

Konjunkturläget

November 2001

Utgiven av
Konjunkturinstitutet
Stockholm 2001

Konjunkturinstitutet (KI) gör analyser och prognoser över den svenska och internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för de bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. Rapporten publiceras fyra gånger per år, i mars, juni, augusti och november. *Analysunderlaget* publiceras i anslutning till Konjunkturläget (inte i juni) och består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform. *The Swedish Economy* och *Statistical Appendix* är beteckningar för motsvarande rapporter på engelska.

I serien *KI-dokument* publiceras uppsatser rörande bl.a. metodfrågor och utvärdering av statistik i anslutning till konjunkturbedömningarna. Forskningsresultat publiceras i serien *Working Paper*. Av dessa publiceras vissa i internationella vetenskapliga tidskrifter och utges då på nytt under beteckningen *Reprints*. Rapporter i båda dessa serier kan beställas utan kostnad eller laddas ner direkt från Konjunkturinstitutets hemsida.

Konjunkturinstitutet
Kungsgatan 12-14
Box 3116
SE-103 62 Stockholm
Telefon: 08-453 59 00, Telefax: 08-453 59 80
E-post: ki@konj.se, Hemsida: www.konj.se

ISSN 0023-3463
ISBN 91-89226-28-3

Förord

I Konjunkturläget november 2001 presenteras en konjunkturprognos för åren 2001 till 2003 samt två scenarier för den ekonomiska utvecklingen fram till 2008. I ett särskilt avsnitt jämförs prognosen med den bedömning som presenterades i augusti 2001.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Hans Lindberg. Beräkningarna avslutades den 16 november 2001.

Ingemar Hansson
Generaldirektör

Sammanfattning

Den internationella lågkonjunkturen innebär att den svenska tillväxten bromsar upp och stannar vid 1,2 procent i år och 1,5 procent 2002. Den internationella efterfrågan har dämpats ytterligare sedan terrordåden i september. Den svenska exporten hålls dessutom tillbaka av en låg efterfrågan på motorfordon och teleprodukter. Samtidigt har investeringarna och hushållens konsumtion utvecklats svagare än väntat.

Den internationella konjunkturen bedöms vända uppåt under sommaren 2002 förutsatt att farhågorna för ytterligare terrorattacker avtar och att konflikten i Afghanistan inte utvidgas. Den amerikanska ekonomin stimuleras av både ränte- och skattesänkningar. Dessutom avtar fallet i investeringarna successivt. Även för konjunkturen i Europa väntas en återhämtning.

Den svenska exporten börjar öka svagt under hösten nästa år för att sedan ta fart. Samtidigt väntas en expansiv finans- och penningpolitik bidra till att hushållens konsumtion ökar i en snabbare takt. Tillsammans med höga investeringar till följd av utbyggnaden av tredje generationens mobiltelefonnät bedöms detta medföra att den svenska BNP-tillväxten stiger och uppgår till 2,6 procent under 2003.

Utvecklingen är dock ovanligt svårbedömd. Riskerna finns att återhämtningen i omvärlden fördröjs samt att osäkra framtidsutsikter för hushåll och företag fortsätter att hålla tillbaka konsumtion och investeringar i Sverige. Om den internationella konjunkturen vänder uppåt först under nästa vinter bedöms den svenska BNP-tillväxten försvagas ytterligare och uppgå till endast 0,8 procent 2002.

Trots vikande efterfrågan har sysselsättningen utvecklats starkt hittills i år och arbetslösheten har minskat. Detta innebär att det finns en överkapacitet inom företagen och en press att reducera personalstyrkan för att förbättra produktiviteten. Nu när konjunkturen försämrats ytterligare leder detta till minskande sysselsättning och ökande arbetslöshet. Sysselsättningsutvecklingen vänder uppåt först mot slutet av 2002 när efterfrågan i ekonomin tar fart.

Ungefär 4 089 000 personer i åldern 20–64 år bedöms vara reguljärt sysselsatta 2003, vilket motsvarar en sysselsättningsgrad på 77,8 procent. Det återstår därmed en sysselsättningsökning på ca 123 000 personer för att nå regeringens mål att 80 procent av befolkningen mellan 20 till 64 år ska vara reguljärt sysselsatta 2004. Det blir svårt att nå sysselsättningsmålet 2004 till följd av en hög andel förtidspensionärer, långvarigt sjuka och studerande. Om sysselsättningsmålet ska nås måste löneökningstakten i ekonomin dämpas så att arbetslösheten sjunker påtagligt. Det kan också

krävas regeländringar och åtgärder som håller tillbaka de förtida pensionsavgångarna eller förkortar sjukskrivningsperioderna.

Tabell 1 Valda indikatorer
Årlig procentuell förändring respektive procent

	1999	2000	2001	2002	2003
BNP till marknadspris	4,5	3,6	1,2	1,5	2,6
Bytesbalans ¹	3,6	3,1	2,3	2,3	2,2
Sysselsättningsgrad ²	75,9	77,2	78,2	77,7	77,8
Öppen arbetslöshet ³	5,6	4,7	4,0	4,3	4,0
Timlön	3,4	3,8	3,9	3,8	3,8
Produktivitet i näringslivet ⁴	2,9	2,6	1,1	2,5	3,4
KPI, dec-dec	1,2	1,4	2,7	1,8	2,3
UND1X, dec-dec	1,9	1,3	3,2	1,8	1,6
Offentligt finansiellt sparande ⁵	1,3	3,8	3,9	1,4	1,9
Reporänta ⁶	3,25	4,00	3,50	3,25	4,25
10-årig statsobligationsränta ⁶	5,6	4,9	5,1	5,3	5,5
TCW-index ⁶	124,4	128,0	139,5	133,6	127,8

¹ Riksbankens definition. I procent av BNP.

² Reguljär sysselsättning i procent av befolkningen, 20–64 år.

³ I procent av arbetskraften.

⁴ Exkl. finans- och fastighetsverksamheten.

⁵ I procent av BNP.

⁶ Vid årets slut.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Resursutnyttjandet minskar successivt i år och blir som lägst nästa år för att därefter öka något. Det s.k. produktionsgapet blir negativt hela perioden 2001–2003, vilket innebär att det kommer att finnas lediga resurser i ekonomin och att inflationstrycket blir lågt.

Det försämrade arbetsmarknadsläget dämpar löneökningstakten till 3,8 procent per år under 2002–2003, vilket bedöms vara i linje med den nivå som anses långsiktigt hållbar. Av konjunkturskäl och för att stimulera sysselsättningen kan det dock vara samhällsekonomiskt önskvärt med en något lägre löneökningstakt.

Inflationen steg kraftigt första halvåret i år delvis som en följd av tillfälliga prisstegringar. Nästa år bedöms inflations-takten successivt avta. Inflationen hålls tillbaka av en apprecierande krona och ett svagare inhemskt pristryck till följd av ett lägre resursutnyttjande. Reporäntan kan därför sänkas med 0,5 procentenheter till 3,25 procent under de närmaste månaderna.

Under 2003–2004 bedöms efterfrågan växa snabbare än den potentiella produktionen, som beräknas öka med ca 2,1 procent per år i genomsnitt under perioden 2001–2004. Arbetsmarknadsläget blir stramare och den öppna arbetslösheten sjunker tillbaka. På sikt kommer en sådan utveckling leda till ett starkare inflationstryck i form av växande vinst-

marginaler och en tilltagande löneökningstakt. Det framstår därför i nuläget som motiverat att under 2003 höja reporäntan till 4,25 procent.

De svenska offentliga finanserna är i ett gott skick i ett internationellt perspektiv. Många av de större EU-länderna uppvisade underskott i det finansiella sparandet redan under 2000 och de riskerar nu underskott som kan komma i konflikt med Tillväxt och stabilitetspaktens regler. Även de amerikanska och japanska offentliga finanserna är svagare än de svenska.

Den vikande konjunkturen innebär att de offentliga finanserna försvagas. Under 2002 och 2003 bedöms sparandet uppgå till 1,4 respektive 1,9 procent av BNP. Med hänsyn till att konjunkturen är svag och resursutnyttjandet är lägre än normalt bedöms dock de offentliga finanserna vara i linje med regeringens mål om ett överskott på två procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel.

De statliga utgifterna begränsas av de s.k. utgiftstaken som årligen läggs fast av riksdagen. Då budgeteringsmarginalen tagits i anspråk för utgiftshöjningar har den kvarvarande marginalen blivit alltför liten. Detta kan ha bidragit till att ett antal kostnader på senare tid redovisats på statsbudgetens inkomstsida. Om utgiftstaken ska förbli meningsfulla bör kostnader som tas i form av lägre inkomster föranleda motsvarande tekniska nedjusteringar av utgiftstaken.

Den vikande konjunkturen innebär att de statliga utgifterna växer snabbare än väntat. Utgiftstaken bedöms därför överskridas med omkring 7 miljarder kronor 2002 och 6 miljarder kronor 2003. Om regeringen gör en liknande bedömning kommer sannolikt åtgärder som har en återhållande effekt på utgiftsutvecklingen att vidtas. Det skulle innebära att det finansiella sparandet stärks samtidigt som det framtida skattesänkingsutrymmet ökar. Men utrymmet bedöms inte vara tillräckligt stort för att det fjärde och sista steget i kompensationen av egenavgiften ska kunna genomföras 2003 utan tillkommande finansiering.

Överskotten i den offentliga sektorn innebär på sikt en minskande räntebörda för staten och ett förbättrat kapitalavkastningsnetto i ålderspensionssystemet. I kombination med en gradvis sjunkande arbetslöshet innebär det ett skattesänkingsutrymme på i storleksordningen 35–40 miljarder kronor under perioden 2004–2008. Utrymmet kan också tas i anspråk för att öka den offentliga konsumtionen eller transfereringsutgifterna. Ett annat alternativ är att amortera på statsskulden som en beredskap inför de stigande kostnaderna för sjukvård och äldreomsorg mot slutet av 2010-talet.

Innehåll

Konjunkturprognos.....	11
Internationell ekonomi.....	13
Finansiell ekonomi.....	27
Efterfrågan och produktion i svensk ekonomi.....	33
Arbetsmarknad, löner och priser.....	49
Offentliga finanser.....	65
Två scenarier av den ekonomiska utvecklingen fram till 2008: Risken för en svagare konjunktur i omvärlden	79
Prognosjämförelse	91
Fördjupning och faktarutor	
Konjunkturedgången i USA: Paralleller och olikheter med tidigare nedgångar	23
Effekterna på de offentliga finanserna av en högre arbetslöshet	70

Konjunkturprognos

2001–2003

Internationell ekonomi

Världsekonomin i lågkonjunktur

Världsekonomin befinner sig i en konjunkturedgång med avtagande tillväxttal för produktion och sysselsättning. Den internationella konjunkturavmattningen fördjupades genom terrordåden i New York och Washington den 11 september. Efterfrågan dämpades, särskilt i USA, både hushållens och företagens framtidstro sjönk i industriländerna. Börserna gick ned med ca 10 procent dagarna efter terrorattackerna. Det är framförallt turistindustrin som har drabbats hårt. Flygbolagen, som länge varit i behov av strukturella förändringar, har i ett antal länder klarat sig endast genom statlig hjälp i form av direkta bidrag och försäkringsgarantier. Även flygplansproducenter drogs med i fallet. Boeing varslade om att tiotusentals personer skulle sägas upp.

Många centralbanker reagerade med räntesänkningar. Räntan sänktes i bl.a. USA, euroområdet, Kanada, Schweiz, Japan, Sverige och Storbritannien. I USA antogs därtill omfattande offentliga utgiftsprogram, utöver de tidigare utanoserade skattesänkningarna.

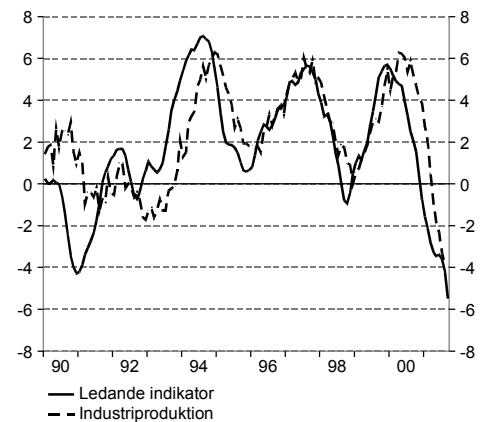
De långtgående finanspolitiska åtgärderna i USA stimulerar den inhemska efterfrågan. En så expansiv finanspolitik har inte genomförts sedan Reaganadministrationen. Inom euroområdet sker de ekonomiskt-politiska lättnaderna istället genom en mer expansiv penningpolitik.

Terrordåden samt den därpå följande militära och politiska utvecklingen har förstärkt den pågående konjunkturavmattningen i USA. Under de första två veckorna efter händelserna sjönk detaljhandels försäljning med drygt 2 procent, det största fallet någonsin i denna ekonomiska indikator. Det betydligt mer volatila Conference Boards index för konsumenternas framtidstro föll under samma period med 15 procent, det näst största fallet i indexets historia. Även investerarnas framtidstro sjönk markant. Räntemarginalen mellan högriskobligationer och statliga obligationer i USA uppgick i oktober till ca 10 procentenheter. I Europa var reaktionerna mer dämpade men även där har ekonomin börjat visa tecken på lågkonjunktur. Tillväxten är låg också i många asiatiska länder (se diagram 2), med Kina som ett undantag.

Det snabba efterfrågefallet i världen har lett till att råoljepriset (Brent) fallit från noteringar på ca 30 dollar per fat i somras till ca 21 dollar som genomsnitt i oktober. Råoljepriset bedöms vara stabilt fram till slutet av 2003 då det ökar till 23 dollar per fat (se diagram 3).

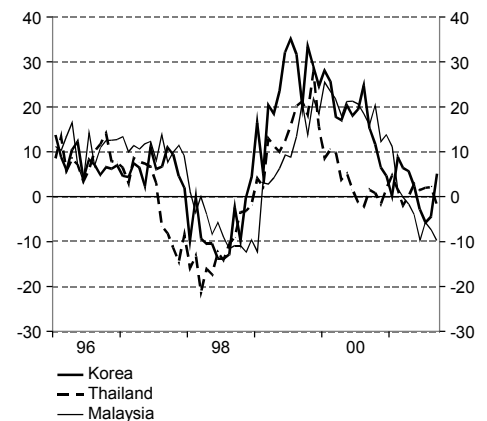
Under det fjärde kvartalet väntas en låg eller negativ tillväxt både i USA och i länderna i Europa. Tillsammans med

Diagram 1 Ledande indikator för industriproduktion samt industriproduktion i OECD
Årlig procentuell förändring, månadsdata

Källa: OECD

Diagram 2 Industriproduktion i Korea, Thailand och Malaysia
Årlig procentuell förändring, månadsdata

Källor: Nationella källor.

Diagram 3 Oljepris
Brent USD/fat, månadsgenomsnitt

Källa: Thomson Financial Datastream.

ett svagt tredje kvartal innebär detta att helårsprognosen skrivs ned för i år jämfört med Konjunkturinstitutets bedömning i augusti. Tillväxten bedöms öka gradvis under nästa år och därefter stabiliseras under 2003 (se tabell 2).

Tabell 2 BNP och KPI i OECD-området

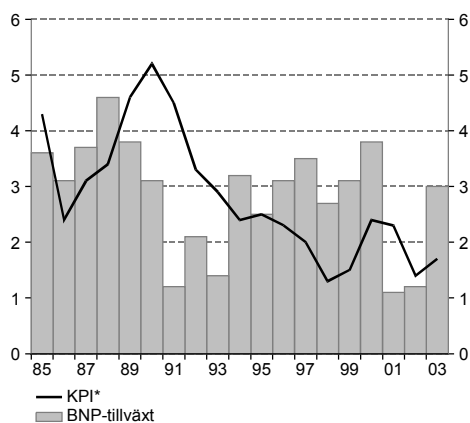
Procentuell förändring

	BNP				KPI			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
USA	4,1	1,1	0,9	3,4	3,4	3,0	1,8	2,2
Japan	1,5	-0,8	-0,9	1,0	-0,6	-0,6	-0,8	0,0
Euroområdet	3,5	1,6	1,5	2,8	2,3	2,7	1,7	1,8
Tyskland	3,0	0,8	1,2	2,8	2,1	2,5	1,5	1,6
Frankrike	3,4	1,9	1,6	2,8	1,8	1,8	1,5	1,6
Storbritannien	2,9	2,4	2,0	2,7	0,8	1,4	1,2	1,5
OECD ¹	3,8	1,1	1,2	3,0	2,4	2,3	1,4	1,7

¹ BNP-siffrorna avser samtliga OECD-länder, medan KPI-siffrorna avser OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Polen, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI-tal.

Källor: Konjunkturinstitutet och OECD.

Diagram 4 BNP och inflation i OECD
Årlig procentuell förändring

* Se not tabell 2.

Källor: Konjunkturinstitutet och OECD.

För OECD som helhet beräknas BNP-tillväxten i år bli 1,1 procent, den lägsta sedan 1982 (se diagram 4). Tillväxten bedöms förbli nästan lika svag nästa år för att öka till 3 procent 2003. De låga tillväxttalen beror till en del på det förväntade BNP-fallet i Japan i år och nästa år.

Sjunkande råolje- och livsmedelspriser samt ett lägre resursutnyttjande beräknas leda till att inflationen i OECD avtar från 2,3 procent i år till 1,4 nästa år och 1,7 procent 2003.

Konjunkturedgången kännetecknas av ett kraftigt fall i investeringarna, särskilt maskininvesteringarna, vilket även påverkar världshandeln. Investeringarna minskar av konjunkturella skäl, särskilt inom den krisdrabbade IKT-sektorn (informations- och kommunikationsteknologi). Den privata konsumtionen – som före terrorattackerna bidrog till att hålla efterfrågan uppe – utvecklas också svagt.

Den expansiva ekonomiska politiken samt en stabilisering av det världspolitiska läget väntas påskynda den gradvisa återhämtningen i USA och Europa, som sker nästan samtidigt och innebär att resursutnyttjandet börjar stiga igen sommaren 2002. Både i USA och euroområdet är det den inhemska efterfrågan som bär upp tillväxten (se tabell 3). Utrikeshandelns bidrag är däremot mycket små. Lagercykeln förväntas också lämna ett positivt bidrag till tillväxten i USA.

Tabell 3 BNP samt slutlig inhemsk efterfrågan i USA och euroområdet

Procentuell förändring

	2000	2001	2002	2003
USA				
Slutlig inhemsk efterfrågan	5,0	1,9	0,4	2,6
Lagerinvesteringar ¹	0,0	-0,9	0,2	0,6
Nettoexport ¹	-0,9	0,0	0,2	0,1
BNP	4,1	1,1	0,9	3,4
Euroområdet				
Slutlig inhemsk efterfrågan	2,9	1,5	1,6	2,8
Lagerinvesteringar ¹	0,0	-0,4	0,0	0,0
Nettoexport ¹	0,5	0,5	-0,1	0,1
BNP	3,5	1,6	1,5	2,8

¹ Bidrag till BNP-utvecklingen.

Källor: Konjunkturinstitutet och OECD.

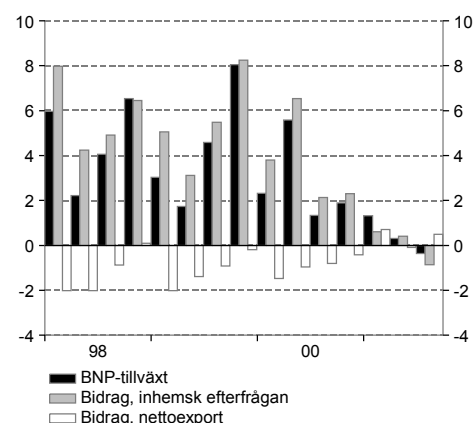
Det finns en risk att tillväxten i USA och Europa börjar återhämta sig senare än beräknat i huvudscenariot, det vill säga någon gång under andra halvan snarare än i början av 2002. Detta behandlas i riskscenariot i avsnitt "Två scenarier av den ekonomiska utvecklingen fram till 2008". Det kan heller inte uteslutas att de kraftfullt expansiva åtgärderna leder till så pass snabb tillväxt i den amerikanska ekonomin att en tvär omläggning av den ekonomiska politiken i kontraktiv riktning blir nödvändig. Utöver de ekonomiska riskerna finns det politiska risker i form av krigshandlingarna i Afghanistan samt spridningen av mjältbrandsbakterier i USA. Konjunkturinstitutets bedömning utgår ifrån att farhågorna för ytterligare terrorattacker avtar i början av nästa år och att konflikten i Afghanistan inte utvidgas.

Läget i Argentina medför en viss risk för en ny finansiell kris i och med problemen med att betala av utlandsskulden. Den argentinska pesons fasta växelkurs mot dollarn har lett till fallande export och BNP samt ökad arbetslöshet. Krisen kan dock avvärjas om man lyckas omvandla lånen och därmed skära ned räntebetalningar på utlandsskulden.

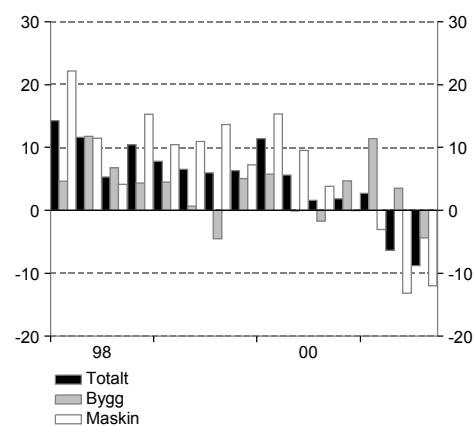
Recession i USA

Den amerikanska ekonomin har nu gått in i en recessionsfas. Redan under årets första hälft var den ekonomiska tillväxten blygsam (se diagram 5). Den svaga utvecklingen berodde i stor utsträckning på kraftigt fallande maskin- och lagerinvesteringar (se diagram 6).

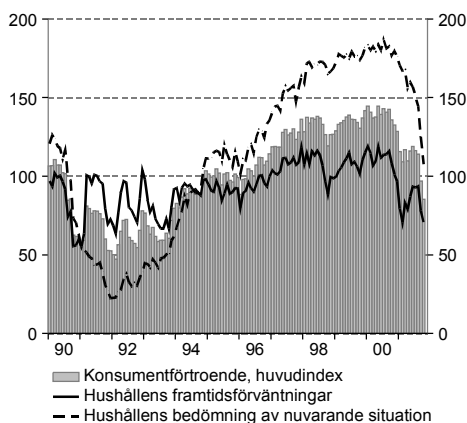
I Konjunkturläget Augusti 2001 förutsågs en återhämtning av tillväxten i den amerikanska ekonomin under hösten och vintern. Terrorattackerna i september och den efterföljande utvecklingen har emellertid drastiskt försämrat utsikterna för den närmaste framtiden. Enligt preliminär statistik föll BNP med 0,1 procent under det tredje kvartalet i år,

Diagram 5 BNP i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden, uppräknad årstakt

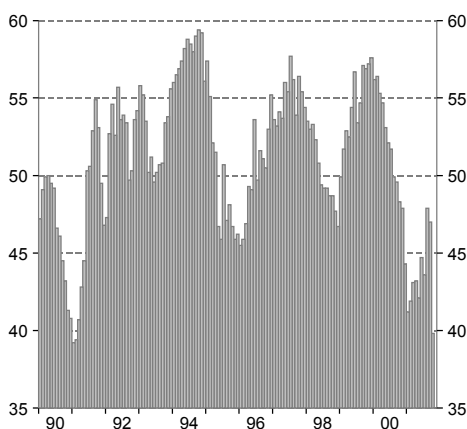
Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 6 Fasta investeringar i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden, uppräknad årstakt

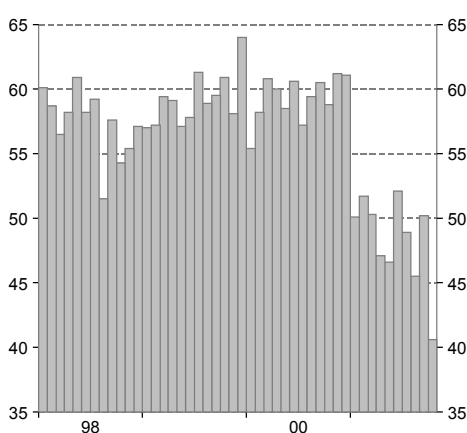
Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 7 Konsumentförtroende i USA
Index

Källa: The Conference Board.

Diagram 8 Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin, USA
Index

Källa: National Association of Purchasing Management.

Diagram 9 Aktivitetsindex för tjänstesektorn, USA
Index

Källa: National Association of Purchasing Management.

jämfört med föregående kvartal. Bakom denna svaga utveckling låg framförallt fortsatt fallande investeringar, i synnerhet vad gäller IKT-utrustning, och en minskning av den privata konsumtionen under september. Även utrikeshandeln utvecklades svagt under det tredje kvartalet, med kraftiga fall för såväl exporten som importen.

Redan före terrordåden fanns det tecken på att ekonomin fortsatte att försvagas. Under augusti steg exempelvis arbetslösheten från 4,5 procent till 4,9 procent och the Conference Boards ledande indikator föll för första gången sedan april. Fallet accentuerades därefter under september. En snarlik utveckling gäller för konsumentförtroendet, vilket framgår av diagram 7. Konsumentförtroendet försämrades något under augusti, medan väsentligt kraftigare fall registrerades under september och oktober. I motsats till under sommaren försämrades nu inte bara hushållens bild av den nuvarande ekonomiska situationen, utan också deras framtidsförväntningar. Även NAPM:s inköpschefsindex för tillverkningsindustrin sjönk kraftigt under oktober (se diagram 8). Nivån i oktober (39,8) är den lägsta sedan februari 1991 och indikerar en fortsatt allt lägre aktivitet inom tillverkningsindustrin. För tjänstesektorn föll NAPM:s aktivitetsindex till under 50 i oktober, vilket indikerar att även denna sektor krymper (se diagram 9).

Den allt lägre aktiviteten inom tillverkningsindustrin avspeglas även i en kraftig försvagning av orderingen. För varaktiga varor exklusive militär utrustning minskade orderingen med drygt 9 procent under september jämfört med augusti. Den vikande orderingen indikerar att företagsinvesteringarna kommer att fortsätta att utvecklas svagt en tid framöver. Denna bild förstärks av att kapacitetsnyttjandet inom industrin nu fallit till sin lägsta nivå sedan början på 1980-talet (se diagram 10). Av betydelse är också den osäkerhet som omgärdar IKT-sektorns framtida utveckling. Den senaste tidens sjunkande långräntor har dock bidragit till att sänka många företags länekostnader. I ett kortsiktigt perspektiv bedöms ändå finansieringssituationen vara ansträngd till följd av en fortsatt svag utveckling av företagsvinsterna och höga räntor på företagsobligationer med hög risk (se diagram 11).

Ett tecken på att ekonomin fortsatt försvagas under oktober är att sysselsättningen minskade med 415 000 personer jämfört med september. Det är den största nedgången för en enskild månad sedan 1980. Arbetslösheten ökade samtidigt till 5,4 procent och har därmed stigit med nästan en hel procentenhet sedan i juli (se diagram 12).

Den allt svagare ekonomiska utvecklingen har bidragit till att börsen fallit sedan början av sommaren. Tillsammans med den försämrade arbetsmarknaden och det allt svagare konsumentförtroendet bidrar detta till att den privata konsumtionen bedöms bli lägre under årets fjärde kvartal än

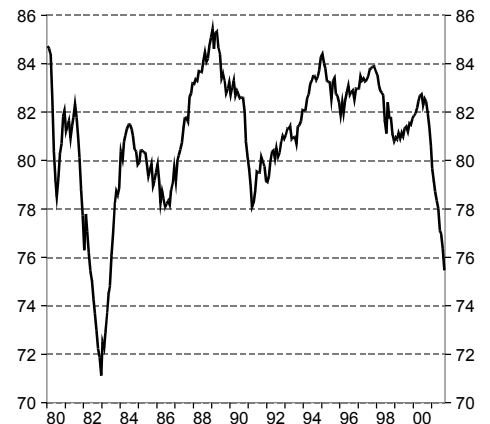

under det tredje. Även investeringarna förväntas avta under det fjärde kvartalet. Sammantaget fortsätter därmed BNP att minska under årets fjärde kvartal. Fallet mildras dock av en ökad offentlig konsumtion. Efter terrordåden anslogs 45 miljarder US dollar (motsvarande drygt 0,4 procent av BNP) till återuppbyggnadsprojekt, stöd till flygsektorn och bekämpning av terrorismen. Dessutom förväntas ytterligare ett stimulanspaket att antas senare i år, sannolikt till övervägande del i form av skattesänkningar. Tillsammans med de tidigare beslutade skattesänkningarna medför detta att finanspolitiken ges en mycket expansiv inriktning framöver. Den sammantagna finanspolitiska stimulansen av dessa åtgärder bedöms motsvara uppemot 2 procent av BNP under 2002.

Även den amerikanska penningpolitiken är expansivt inriktad. Hittills i år har styrräntan sänkts från 6,50 procent till 2,00 procent och den korta realräntan är nu kring noll. Inflationen har sjunkit under de senaste månaderna (se diagram 13) och förväntas bli än lägre framöver till följd av den svaga efterfrågeutvecklingen. Detta ger utrymme för ytterligare sänkningar av styrräntan, vilket är vad som förväntas av marknaden. Styrräntan bedöms sänkas till 1,75 procent under december, varefter den antas vara oförändrad under det första halvåret 2002.

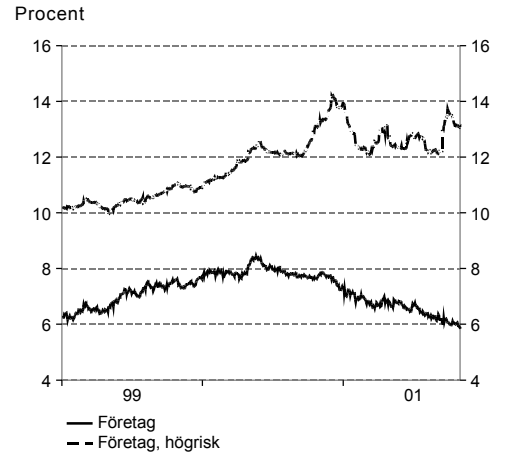
Den kraftfullt expansiva ekonomiska politiken förväntas bidra till att den nuvarande recessionen blir relativt kortvarig i ett historiskt perspektiv (se faktaruta "Konjunkturedgången i USA"). Redan under det första kvartalet 2002 bedöms ekonomin åter börja växa, om än i blygsam takt. Återhämtningen drivs till stor del av att tillväxten i den privata konsumtionen återhämtar sig. De stora skattesänkningarna och den låga inflationen medför att hushållens reala disponibla inkomster utvecklas relativt starkt, trots att arbetslösheten ökar till ca 6 procent under 2002. Skattesänkningarna bedöms också möjliggöra ett fortsatt ökat hushållssparande (se diagram 14). I takt med att efterfrågan i ekonomin åter tilltar kommer även de nu mycket kraftiga lagernedskärningarna att bromsas upp. Under senare delen av 2002 förväntas lagerinvesteringarna åter börja öka. Sammantaget ger de ett tillväxtbidrag motsvarande 0,8 procentenheter under 2002–2003.

Diagram 10 Kapacitetsutnyttjande, industrin
Procent

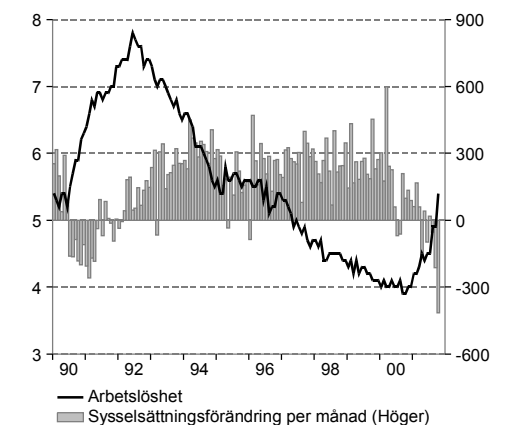
Källa: Federal Reserve

Diagram 11 Avkastning på företagsobligationsindex i USA.
Procent

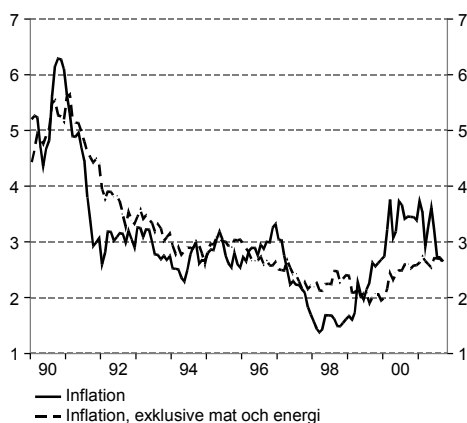
Källa: Merrill Lynch.

Diagram 12 Arbetslöshet och förändring av sysselsättning i USA
Procent respektive tusental

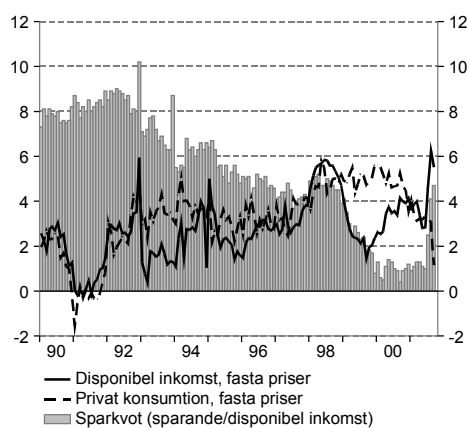
Källor: U.S. Department of Labor och Bureau of Labor Statistics.

Diagram 13 Inflation i USA
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: U.S. Department of Labour.

Diagram 14 Hushållens konsumtion, disponibel inkomst och sparkvot i USA
Procent respektive årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Tabell 4 Ekonomiska indikatorer för USA

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	1999	2000	2001	2002	2003
Privat konsumtion	5,0	4,8	2,6	0,7	2,7
Fasta investeringar	7,9	6,7	-1,2	-3,3	4,2
Total inhemsk efterfrågan	5,1	4,9	1,1	0,6	3,2
Nettoexport ¹	-1,1	-0,9	0,0	0,2	0,1
BNP	4,1	4,1	1,1	0,9	3,4
KPI	2,2	3,4	3,0	1,8	2,2
Arbetslöshet	4,2	4,0	4,7	6,0	5,7
Styrränta ^{2, 3}	5,50	6,50	1,75	2,25	4,00
Lång ränta ^{2, 4}	6,3	5,2	4,6	4,8	5,3
YEN/USD ²	103	112	122	118	115
USD/EURO ²	1,01	0,90	0,91	0,95	1,00

¹ Bidrag till BNP-utvecklingen.

² Vid slutet av respektive år.

³ Federal Funds target rate.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Dollarn bedöms försvagas under prognosperioden, framför allt mot euron (se avsnittet "Finansiell ekonomi"). Detta bidrar till att stimulera den amerikanska exporttillväxten. Denna bedöms dock sammantaget bli relativt måttlig mot bakgrund av de svaga konjunkturutsikterna för världsekonomin. Att bytesbalansen trots detta förbättras under prognosperioden beror på att även importen utvecklas svagt, framför allt till följd av den deprecierande dollarn och de svaga maskininvesteringarna. De underliggande obalanserna i den amerikanska ekonomin förbättras därmed i viss mån.

Den långsamma tillväxten får återverkningar också på resursutnyttjandet i den amerikanska ekonomin. Produktionsgapet bedöms för närvarande vara nära noll och övergår till att vara negativt under de närmaste kvartalerna. Först under senare delen av 2002, då tillväxttakten förväntas nå upp till något över dess potentiella nivå om drygt 3 procent, börjar produktionsgapet åter slutas. Den allt snabbare efterfrågetillväxten bidrar på sikt även till en stigande inflation, vilket föranleder den amerikanska centralbanken att så småningom åter börja höja styrräntan. Den gradvisa återhämtningen av tillväxten medför att även de långa marknadsräntorna ökar från deras nuvarande nedpressade nivåer.

Fördjupad recession i Japan

Med en fallande BNP andra kvartalet i år (-0,7 procent) och indikationer på en fortsatt nedgång under tredje kvartalet är Japan nu åter inne i en recession – ett tillstånd som trots kraftfullt expansiv finanspolitik drabbat Japan ett flertal gånger sedan början av 1990-talet. Förutom den redan svaga

inhemska efterfrågan har den japanska exporten också drabbats hårt av nedgången inom IKT- och bilsektorerna, och av den vikande efterfrågan i USA och Ostasien. Den sjunkande exporten de två första kvartalen var en av orsakerna till att företagen minskade maskininvesteringarna. Även sysselsättningen föll något. Sjunkande konsumentpriser ökade dock köpkraften, vilket bidrog till stigande privat konsumtion.

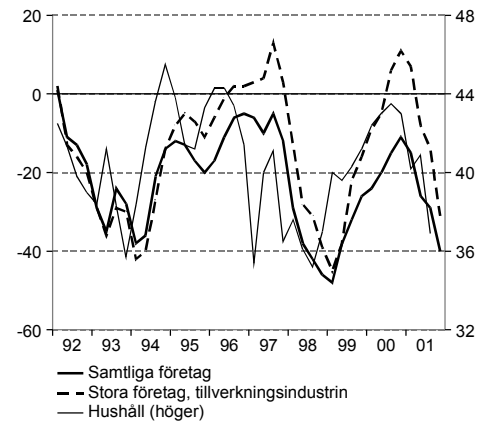
Terrorattackerna påverkade också Japan och många indikatorer tyder på att recessionen fortsätter även under det fjärde kvartalet. Industriproduktionen och maskinorderinflödet sjönk rejält i september. Arbetslösheten steg kraftigare än på flera år. Konfidensindikatorerna för hushållen och särskilt för företagen försämrades (se diagram 15). Såväl exporten som investeringarna väntas därmed fortsätta att sjunka och den privata konsumtionen stagnera.

Den rådande deflationen i Japan (med en förväntad nedgång i konsumentpriserna i år på 0,8 procent) beror till stor del på den svaga inhemska efterfrågan, men är samtidigt en följd av de pågående strukturförändringarna i det japanska näringslivet och en förhållandevis stark yenkurs. Med successiva avregleringar i näringslivet har importen och de utländska direktinvesteringarna i Japan ökat under 1990-talet. Därmed har de japanska företagen utsatts för ökad konkurrens, vilket pressat ner prisnivån. Avregleringarna inom näringslivet väntas fortsätta i enlighet med det ekonomisk-politiska paket som regeringen presenterade under våren 2001. Även 2002 finns skäl att räkna med ett visst prisfall, bl.a. mot bakgrund av ett fortsatt svagt efterfrågeläge.

Efterfrågebortfall och deflation väntas förvärra problemen i den japanska banksektorn. Antalet företagskonkurser kommer sannolikt att stiga och öka bankernas stock av osäkra fordringar. Företag med stora skuldbördor drabbas också särskilt hårt av de sjunkande priserna, eftersom lånestockens realvärde ökar. Nedgången på börsen har dessutom minskat bankernas möjligheter att skriva av de osäkra fordringarna, eftersom detta tidigare har gjorts mot orealiserade aktiekursvinster. Bankernas möjlighet att låna ut kapital har därmed begränsats. Även efterfrågan på krediter har minskat med den svagare konjunkturen. Den japanska centralbankens expansiva penningpolitik har därför inte i någon större utsträckning kunnat motverka recessionsförloppet.

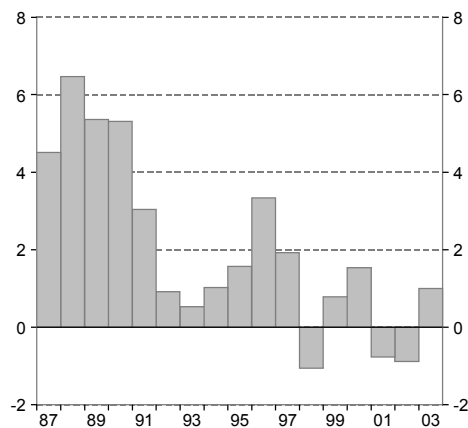
Den inhemska efterfrågan bedöms bli svag under hela prognosperioden till följd av bl.a. stigande arbetslöshet och svag löneutveckling. För att mildra effekterna på sysselsättningen, har regeringen under hösten beslutat om ett mindre stimulanspaket för arbetsmarknaden. Men regeringen förutsätts stå fast vid de ekonomisk-politiska riktlinjerna som lades fast under våren 2001. Dessa innebär att de senaste årens mycket expansiva finanspolitik begränsas. Istället genomförs strukturella reformer. Avregleringstakten i ekonomin ska påskyndas och socialförsäkringssystemet re-

Diagram 15 Konfidensindikatorer i Japan
Index respektive netttotal

Källa: Thomson Financial Datastream.

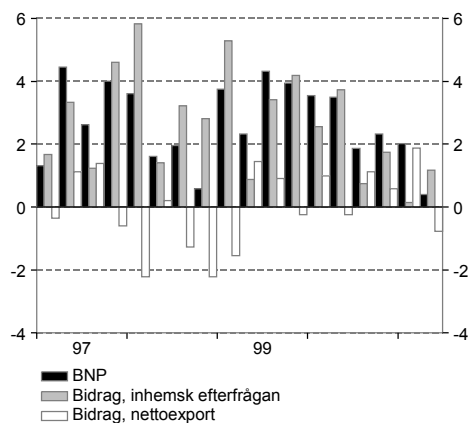
Diagram 16 BNP i Japan
Årlig procentuell förändring

Källor: Cabinet Office, Japan och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Bidrag till BNP-tillväxt i euroområdet

Procentuell förändring: procentenheter, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Eurostat.

formeras. Bankerna kommer att vara mer restriktiva vid sin kreditgivning. Kortsiktigt innebär dessa åtgärder en åtstramning av ekonomin, men i ett längre perspektiv väntas strukturförändringarna gynna tillväxten.

Efter en nedgång i BNP med 0,8 procent i år bedöms den japanska ekonomin fortsätta att krympa nästa år. Eftersom återhämtningen i USA och Ostasien förutses bli långsam, väntas exporten komma att stiga först under andra halvåret 2002. Under 2003 bedöms BNP öka med 1 procent.

Svagare tillväxt än väntat i euroområdet

Inkommande statistik för euroområdet har under hösten varit svagare än väntat och tyder på en fortsatt dämpad tillväxt. Konjunktursvackan bedöms dock bli relativt kortvarig. En viss återhämtning av förtroendet i takt med att det världspolitiska läget stabiliserar sig, låg inflation och en förhållandevis expansiv penningpolitik lägger grunden för en försiktig ökning av tillväxten under inledningen av nästa år.

BNP-tillväxten i euroområdet steg med 0,1 procent mellan det första och det andra kvartalet. Fortsatt svaga utfall i Tyskland bidrog till att de fasta bruttoinvesteringarna föll med ca 0,5 procent. Exporten¹ minskade samtidigt med omkring 1 procent, vilket framför allt berodde på en svag utveckling i Frankrike och Italien. Hushållens konsumtion steg däremot med ca 0,5 procent.

Terrordåden den 11 september och nedgången i bland annat USA påverkar länderna i euroområdet via utrikeshandeln, men också via de allt mer betydelsefulla finansiella kanalerna och den höga samvariationen i hushållens och företagens förväntningar. Efter sommarens stabilisering har företagens förtroende åter sjunkit och därmed grusat förhoppningarna om en snar återhämtning inom den hårt prövade tillverkningsindustrin. Överinvesteringarna inom IKT-sektorn tycks vara större än tidigare befarat, vilket fortsätter att dämpa företagens vinster och investeringar. Den negativa bilden stärks också av en fortsatt fallande orderingång. Aktuell information om aktiviteten inom tjänstesektorn är knapphändig. De direkta effekterna av terrordåden torde vara större än i andra sektorer och bl.a. flyg- och hotellbranschen samt den finansiella sektorn har drabbats hårt. Fallande inköpschefsindex i september och oktober tyder på att produktionen av tjänster mattas avsevärt.

Även bland hushållen har optimismen dämpats och konsumentförtroendet föll ytterligare i oktober. I motsats till företagens förtroende ligger konsumentförtroendet dock fortfarande något över sitt historiska genomsnitt. Den huvudsakliga anledningen till nedgången är de försämrade ar-

¹ Inkluderar handel mellan medlemsländerna.

betsmarknadsutsikterna, framförallt i Tyskland och Frankrike.

De flesta tillgängliga indikatorer tyder således på svag tillväxt under det närmaste halvåret. Investeringarna väntas utvecklas svagt, liksom exporten som dras ned av den försämrade globala efterfrågan. Pressade vinstmarginaler inom industrin väntas leda till relativt stora uppsägningar och bidra till en ytterligare försämring av situationen på arbetsmarknaden på kort sikt. Tillsammans med den allmänna osäkerheten efter händelserna i september bedöms detta medföra en dämpad utveckling av hushållens konsumtion under det andra halvåret i år och inledningen av nästa år.

Tabell 5 Ekonomiska indikatorer för euroområdet

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	1999	2000	2001	2002	2003
Privat konsumtion	3,0	2,6	1,8	1,7	2,7
Fasta Investeringar	5,2	4,5	0,3	1,5	4,1
Total inhemsk efterfrågan	3,1	2,9	1,1	1,6	2,8
Nettoexport ¹	-0,5	0,6	0,5	-0,1	0,1
BNP	2,5	3,5	1,6	1,5	2,8
KPI harmoniserat	1,1	2,3	2,7	1,7	1,8
Arbetslöshet ²	10,0	8,9	8,4	8,8	8,5
Styrränta ^{3,4}	3,00	4,75	3,25	3,00	4,00
Lång ränta ^{5 4}	5,17	4,91	4,45	4,90	5,27
USD/EURO ⁴	1,01	0,90	0,91	0,95	1,00

¹ Bidrag till BNP-utvecklingen.

² Standardiserade arbetslöshetstal.

³ Refiränta.

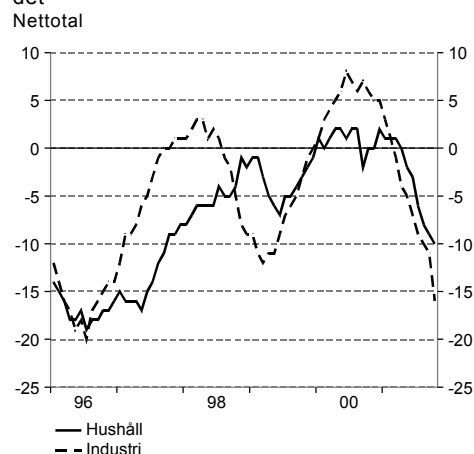
⁴ Vid slutet av respektive år.

⁵ 10-årig statsobligationsränta, årsgenomsnitt.

Efter en svag inledning 2002 väntas BNP-tillväxten under det andra kvartalet öka till en nivå kring den potentiella, vilken antas uppgå till ca 2,5 procent per år. Produktionsgapet bedöms uppgå till ca -2,0 procent vid inledningen av nästa år, vilket innebär att det finns utrymme för ekonomin att växa när efterfrågan åter tar fart. En bidragande orsak till efterfrågeökningen under nästa år är att den osäkerhet som mer direkt kan kopplas till skeendena den 11 september förutsätts avklinga. Till bilden hör också att den prognostiserade återhämtningen i den globala efterfrågan mer påtagligt börjar att understödja exporten från mitten av nästa år. Den ökade flexibiliteten på arbetsmarknaden, exempelvis i form av en ökad andel tidsbestämda anställningskontrakt, bedöms också bidra till att sysselsättningen så småningom återhämtar sig snabbare än vid tidigare konjunkturuppgångar.

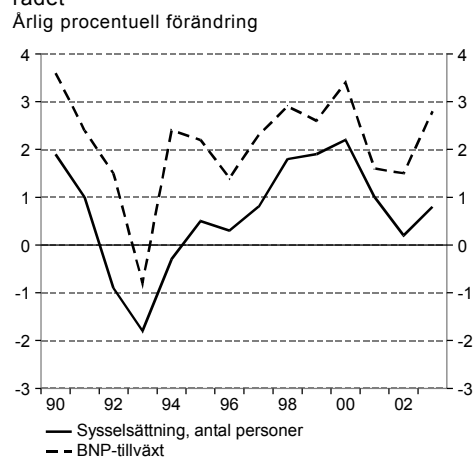
Inflationen i euroområdet har fallit från 3,4 procent i maj till 2,4 procent i oktober. Dämpade energipriser, relativt måttliga nominella löneökningar och det låga resursut-

Diagram 18 Konfidensindikatorer i euroområdet

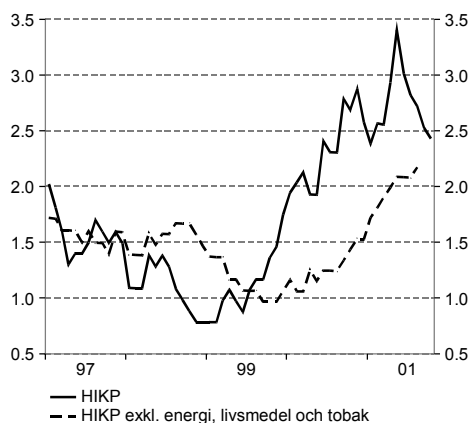
Källa: EU-kommissionen.

Diagram 19 BNP och sysselsättning i euroområdet

Källor: Konjunkturinstitutet och EU-kommissionen.

Diagram 20 Inflation i euroområdet
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

nyttjandet innebär att inflationen förväntas sjunka till 1,7 procent 2002 och 1,8 procent 2003. Återhämtningen av sysselsättningstillväxten och en förhållandevis god reallöneutveckling väntas tillsammans med beslutade skattesänkningar i flera medlemsländer bidra till att hushållens konsumtion repar sig mot mitten av nästa år.

Det lägre resursutnyttjandet och en fallande inflation har ökat manöverutrymmet för penningpolitiken. ECB har sedan i maj i år sänkt styrräntan med 1,5 procentenheter, vilket tillsammans med en förväntad sänkning med 0,25 procentenheter under de närmaste månaderna innebär att penningpolitiken kommer att vara tydligt expansiv. Till följd av sjunkande realräntor har de monetära förhållandena blivit mer expansiva under de senaste månaderna. De korta räntorna har fallit mer än de långa räntorna och avkastningskurvan är relativt brant, något som normalt sett förbådar ökad ekonomisk tillväxt.

Den svaga tillväxten och tidigare skattesänkningar har inneburit en försämring av de offentliga finanserna i euroområdet. Underskotten i de offentliga finanserna kommer, framförallt i de större länderna, sannolikt att överskrida uppsatta mål under nästa år och kan hamna relativt nära den gräns på 3 procent som stipuleras i Stabilitets- och tillväxtpakten. Utrymmet för mer expansiv finanspolitik är därför litet. Medlemsländerna har också hittills visat återhållsamhet, trots stigande arbetslöshet och stundande val. Finanspolitiken bedöms mot denna bakgrund bli något kontraktiv under nästa år.

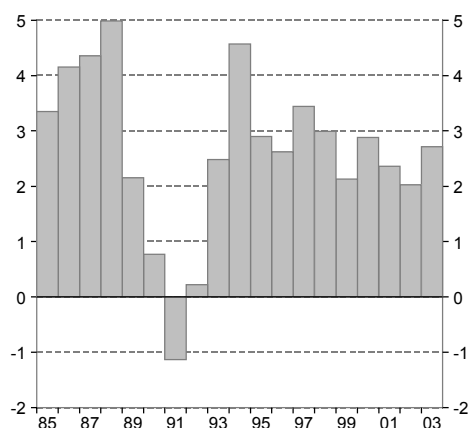
Begränsad avmattning i Storbritannien

Med en BNP-tillväxt i Storbritannien på 0,6 respektive 0,4 procent under de två första kvartalen i år, fortsatte tillväxten i den brittiska ekonomin att vara högre än i euroområdet. Bakom den starka utvecklingen låg framför allt en uppgång i hushållens konsumtionsutgifter. Men även den offentliga konsumtionen och de offentliga byggnadsinvesteringarna ökade, som ett led i en expansivare finanspolitik. Den relativt goda exporttillväxten bröts däremot under andra kvartalet.

Enligt preliminära BNP-siffror accelererade tillväxttakten till 0,9 procent under tredje kvartalet. Indikatorerna pekar på en stark utveckling av privat konsumtion, medan exporten fortsätter att krympa.

Hushållens köpkraft har ökat tack vare en sjunkande arbetslöshet och en god reallöneutveckling. Den låga arbetslösheten, på omkring 5 procent, har pressat upp de nominella lönerna. Samtidigt har inflationen varit låg, vilket delvis förklaras av den starka pundkursen. Styrräntan har i år sänkts från 4 till 2 procent, som en följd av att inflationstak-

Diagram 21 BNP i Storbritannien
Årlig procentuell förändring

Källa: Office for National Statistics, Storbritannien.

ten underskridit inflationsmålet på 2,5 procent och den svagare aktiviteten i omvärlden under hösten. Räntesänkningarna har stimulerat bostadsmarknaden och bidragit till stigande fastighetspriser. De ökade fastighetsvärdena bedöms ha haft relativt stor betydelse för hushållens konsumtion.

Efter händelserna i september har den brittiska industrins framtidstro försämrats kraftigt. En inbromsning i den brittiska ekonomin förutses således nu ske. Det är framför allt exporten och produktionen inom vissa tjänstesektorer med inriktning mot bl.a. turism som drabbas. Arbetslösheten förutses därmed öka något och ha en dämpande effekt på löneutvecklingen och den privata konsumtionen. Tillväxten väntas trots detta bli relativt god. Den reala köpkraften hålls uppe av en alltför hög sysselsättning, låga räntor och låg inflationstakt samt skattesänkningar. Efterfrågan kommer under prognosperioden att gynnas även av offentliga investeringar och konsumtion i linje med regeringens budget från våren 2001. Den globala återhämtningen, som förväntas inledas under loppet av nästa år, väntas ge draghjälp åt främst exporten. Efter en BNP-tillväxt på 2,4 procent i år, dämpas tillväxten till 2,0 procent 2002, för att åter skjuta fart 2003, då BNP beräknas stiga med 2,7 procent.

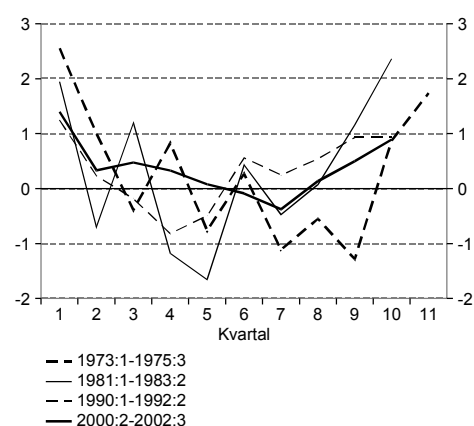
Konjunkturedgången i USA: Paralleller och olikheter med tidigare nedgångar

Prognosen i huvudscenariot innebär att BNP-tillväxten i USA når sin lägsta nivå i slutet av innevarande år. Efter en inledningsvis långsam återhämtning överstiger tillväxten från och med det tredje kvartalet 2002 den potentiella, som uppskattas till drygt 3 procent. Till följd av det ovanligt svårbedömda läget kan det vara intressant att jämföra prognosens förlopp med dem vid tidigare recessioner.

I diagram 22 visas BNP-utvecklingen vid de tre senaste större konjunkturedgångarna 1973:1-1975:3, 1981:1-1983:2 och 1990:1-1992:2.² Den första perioden 1973:1-1975:3 kännetecknas av kraftigt stigande oljepreiser till följd av OPEC:s produktionsminskningar. Den andra perioden, 1981:1-1983:2, inbegriper den mycket kraftiga penningpolitiska åtstramningen i USA under centralbankschefen Paul Volcker. Den tredje perioden, 1990:1-1992:2, är relaterad till konflikten mellan Irak och Kuwait och det s.k. Gulfkriget. I diagrammet syns

Diagram 22 BNP i USA

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

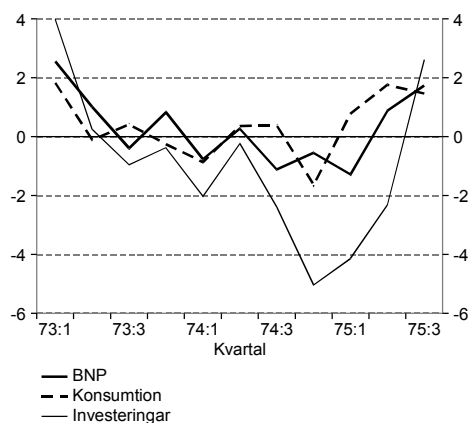

Källor: Konjunkturinstitutet och Bureau of Economic Analysis.

² Perioderna avgränsas av de två punkter som bedömdes ha högsta tillväxten under respektive konjunktursvacka.

Diagram 23 Oljekrisen 1973:1–1975:3

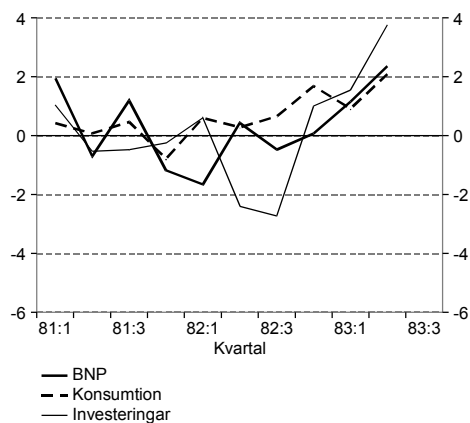
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 24 Volcker-eran 1981:1–1983:2

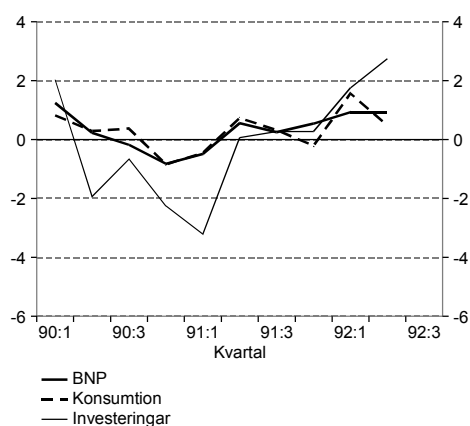
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 25 Gulfkriget 1990:1–1992:2

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

att utvecklingen i huvudscenariot förutsätter en ungefär lika lång svacka som under de tidigare lågkonjunkturerna. Den period med negativ tillväxt som prognostiseras är däremot kortare. Under de tidigare recessionerna var tillväxten antingen negativ tre kvartal i rad, eller som i början av 1980-talet negativ under en förhållandevis lång period med avbrott för enstaka positiva utfall. Förloppet i prognosen inbegriper däremot endast två på varandra följande kvartal med negativ tillväxt. Fallet i kvartalstillväxt på knappt en procentenhet är också mindre än vid de tidigare recessionerna då kvartalstillväxten sjönk med ca 2 procentenheter. Med hänsyn taget till att den potentiella tillväxten i dag är högre än vid de tidigare recessionerna är dock den nuvarande konjunktursvackan relativt sett något djupare än vad som framgår vid en jämförelse av faktisk BNP-tillväxt.

I diagram 23–25 framgår att de tidigare recessionerna har vissa gemensamma drag. Efter en kortvarig nedgång återhämtar sig hushållens konsumtion och utgör på ett tidigt stadium en avgörande drivkraft i återhämtningen. Fallet i investeringarna, å andra sidan, är betydligt mer markant och pågår under en längre period innan återhämtningen inleds. Även företagens lagerinvesteringar har varit en viktig drivkraft i återhämtningen, framförallt när efterfrågan väl tagit fart.

I prognosen tecknas ett scenario som är relativt likt de tidigare konjunktursvackorna (se diagram 26). Lågkonjunkturer inleds av fallande investeringar. Nedgången i kvartalstillväxt är ungefär lika stor som under början av 1980-talet, men mindre än vid de två övriga nedgångarna. Försvagningen av hushållens konsumtion kommer relativt sent i cykeln och är förhållandevis kortvarig. Återhämtningen är dock, liksom i början av 1990-talet, långsam.

Att investeringarna faller något mindre och stiger långsammare än under de tidigare lågkonjunkturerna är bl.a. en följd av att den relativt stabila tjänstesektorn fått en större betydelse i den amerikanska ekonomin. Detta torde innebära att investeringarna blir mindre volatila. En annan faktor som kan ha minskat svängningarna i investeringscykeln är att företagens lager som andel av BNP har minskat under det senaste decenniet.

Hushållens aktieinnehav är i dag större än vid de tidigare konjunkturedgångarna, vilket sannolikt har ökat konsumtionens känslighet för aktieprisförändringar. Börsuppgången under den andra halvan av 1990-talet bidrog dessutom till en ökad upplåning hos hushållen. Att konsumtionen trots en ökad skuldbörda

och det senaste årets kraftiga fall i förmögenhetsstocken inte bedöms dämpas mer är till stor del en följd av den mycket expansiva ekonomiska politiken. Även investeringarna påverkas av detta, både via lägre finansieringskostnader och stigande inkomster.

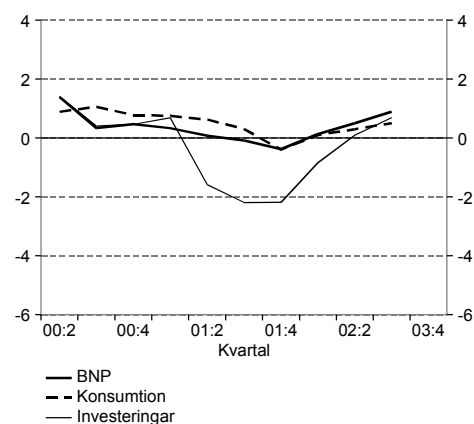
En förutsättning för att den ekonomiska politiken i nuläget kan ges en expansiv inriktning är att makroekonomin i utgångsläget står förhållandevis väl rustad. De tidigare recessionerna, framför allt de under 1970- och 1980-talen, inträffade i ett läge då inflationen redan från början var hög (se diagram 27). Detta gjorde att penningpolitiken blev stramare än den annars skulle ha behövt bli. Till bilden hör också att konsolideringen av statsfinanserna det senaste decenniet har möjliggjort att finanspolitiken kan föras i en mer expansiv riktning.

Det faktum att den nuvarande nedgången främst tycks vara resultatet av tidigare överinvesteringar och överdriven optimism, medför samtidigt en risk att återhämtningen inträffar senare än väntat. Tillsammans med större lånestocker hos såväl hushåll som företag kan överinvesteringarna innebära att lägre räntor och sänkta skatter utnyttjas till att konsolidera finanserna i den privata sektorn, snarare än till att öka utgifterna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den prognostiserade utvecklingen i USA i flera avseenden uppvisar drag som påminner om dem som kännetecknat tidigare recessioner. Att en återhämtning nu väntas ske relativt snabbt är i huvudsak en följd av den expansiva ekonomiska politiken.

Diagram 26 Nuvarande lågkonjunktur 2000:2–2002:3

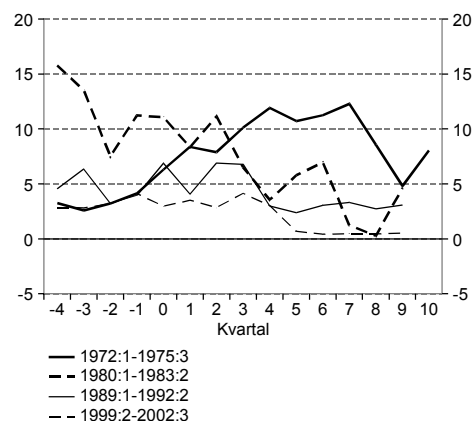
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Bureau of Economic Analysis.

Diagram 27 Inflation i USA

Procent

Anm. På X-axeln anges tidpunkt (kvartal) i förhållande till de i texten identifierade periodernas startpunkt.

Källa: US Department of Labor.

Finansiell ekonomi

Osäkerhet om börsutvecklingen

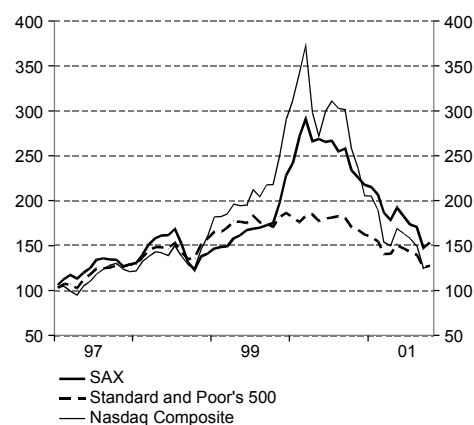
Terrorattackerna i USA resulterade i fallande aktiepriser. I anslutning till den 11 september sjönk Standard and Poor's 500 index som mest med ca 10 procent och den tekniktunga Nasdaq-börsen föll något mer. Euroområdet Dow Jones EUROSTOXX föll med ca 15 procent och Stockholmbörsens aktieindex, SAX, med ca 10 procent. De japanska aktiepriserna påverkades minst och Nikkei 225 föll med drygt 6 procent. I samband med börsfallen ökade osäkerheten på aktiemarknaderna markant. Detta visade sig bl.a. i att den implicita volatiliteten för optionerna på nämnda index ökade kraftigt.

Aktiepriserna har under den senaste tiden återhämtat sig och är för närvarande på ungefär samma nivåer som före terrorattackerna. Både Standard and Poor's 500 index och Nasdaq börsen är dock alltjämt lägre än vid inledningen av året. Under hösten har också allt tydligare tecken framkommit angående den amerikanska konjunkturförsvagningen. Skillnaden mellan de amerikanska företagens upplåningsränta och räntan på statsobligationer har ökat, vilket dämpar investeringarna. De amerikanska företagsvinsterna har fortsatt att falla under det andra kvartalet i år. Fortfarande är dock det s.k. PE-talet³ för Standard and Poor's 500 index betydligt högre än sitt historiska genomsnitt.

Även euroområdets Dow Jones EUROSTOXX är lägre än vid inledningen av året. På samma sätt som i USA har marginalen mellan företagens upplåningsräntor och räntor på statspapper ökat inom euroområdet.

Utvecklingen av svenska SAX uppvisar stora likheter med amerikanska och europeiska index. Den internationella konjunkturavmattningen märks särskilt för IKT-företagen, vars andel i SAX är stor. Till skillnad från den amerikanska börsen är PE-talet för Affärsvärldens generalindex något under sitt historiska genomsnitt. Sett ur ett längre perspektiv ligger det svenska SAX fortfarande något över nivån från början av 1999. I detta avseende skiljer sig den svenska börsen från börserna i USA och Japan.

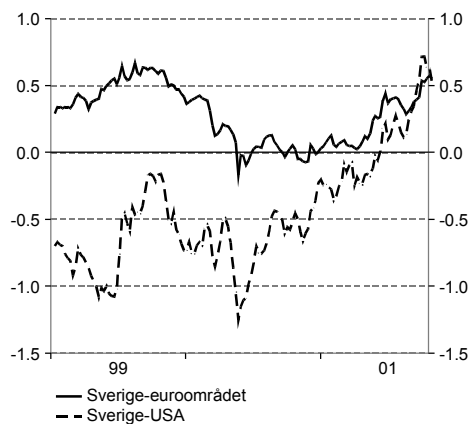
Diagram 28 Börsutvecklingen i Stockholm och New York
Index 1996-12-30=100

Källa: Thomson Financial Datastream.

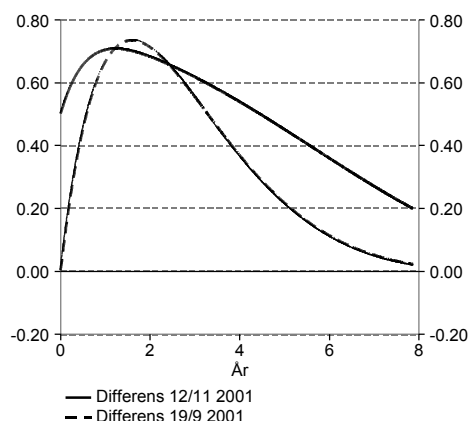
³ PE-talet, eller price/earnings ratio, är kvoten mellan aktievärdet och vinsten. Det används som ett mått på hur högt börsen värderas.

Diagram 29 Svenska räntemarginaler, 10-åriga obligationer
Procentenheter

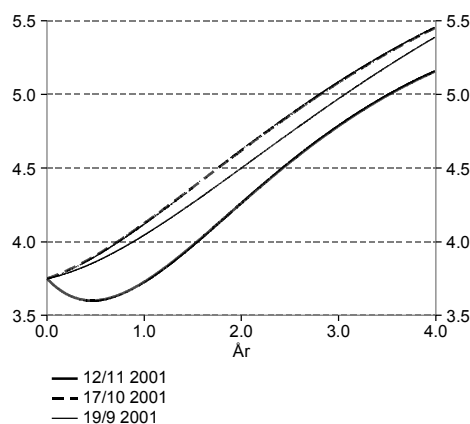
Källa: Riksbanken.

Diagram 30 Differens mellan implicit framtida styrränta i Sverige och euroområdet
Procent

Anm. Beräknad via avkastningskurvan för olika tidpunkter.
Källor: Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Diagram 31 Implicit framtida reporänta i Sverige
Procent

Anm. Beräknad via avkastningskurvan för olika tidpunkter.
Källor: Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Reporäntesänkningar i Sverige

Från augusti till början av november i år har tendensen för de internationella obligationsräntorna varit fallande. Utvecklingen för de svenska obligationsräntorna har varit mer stabil, vilket inneburit att marginalen mellan den 10-åriga obligationsräntan i Sverige och motsvarande ränta i euroområdet och USA har ökat. Efter den 11 september steg marginalen markant, från ca 0,3 procentenheter till över 0,5 procentenheter, vilket sannolikt speglar en effekt av att kronan är en relativt liten valuta och att svenska placeringar följaktligen betraktas som mer osäkra (se diagram 29). Ökningen av räntegapet mot euroområdet sammanföll också med att inflationsutfallen i Sverige blev överraskande höga och att penningpolitiken förväntades bli stramare än i euroområdet (se diagram 30).

I kölvattnet av terrordåden i USA ökade differensen mellan räntor på företags- och statsobligationer både i USA och euroområdet. Denna marginal speglar en ökad osäkerhet om företagets återbetalningsförmåga i ett läge med successivt sämre vinstutsikter. I Sverige är marknaden för företagsobligationer begränsad men avkastningen på t.ex. Ericssons 10-åriga obligation ökade med ca 0,5 procentenheter i förhållande till den 10-åriga statsobligationen.

I likhet med flera andra centralbanker sänkte Riksbanken reporäntan efter händelserna i september. Enligt Prosperas senaste mätning från slutet av november uppgick den förväntade reporäntan på tre månaders sikt till 3,5 procent. Samma undersökning visade att reporäntan förväntades höjas till 4,2 procent på två års sikt (se diagram 34). Den implicit förväntade reporäntan, skattad med data från mitten av november, indikerar en nivå i linje med mätningen från Prospera (se diagram 31). Förväntningarna om den svenska penningpolitiken avviker alltså från de inom euroområdet och i USA, där större lättnader i penningpolitiken väntas. På längre sikt väntas dock skillnaden mellan Riksbankens reporänta och ECB:s referänta bli liten (se diagram 30).

Trots den senaste tidens höga inflationsutfall visade mätningen av Prospera att de långsiktiga inflationsförväntningarna hos penningmarknaden stigit endast marginellt. För andra grupper t.ex. inköpschefer i detaljhandel och i industrin hade dock inflationsförväntningarna på fem års sikt stigit något mer. En annan indikator på långsiktiga inflationsförväntningar kan konstrueras genom att räntan på en realobligation subtraheras från räntan på en motsvarande nominell obligation. Differensen, dvs. den inflationstakt som likställer avkastningen mellan reala och nominella obligationer, kan tolkas som den förväntade inflationstakten under obligationernas löptid. Denna differens hade i början av november fallit till samma nivåer som i inledningen av

året. Förekomsten av riskpremier och kupongeffekter gör dock att denna indikator måste tolkas försiktigt.

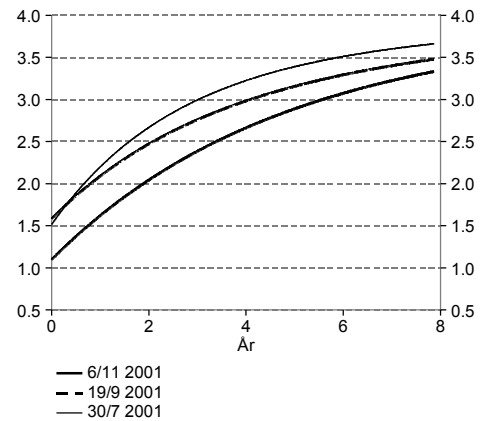
Den reala avkastningskurvan har skiftat nedåt sedan hösten. Avkastningskurvan visar att framförallt den korta realräntan är låg i nuläget (se diagram 32). Korta realräntor beräknade från den reala avkastningskurvan ska dock tolkas med försiktighet, speciellt då observationer för korta realräntor saknas sedan den kortaste realobligationen förföll i oktober.

Sedan sommaren har penningpolitikens sammantagna effekt på efterfrågan blivit mer expansiv. Riksbanken har sänkt reporäntan med 0,5 procentenheter och växelkursen har försvagats betydligt. Även om olika mått av realräntan ska tolkas med försiktighet är den samlade bedömningen att den korta realräntan alltså är mycket låg i ett historiskt perspektiv.

Penningpolitiken baseras normalt på en bedömning av inflationsutsikterna på ett till två års sikt. Den konjunkturella bilden för i år och nästa år, både i Sverige och i omvärlden, bedöms bli betydligt svagare än vad som tidigare antagits. Den underliggande inflationen, mätt med UND1X, bedöms vid en oförändrad nivå på reporäntan underskrida inflationsmålet med marginal, både i slutet av nästa år och 2003. Inflationen hålls tillbaka under perioden inte bara av en låg tillväxt utan också av en apprecierande krona. Växelkursens återhållande effekt på inflationen väntas bli påtaglig framförallt under 2003. Det låga inflationstrycket under prognosåren ger utrymme för ytterligare sänkningar av reporäntan till 3,25 procent i början av nästa år.

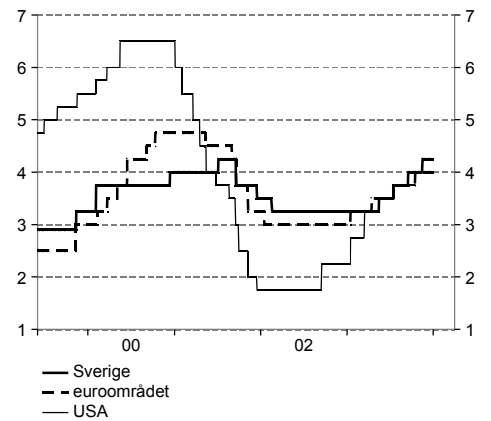
På längre sikt finns ett tydligt samband mellan inflationsutvecklingen och resursutnyttjandet. När konjunkturen återhämtar sig 2003 väntas ekonomins tillväxttakt överstiga den långsiktigt hållbara. Inflationstrycket som då byggs upp motiverar en åtstramning av penningpolitiken. Eftersom penningpolitiken bedöms inverka på ekonomin med tidsfördröjning förutses Riksbanken höja reporäntan under den senare delen av 2003 till 4,25 procent. Den 10-åriga obligationsräntan antas stiga under prognosperioden i takt med kortränteuppgången. De svenska långräntorna överstiger i nuläget långräntorna i euroområdet. Denna räntemarginal bedöms kvarstå under nästa år och första halvan av 2003.

Diagram 32 Realräntor i Sverige
Procent

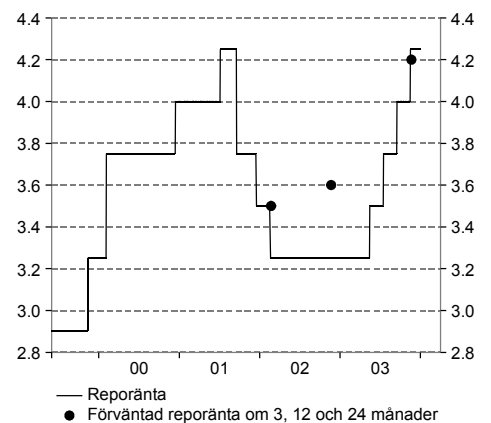
Källor: Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Diagram 33 Styrräntor i USA, euroområdet och Sverige
Procentenheter

Källor: Riksbanken och nationella källor.

Diagram 34 Förväntningar och prognos på reporäntan i Sverige
Procentenheter

Källor: Prospera, Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

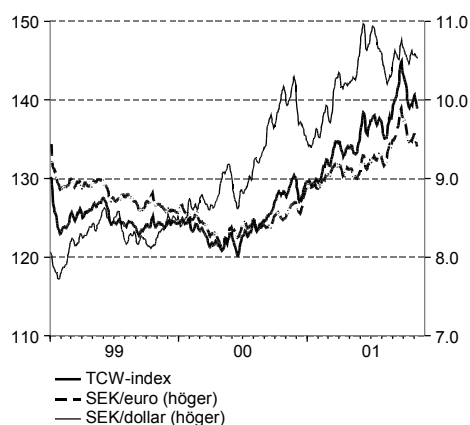
Tabell 6 Räntor och valutakurser

	1999	2000	2001	2002	2003
Styrräntor¹					
Riksbankens reporänta	3,25	4,00	3,50	3,25	4,25
ECB:s refinänta	3,00	4,75	3,25	3,00	4,00
Federal funds target rate	5,50	6,50	1,75	2,25	4,00
Långa räntor²					
Sverige	5,6	4,9	5,1	5,3	5,5
Euroområdet	5,2	4,9	4,5	4,9	5,3
USA	6,2	5,2	4,5	4,8	5,3
Valutakurser¹					
SEK/USD	8,48	9,66	10,49	9,66	8,90
SEK/EURO	8,59	8,66	9,50	9,20	8,90
TCW-index	124,4	128,0	139,5	133,6	127,8

¹ Vid slutet av respektive år

² 10-årig statsobligationsränta, vid slutet av respektive år.

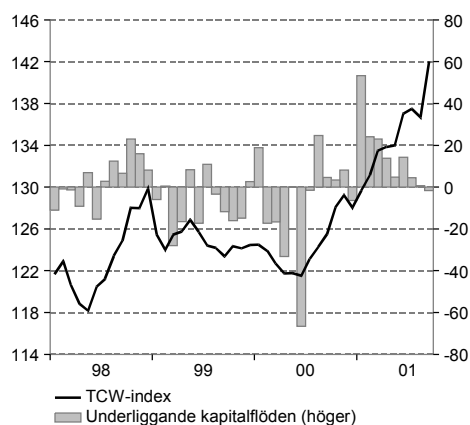
Källor: Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Diagram 35 Nominella växelkurser
5-dagars centrerat glidande medelvärde

Källor: Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Diagram 36 Underliggande kapitalflöden och
TCW-index

Index respektive miljarder kronor

Anm. Ett positivt tal för underliggande kapitalflöden indikerar ett nettoutflöde, miljarder SEK.

Källor: Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Kronan fortsatt svag

I Konjunkturläget Augusti 2001 gjordes bedömningen att kronan mätt som TCW-index skulle komma att förstärkas under prognosperioden. Under september försvagades emellertid kronan ytterligare (se diagram 35). Det gjorde också andra små rörliga valutor som t.ex. den australiensiska och den nya zeeländska dollarn. Under oktober och början av november återhämtade kronan till stora delar den försvagning som skedde under september.

Den försvagning av kronan som ägde rum tidigare under året kan till viss del förklaras av faktorer av tillfällig karaktär. Exempelvis har den svenska börsen försvagats mer än många andra börser i omvärlden. Tillsammans med ändrade placeringsregler för AP-fonderna och premiepensionssystemets nettoinvesteringar i utländska aktier har detta bidragit till stora underliggande nettoutflöden av kapital (se diagram 36).⁴

Den försvagning av kronan har skett rum under senare år kan också i viss utsträckning förklaras av förändringar i fundamentala faktorer. En viktig sådan är att Sveriges bytesförhållande⁵ försämrats jämfört med våra viktigaste handelspartners. Även efter beaktande av förändringarna i de fundamentala faktorerna är kronan i nuläget mycket lågt värde-

⁴ De underliggande kapitalflödena definieras här som den teckenvända summan av bytesbalans, direktinvesteringar och portföljinvesteringar i aktier. Ett positivt tal motsvarar därmed ett underliggande nettoutflöde av kapital. Ett underliggande nettoutflöde måste balanseras av ett nettoinflöde av kapital via handel med räntebärande papper, vilket i sig bidrar till att försvaga kronan.

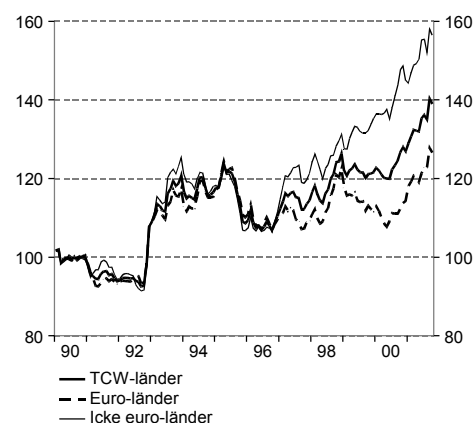
⁵ Med bytesförhållande avses här relationen mellan export- och importpriser, dvs. det som på engelska brukar kallas terms of trade.

rad.⁶ Detta gäller mot euron men, i synnerhet, mot övriga valutor i TCW-index (se diagram 37).

Såväl fundamentala som mer flödesrelaterade faktorer talar för en förstärkning av kronan. Den osäkerhet som uppstått till följd av händelserna i USA och konflikten i Afghanistan antas klinga av under början av nästa år. Till detta kommer att den förbättring av de underliggande kapitalflödena som skett de senaste månaderna väntas vara av mer varaktig karaktär. Det faktum att de nuvarande bytesbalansöverskotten bidrar till att minska den svenska utlandsskulden är också en indikation på att kronan kommer att förstärkas.

I termer av TCW-index bedöms kronan förstärkas till en nivå om ca 128 vid utgången av 2003. Kronan förstärks med ca 6 procent mot euron under prognosperioden, men betydligt mer mot den amerikanska dollarn. Vid utgången av 2003 bedöms såväl euron som dollarn kosta 8,90 kronor.

Diagram 37 Kronans reala effektiva växelkurs Index 1990=100

Anm. Ett ökande index motsvarar en depreciering.
Källor: Konjunkturinstitutet, Riksbanken och nationella källor.

⁶ Denna bedömning grundar sig på beräkningar av kronans reala effektiva (TCW-vägda) jämviktsväxelkurs. För en beskrivning av metoden för dessa beräkningar, se Konjunkturläget mars 2000.

Efterfrågan och produktion i svensk ekonomi

Utvecklingen under de senaste månaderna har förstärkt bilden av att den svenska ekonomin nu befinner sig i en konjunkturedgång. Det är framförallt varuexporten som utvecklas mycket svagt men tillväxten är långsam även för den inhemska efterfrågan. Den svaga exportutvecklingen är en följd av en vikande marknadstillväxt, präglad framför allt av en kraftigt fallande efterfrågan på teleprodukter och i viss mån på bilar. Att efterfrågan på övriga industrivaror dämpats betydligt mindre hänger sannolikt samman med att den svaga kronan samtidigt stärkt konkurrenskraften för svensk industri.

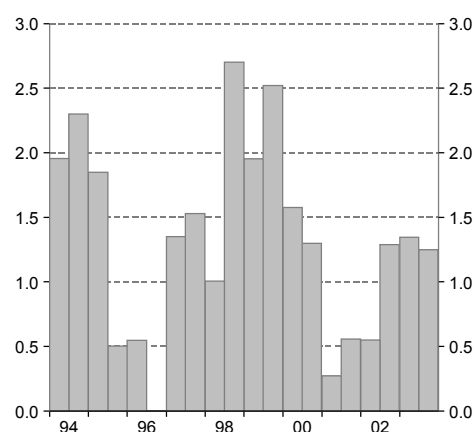
Även den inhemska efterfrågan har påverkats negativt av avmattningen i världskonjunkturen, bl.a. via den globala nedgången på aktiebörserna. Hushållens konsumtionsutgifter beräknas ha ökat med endast ca 0,4 procent mellan första halvåret i år och motsvarande period förra året, vilket är en påtagligt svagare utveckling än vad som tidigare rapporterats av SCB.⁷ Till detta kommer en nedgång av investeringsaktiviteten inom framför allt industrin, vilket tydligt framgick av investeringsenkäten i oktober. Kapacitetsutnyttjandet inom industrin har också minskat förhållandevis markant. Att tillväxten i den inhemska produktionen ändå varit relativt god förklaras av att nedgången hittills begränsats till efterfrågans importintensiva delar, bl.a. teleprodukter och motorfordon. Den mycket kraftiga minskningen av importen är antagligen också ett resultat av den svaga kronan och företagets behov att anpassa sina lager.

Tidigt i höstas kunde vissa tecken på en återhämtning i ekonomin skönjas. Dessa tog sig uttryck bl.a. i förbättrade konfidensindikatorer i Konjunkturinstitutets barometrar och ökad optimism om framtiden i enkätundersökningar bland hushållen. Den internationella utvecklingen under hösten har dock inverkat negativt på stämningläget både bland företag och hushåll. Detta framgick bl.a. i den senaste kvartalsbarometern. I föreliggande prognos väntas en mer rejäl återhämtning i den internationella ekonomin först under mitten av nästa år. Detta får till följd att även uppgången i svensk ekonomi fördröjs (se diagram 38).

På lite sikt är den svenska ekonomins tillväxtförutsättningar dock alltjämt goda. De offentliga finanserna är i gott skick, trots att finanspolitiken understödjer en snar ekonomisk återhämtning. Samtidigt visar bytesbalansen på överskott och inflationsutsikterna är i linje med Riksbankens prisstabilitetsmål.

⁷ SCB:s statistik från augusti tydde på en ökning av hushållens konsumtion motsvarande 1,1 procent.

Diagram 38 BNP till marknadspris
Procentuell förändring, säsongrensade halvårsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Tabell 7 Försörjningsbalans

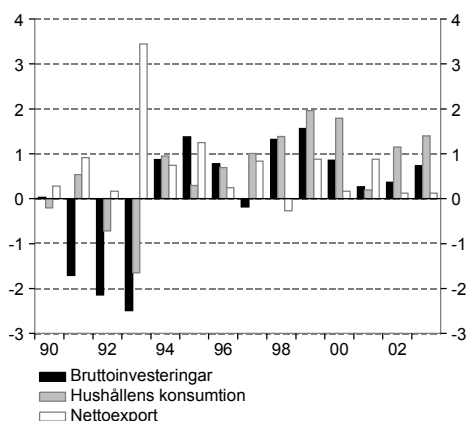
Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2000	2000	2001	2002	2003
BNP till marknadspris	2 098	3,6	1,2	1,5	2,6
Hushållens konsumtionsutgifter	1 060	3,6	0,4	2,3	2,8
Offentliga konsumtionsutgifter	549	1,0	0,7	0,6	0,5
Statliga	158	-2,7	-0,5	0,0	-0,1
Kommunala	391	2,5	1,2	0,9	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	363	5,0	1,5	2,1	4,2
Lagerinvesteringar ¹	14	0,5	-0,3	-0,3	0,2
Export av varor och tjänster	990	10,3	-1,2	0,7	5,9
Import av varor och tjänster	878	11,5	-3,4	0,5	6,6
Total inhemsk efterfrågan	1 986	3,7	0,3	1,4	2,7
Nettoexport ¹	112	0,2	0,9	0,1	0,1
Bytesbalans ²	64	3,1	2,3	2,3	2,2

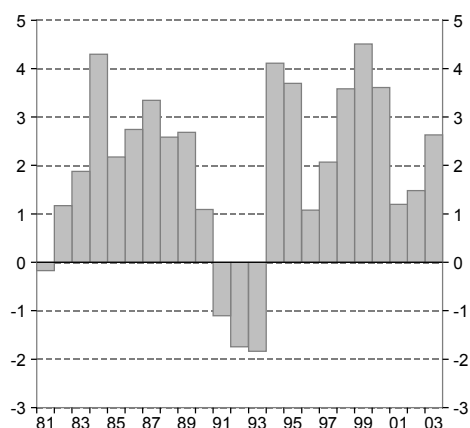
¹ Bidrag till BNP-tillväxten.² I procent av BNP, löpande priser.

Anm. Utvecklingstalen 2000 är justerade för att Svenska kyrkan fr.o.m. i fjol redovisas i hushållssektorn i stället för som tidigare i kommunsektorn.

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 39 Bidrag till BNP-tillväxten
Procentenheter

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 40 BNP till marknadspris
Årlig procentuell förändring

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

En faktor som verkat återhållande på hushållens konsumtion är aktieprisnedgången. Sedan årsskiftet har Stockholmsbörsen fallit med ca 20 procent. Konsumtionstillväxten 2002 och 2003 (se diagram 39) påverkas både av en god inkomstutveckling (till följd bl.a. av skattesänkningar) och stigande förmögenhetsvärden (tack vare låga räntor som stimulerar tillgångspriserna). I det kortare perspektivet finns dock skäl att räkna med en dämpad konsumtionsutveckling bl.a. då den rådande osäkerheten motiverar ett visst försiktighetssparande från hushållens sida. Återhämtningen nästa år sätter också sina spår i exporten, som antas ta fart från mitten av 2002. Låga realräntor lägger samtidigt grunden för en ökad investeringsvilja bland företagen. Sammantaget väntas BNP-tillväxten i år stanna vid 1,2 procent, medan den nästa år och 2003 väntas uppgå till 1,5 respektive 2,6 procent (se diagram 40). Den successiva efterfrågeuppgången beräknas också föra med sig en högre import.

Under större delen av prognosperioden är det således det strama efterfrågeläget som verkar återhållande på tillväxten och faktisk BNP bedöms fortfarande vid utgången av 2003 vara lägre än potentiell BNP. Produktivitetstillväxten, som påverkas av cykliska effekter, kommer under innevarande och nästa halvår att vara svag. Från mitten av 2002 beräknas produktivitetstillväxten i stället bli förhållandevis hög, vilket speglar att ledig kapacitet tas i anspråk.

Dämpad export i kölvattnet av internationell avmattning

Exporten ökade kraftigt under första halvåret i fjol. Den utplaning som därefter skedde förbyttes under första halvåret i år till en successiv minskning. Preliminär utrikeshandelstatistik från SCB visar att exportvolymen var fortsatt låg under det tredje kvartalet i år (se diagram 41). Mot bakgrund av konjunkturedgången i omvärlden finns skäl att räkna med att exportefterfrågan är låg ännu en tid. Exporten bedöms därmed minska med 3,6 procent i år jämfört med förra året.

För bearbetade varor blir nedgången ytterligare något större. Överinvesteringar inom framför allt IKT-sektorn, men även bland fordonsindustrins kunder är den främsta orsaken till att den svenska exporten i år har minskat drastiskt. Exporten av teleprodukter minskade under första halvåret med nära 25 procent i volym jämfört med första halvåret i fjol. Samtidigt minskade fordonsindustrins exportleveranser med drygt 8 procent. Exkluderas de svaga tele- och fordonsleveranserna så framgår att exporten av övriga bearbetade varor ökade med drygt 5,5 procent (se diagram 42). Denna del av svensk exportindustri torde därför åtminstone ha vidmakthållit sina marknadsandelar. En utveckling som i så fall skulle rimma väl med den svaga kronan.

Det är främst Medelhavseuropa (inklusive Frankrike), Tyskland och Storbritannien som minskat sin import från Sverige. Till länder som USA, Norge, Danmark och Belgien har däremot exporten fortsatt att öka (se diagram 43).

Marknadstillväxten för bearbetade varor väntas vara låg under större delen av 2002. Utgångspunkten för bedömningen är att den ekonomiska aktiviteten i USA börjar ta fart under nästa år. Ett likartat förlopp antas också för utvecklingen inom euroområdet (se avsnittet "Internationell ekonomi"). Mer påtagligt kommer sedan marknadstillväxten att förbättras 2003. Nästa år väntas den uppgå till 2,5 procent medan den 2003 ökar till 7,5 procent (se diagram 44).

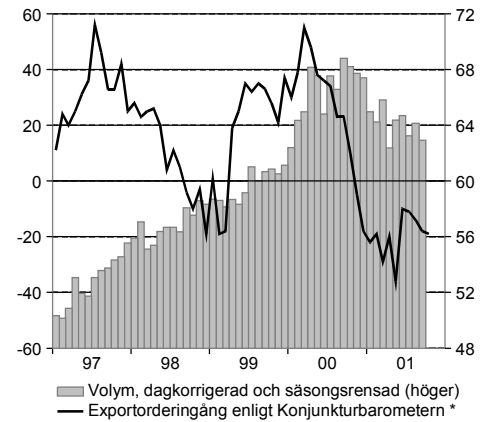
Tabell 8 Export av varor och tjänster

Procentuell förändring

	Volymutveckling			Prisutveckling		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Varuexport	-3,6	2,1	7,2	1,9	-2,2	-2,2
Bearbetade varor	-4,5	2,4	8,2	2,2	-1,5	-2,8
Råvaror	0,5	0,2	1,6	0,2	-6,4	1,4
Tjänsteexport	8,7	-4,1	1,0	6,6	-1,6	-2,0
Summa export	-1,2	0,7	6,0	2,9	-2,1	-2,2

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

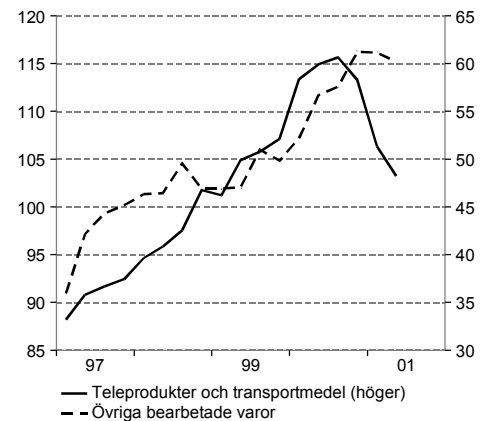
Diagram 41 Export av varor
Nettototal enligt Konjunkturbarometern respektive miljarder kronor

* Över 0=ökar, under 0=minskar.

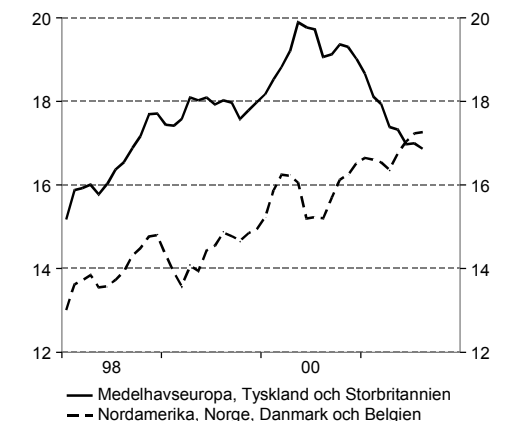
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 42 Export av bearbetade varor
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

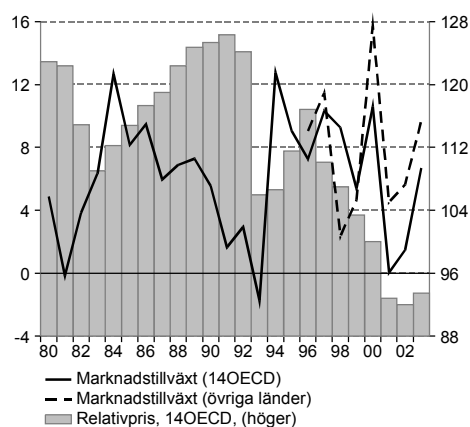
Diagram 43 Export av bearbetade varor
Miljarder kronor, fasta priser

Anm. Tremånaders glidande medelvärde.

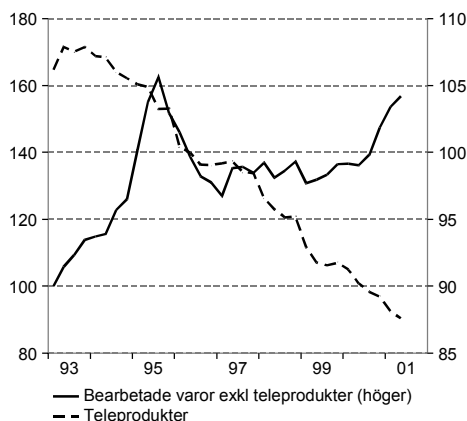
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 44 Marknadstillväxt och relativpris för bearbetade varor.
Procent respektive index 2000=100

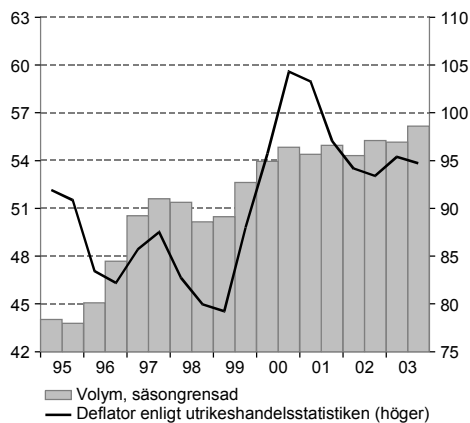
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 45 Exportpris enligt utrikeshandelsdeflatorn
Index 2000=100

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 46 Export av råvaror
Miljarder kronor respektive index 2000=100

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Till den successiva uppgången av exporten bidrar en återhämtning i IKT-investeringarna i slutet av året. Betydelsefullt för exportutvecklingen är också en väntad förstärkning av fordonskonjunkturen och den förhållandevis svaga kronan.

Under det senaste året har kronan försvagats kraftigt. Det svenska exportpriset på bearbetade varor mätt i kronor har dock inte ökat i motsvarande utsträckning. Enligt nationalräkenskaperna uppgick prisuppgången mellan första halvåret i fjol och första halvåret i år till endast 2 procent trots den ansevärd deprecieringen. Betydande prisfall på teleprodukter är den viktigaste förklaringen till den begränsade prisökningstakten, men även när dessa exkluderas blir prisökningen inte särskilt hög (se diagram 45).

Under prognosperioden antas världsmarknadspriset på bearbetade varor utvecklas svagt. Tillsammans med den väntade förstärkningen av kronan innebär utvecklingen att det svenska exportpriset på bearbetade varor faller under nästa år och 2003 med 1,5 respektive knappt 3 procent.

Råvaruexporten ökade i fjol med 5,5 procent. För enskilda varor som exempelvis jordbruksprodukter, fiske och järnmalm ökade leveranserna betydligt mer. De råvarunära grupperna papper och stål ökade också sina exportvolymerna 2000. Bland de större råvarugrupper vars export minskade märks framför allt petroleumprodukter.

Givet den svaga internationella konjunkturen i år och nästa år väntas anpassningen av råvaruexporten till den vikande efterfrågan fortsätta ännu en tid. Först under senare hälften av nästa år torde köparna vara i behov av att fylla på sina lager, samtidigt som de internationella råvarupriserna bottnar. För helåret 2001 innebär detta totalt sett en i det närmaste oförändrad råvaruexport. Den förbättrade internationella konjunkturen väntas medföra en gradvis ökning av den svenska råvaruexporten med början under andra halvåret 2002.

Fjolårets utveckling med stigande priser på framför allt petroleumprodukter och avsalumassa har i år vänt till en utveckling med fallande priser. De internationella råvarupriserna exklusive petroleum väntas börja stiga först under loppet av andra halvåret 2002. Det gäller även de internationella priserna på stål och papper. Oljepriset, som fortsatt sjunka under hösten, väntas uppgå till 23 dollar per fat 2003. Det stora fallet i priset på avsalumassa gör att exportpriset på råvaror i svenska kronor i det närmaste förblir oförändrat i genomsnitt i år jämfört med 2000. Den allt starkare kronan medför därefter att exportpriset på råvaror sjunker 2002 innan det åter stiger något 2003 (se diagram 46).

Tjänsteexporten ökade förra året med 6,8 procent och fortsatte att öka också första halvåret i år. Under andra halvåret i år och 2002 väntas däremot en minskning av tjänsteexporten. När världskonjunkturen förbättras torde den

svenska exporten av tjänster åter öka 2003. Den stora ökningen av tjänsteexporten i år beror delvis på den svaga kronkursen och kan hänföras både till resevalutainkomster, transporter och övriga tjänster. Under 2002 och 2003 väntas dock exporten av transporttjänster minska. För övriga tjänsteslag bedöms dock utvecklingen bli lugnare. Sammantaget innebär detta att den totala tjänsteexporten i löpande priser sjunker både 2002 och 2003.

Hushållens disponibla inkomster utvecklas starkt

Hushållens reala disponibla inkomster beräknas öka snabbt både i år och nästa år, med 3,2 procent respektive 4,5 procent (se tabell 9). Den huvudsakliga förklaringen till årets utveckling är en stark arbetsmarknad. Nästa år väntas utvecklingen på arbetsmarknaden bli svagare, men inkomsterna beräknas ändå öka snabbt till följd av skattesänkningarna. Tillväxttakten för de reala inkomsterna förutses bli betydligt lugnare 2003, då de beräknas öka med 2,0 procent (se diagram 47).

Lönesumman, som steg med 7 procent i löpande priser förra året, ökar i år med 5,6 procent. Framöver förutses emellertid det försvagade arbetsmarknadsläget dämpa lönesummans ökning. Denna negativa inverkan på disponibelinkomsten motverkas dock av att inkomstöverföringarna från offentliga sektorn ökar i spåren av ökad arbetslöshet.

Slutskatteregleringen 2002 avseende föregående års inkomster (t.ex. reavinster) beräknas medföra lägre skattebetalningar än i år. Under 2002 stärks dessutom hushållens inkomster av skattesänkningar motsvarande ca 20 miljarder kronor (se avsnittet ”Offentliga finanser”). Under 2003 bidrar införandet av en högre men beskattad garantipension för ålderspensionärer med låg inkomstgrundad pension till såväl ökade skatter som ökade offentliga inkomstöverföringar till hushållen.

Tabell 9 Hushållens inkomster

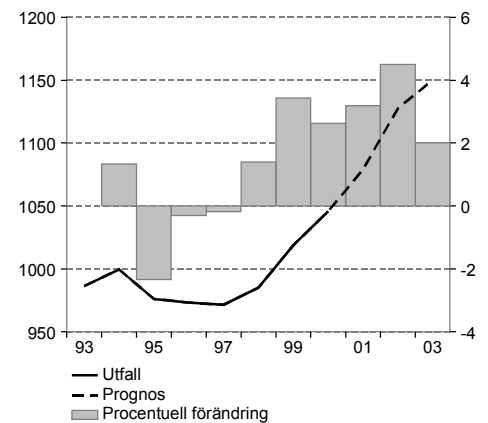
Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2000	2000	2001	2002	2003
Faktorinkomster	1 094	4,8	2,5	1,1	2,3
därav löner	908	6,2	3,5	1,7	2,4
Överföringar från offentlig sektor	395	0,1	1,3	3,5	3,8
Överföringar från privat sektor	53	16,3	-5,0	-4,2	-2,1
Skatter och avgifter	496	6,7	-0,7	-4,9	3,8
Disponibel inkomst	1 046	2,6	3,2	4,5	2,0

Anm. Utvecklingstalen 2000 är justerade för att Svenska kyrkan fr.o.m. i fjol redovisas i hushållssektorn i stället för som tidigare i kommunsektorn.

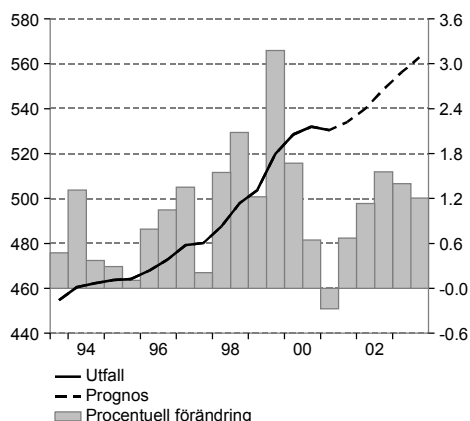
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 47 Disponibel inkomst
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 48 Total konsumtion
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent,
säsongrensade halvårsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Kraftigare avmattning i hushållens konsumtion

Under första halvåret 2001 minskade hushållens konsumtionsutgifter något (se diagram 48). I jämförelse med föregående rapport är bilden av första halvåret markant svagare. Orsaken är att hushållens konsumtionsutgifter har reviderats upp med nästan en procentenhet 2000 i de nyligen publicerade årsvisa nationalräkenskaperna för 1999 och 2000. Eftersom tidigare publicerade utfall för 2001 inte väntas justeras upp i motsvarande grad blir tillväxten under det första halvåret 2001 lägre. Jämfört med augustirapporten har prognosen för konsumtionstillväxten 2001 därför reviderats ned från 1,6 procent till blygsamma 0,4 procent. Prognosen för konsumtionens nivå 2001 har dock endast reviderats ned med 0,3 procent.

Tabell 10 Hushållens utgifter

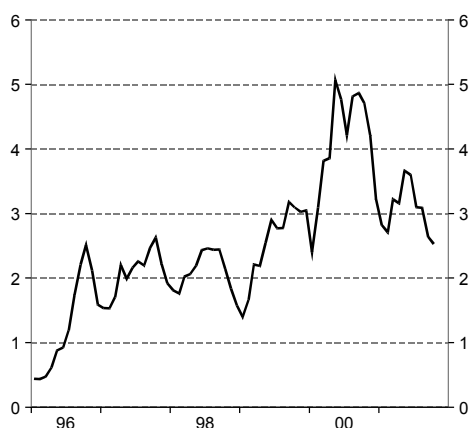
Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2000	2000	2001	2002	2003
Konsumtionsutgifter	1 060	3,6	0,4	2,3	2,8
Därav: Varaktiga varor	190	7,2	-0,4	4,7	6,1
Livsmedel	126	2,9	5,1	1,6	0,8
Turistutgifter	50	22,3	-12,4	1,0	7,7
Tjänster exkl. bostad	266	3,9	0,8	2,1	4,0
Sparande¹	37	3,4	5,8	7,5	6,9
Sparande exkl. avtalspensioner ¹	-15	-1,4	1,3	3,5	2,7

¹ Miljarder kronor, löpande priser respektive sparkvot i procent av disponibel inkomst.

Anm. Utvecklingstalen 2000 är justerade för att Svenska kyrkan fr.o.m. i fjol redovisas i hushållssektorn i stället för som tidigare i kommunsektorn. Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 49 Hushållens direktimport av personbilar
Tusental, månadsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

Vid en uppdelning av konsumtionen på olika utgiftslag framkommer att den största nedgången under första halvåret 2001 noteras för turistutgifter, dvs. hushållens konsumtion i utlandet. Säsongrensat minskade dessa utgifter med 11 procent under första halvåret 2001. Den försvagade växelkursen för kronan är sannolikt den viktigaste orsaken till minskningen. Av stor betydelse är dock också att hushållens direktimport av bilar minskade från ca 26 000 under andra halvåret 2000 till ca 19 000 under första halvåret 2001 (se diagram 49). Denna nedgång beräknas ha bidragit med knappt 4 procentenheter till minskningen av turistutgifterna.⁸

⁸ Nationalräkenskaperna särredovisar inte de inköp av varor i utlandet som hushållen importerar till Sverige. Den post som i dagligt språk ofta kallas "turistutgifter" motsvaras i nationalräkenskaperna av "hushållens konsumtion i utlandet", dvs. alla varor och tjänster som köps i utlandet oavsett var de förbrukas.

Inköpen av sällanköpsvaror ökar visserligen fortfarande men i markant måttligare takt än under 2000. Samtidigt faller inköpen av bilar kraftigt. Varaktiga varor, som ungefärligen motsvaras av summan av bilar och sällanköpsvaror, minskar därmed sammantaget något (se tabell 10). En annan delpost som faller kraftigt är konsumtionen av finans- och försäkringstjänster. Denna grupp väger visserligen inte särskilt tungt i den totala konsumtionen men bidrar ändå starkt till den långsammare tillväxten.

Sammanfattningsvis kan huvuddelen av den minskade konsumtionstillväxten under första halvåret 2001 förklaras av minskande utlandsturism, minskande bilinköp och långsammare ökning av sällanköpsvaror och vissa tjänster. Inköp av varaktiga varor och turistutgifter uppvisar tydliga, och tämligen likartade, cykler över tiden (diagram 50 och 51). Att döma av tidigare historiska förlopp tenderar dessa cykliska upp- och nedgångar, åtminstone genomsnittligt, att vara förhållandevis kortvariga. De låga realräntorna och finanspolitikens expansiva inriktning talar också för en relativt snabb återhämtning. Samtidigt finns skäl att tro att utlandsturismen kommer att minska ytterligare ännu en tid, inte minst som följd av terrordåden i USA. Den prognos som nu görs vilar på antagandet att konsumtionstillväxten återgår till mer normala nivåer någon gång under andra halvåret 2002. Denna bedömning innebär en längd på den cykliska nedgången som överensstämmer relativt väl med tidigare historiska mönster.

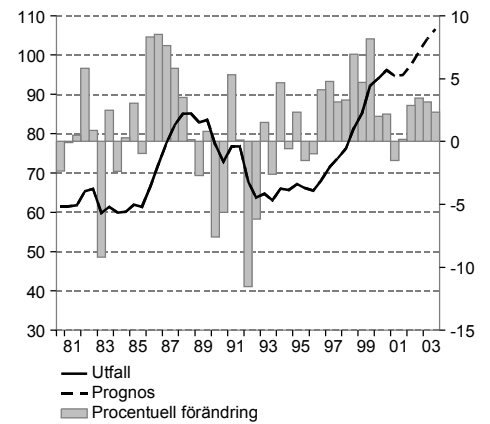
Hushållens förtroende för den ekonomiska utvecklingen har under hösten fortsatt att försämrats efter en tillfällig förbättring under sommaren (se diagram 52).⁹ I augustirapporten tolkades denna förbättring i kombination med andra indikatorer som tecken på en gryende vändning till starkare konsumtionsutveckling. Fallande börskurser och ett försämrat sysselsättningsläge inom industrin bidrog sannolikt till att bryta utvecklingen redan innan höstens terrorattacker. Den ökade osäkerheten har inneburit att hushållen har blivit mer försiktiga och ökat sitt sparande. Försiktighetssparandet väntas minska i takt med att osäkerheten avtar under loppet av 2002.

Hushållens finansiella nettoförmögenhet fortsätter att sjunka både som ett resultat av fallande börskurser och ökad skuldsättning. Bidragande orsaker till de ökande skulderna är fortsatt höga fastighetspriser och de många ombildningarna av hyresrätter till bostadsrättslägenheter under året.¹⁰

⁹ Mikro- och makroindex är en sammanvägning av svaren på ett antal frågor i HIP:en. De speglar hushållens förväntningar om den *egna* respektive *Sveriges* ekonomi.

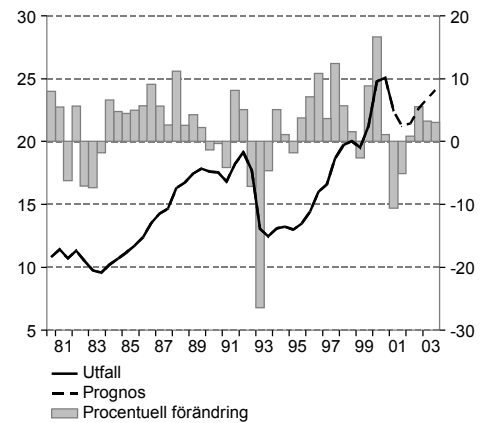
¹⁰ I de senast publicerade finansiella rapporterna ingår värdet av bostadsrätter i den finansiella förmögenheten men data finns för närvarande inte på kvartalsfrekvens och inte heller före 1995. För att erhålla jämförbarhet över en längre period exkluderas värdet av

Diagram 50 Konsumtion av varaktiga varor
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade halvårsvärden

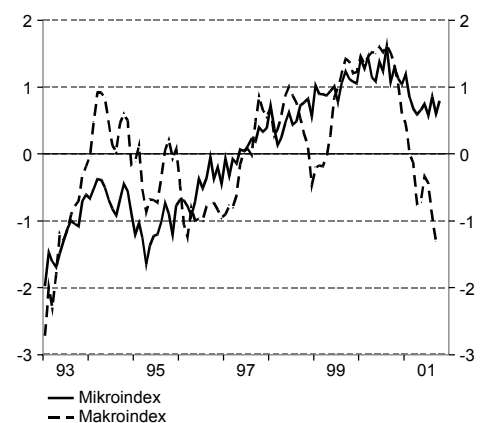
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 51 Turistutgifter
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade halvårsvärden

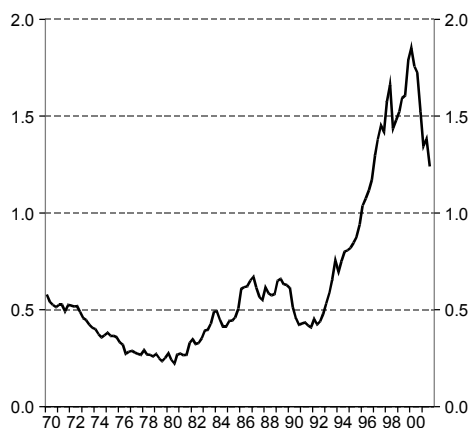
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 52 HIP – Mikro- och makroindex
Normaliserad

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 53 Hushållens förmögenhetskvot
Finansiell nettoförmögenhet / disponibel inkomst

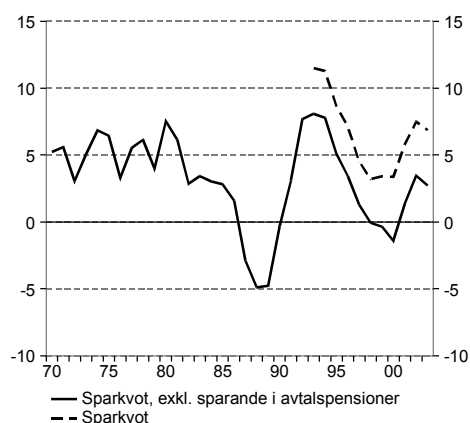

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Revideringar både av disponibel inkomst och finansiell nettoförmögenhet har sänkt förmögenhetskvoten under 2000 jämfört med tidigare publiceringar. Enligt preliminära uppgifter var förmögenhetskvoten 1,4 i juni och 1,2 i september. Det är fortfarande en historiskt sett hög nivå, men den är ungefär i linje med den uppåtgående trenden sedan början av 1980-talet (se diagram 53).

Sammantaget är prognosen för tillväxten av hushållens konsumtionsutgifter 2001 nedreviderad från 1,6 procent till 0,4 procent. Under 2002 blir tillväxten högre men mattas åter av under 2003 när de disponibla inkomsterna inte ökar lika starkt. Prognosen innebär att hushållens sparkvot stiger kraftigt under 2001 och 2002, men från en historiskt sett låg nivå (se diagram 54).

Diagram 54 Hushållens sparkvot
Procent

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

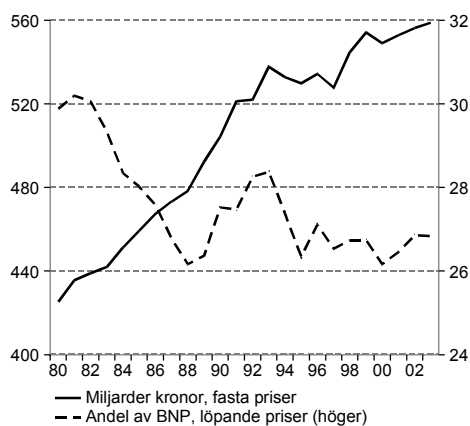
Svag utveckling av offentlig konsumtion

Enligt de preliminära nationalräkenskaperna minskade den statliga konsumtionen kraftigt första halvåret i år, medan den kommunala konsumtionen ökade i linje med tidigare prognoser. Sammantaget stiger den offentliga konsumtionen med drygt 0,5 procent per år under samtliga prognosår (se diagram 55).

En trendmässigt avtagande sysselsättning i försvaret bidrar till att den statliga konsumtionen utvecklas svagt negativt fram till 2003. Nästa år väntas dock den statliga konsumtionen bli oförändrad som en följd av att huvudmannaskapet för vårdhögskolorna övergår från landstingen till staten.

Den kommunala konsumtionen bedöms i år fortsätta att expandera, vilket bl.a. stöds av Konjunkturinstitutets kommunbarometer. De följande prognosåren bedöms öknings-takten i den kommunala konsumtionen dock avta något. Nästa år beror den svagare utvecklingen på överföringen av huvudmannaskapet för vårdhögskolorna till staten. Exklusive denna förändring ökar den kommunala konsumtionen nästa år i ungefär samma takt som i år. Under 2003 antas däremot en något lugnare utveckling, dels på grund av att de närmast gångna åren har inneburit en förhållandevis snabb ökning, och dels på grund av ett sämre konjunkturläge. En annan faktor som kan komma att verka återhållande på den kommunala konsumtionen är bristen på personal inom vissa yrkesgrupper i den kommunala verksamheten. Regeringen har aviserat en temporär sänkning av socialavgifterna för kommunalt anställda 2002. Ökningar av lönesumman utöver en viss gräns antas befrias från socialavgifter, vilket subventionerar såväl en ökning av antalet anställda som hög-

Diagram 55 Offentlig konsumtion
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

bostadsrätter, liksom kollektivt försäkringsparande, från finansiell nettoförmögenhet.

re löneökningar. De sammantagna avgiftsminskningarna beräknas till 2,8 miljarder kronor. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning medför denna åtgärd något högre sysselsättning i kommunerna (se diagram 56), något högre kommunala löner och ett något högre kommunalt finansiellt sparande 2002, medan varken sysselsättning eller löner påverkas 2003.

Konjunkturedgången under 2002 väntas ge negativa effekter på kommunernas skatteintäkter under 2003. Kommunerna bedöms höja skattesatserna under 2003, vilket är en förutsättning för att den kommunala konsumtionen ska kunna fortsätta att expandera detta år.

Den kommunala konsumtionens sammansättning fortsätter att förändras. I år kommer produktionens andel av konsumtionen att sjunka i den kommunala sektorn till följd av nyligen genomförda bolagiseringar i landstingen. Nästa år väntas produktionen fortsätta att falla i landstingskommunerna när Södersjukhuset och Norrtäljes sjukhus bolagiseras vid årsskiftet.

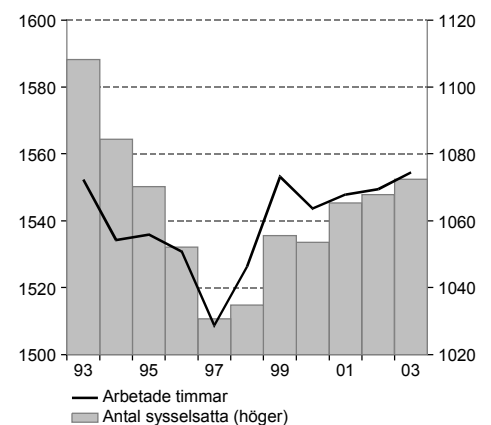
Dämpade investeringsplaner i näringslivet

Enligt den senaste Konjunkturbarometern har pessimismen nu även nått de branscher som tidigare förutspådde fortsatt goda tider. Utöver barometern har en ny investeringsenkät genomförts i oktober. Enligt denna har investeringsplanerna revideras ned markant både inom tjänstesektorn och inom industrin.

Den största nedrevideringen återfinns inom industrin, där de flesta branscherna redovisar sjunkande investeringsnivåer både i år och nästa år. Det är främst insatsvaruindustrin och konsumtionsvaruindustrin (bl.a. läkemedelsindustrin) som indikerar låg investeringsaktivitet. Denna bild överensstämmer också med SCB:s mätningar av kapacitetsutnyttjandet i industrin, där utnyttjandet sjunkit främst på grund av en allt lägre efterfrågan (se diagram 57). Både maskin- och bygginvesteringar bedöms minska inom industrin andra halvåret i år och under stora delar av nästa år för att under 2003 återhämta sig i takt med en allt starkare produktionstillväxt (se diagram 58).

Tjänstesektorns investeringar hålls uppe på en relativt hög nivå trots konjunkturavmattningen. Till detta bidrar främst utbyggnaden av den tredje generationens mobiltelefoni, den s.k. UMTS-utbyggnaden, inom telekommunikation. Investeringsplanerna, som uppgick till cirka 100 miljarder kronor enligt ansökningshandlingarna, har med tiden successivt skrivits ned. I nuläget ser det ut som att det kommer att byggas två rikstäckande nät i stället för de ursprungliga fyra. Utgifterna för att bygga den tredje generationens mobilnät uppskattas i dagsläget till 22 miljarder kronor fram till och med 2003. Dessa fördelar sig över åren på

Diagram 56 Sysselsättningen i primärkommuner och landsting
Miljoner timmar respektive tusentals sysselsatta

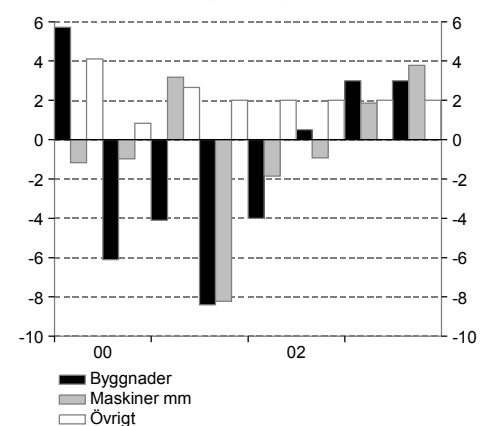
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 57 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 58 Industriinvesteringar
Procentuell förändring, säsongrensad

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

följande sätt: I år investeras totalt 2,5 miljarder, nästa år 8,5 miljarder och 2003 11 miljarder.

De offentliga investeringarna beräknas öka 2002 och 2003 som en följd av infrastruktuursatsningen, vilken innebär 6 miljarder kronor extra till väg- och järnvägsinvesteringar. Exkluderas UMTS-satsningen ökar de fasta bruttoinvesteringarna i en betydligt lägre takt (se tabell 11).

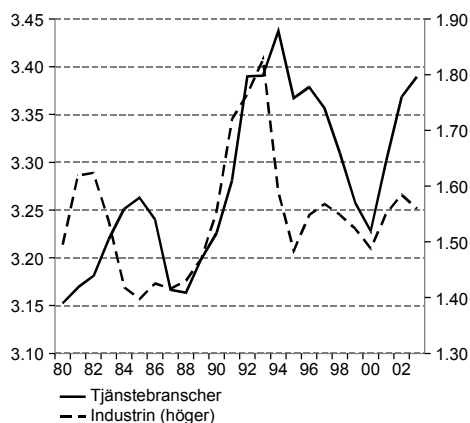
Tabell 11 Fasta bruttoinvesteringar

Löpande priser, miljarder kronor respektive procentuell förändring, fasta priser

	2000	2000	2001	2002	2003
Varubranscher	117	2,0	0,2	-2,5	3,4
Tjänstebranscher	199	10,6	2,8	4,6	4,6
Bostäder	40	9,3	11,2	10,3	6,6
Nybyggnad	21	19,7	19,0	15,8	9,5
Ombyggnad	19	0,0	2,5	3,2	2,5
Offentliga myndigheter	47	-8,1	-0,6	2,4	4,1
Summa	363	5,0	1,5	2,1	4,2
Summa exklusive UMTS			0,8	0,5	3,6

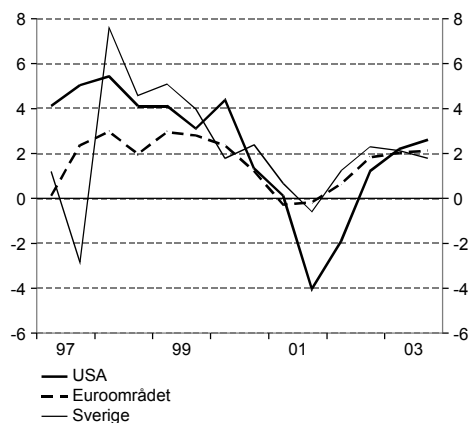
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 59 Kapitalkvoter i tjänstebranscher och industrin
Kvot

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 60 Fasta bruttoinvesteringar
Procentuell förändring, säsongrensade halvårsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Bureau of Economic Analysis.

Normalt anpassas kapitalstockarna till produktionen med viss eftersläpning. Detta illustreras av diagram 59 där kapitalkvoten¹¹ inom både industrin och tjänsteverksamhet stiger under prognosperioden till följd av en svag produktionsstillväxt. Den svaga efterfrågeutvecklingen bedöms därför bidra till lägre investeringsökning både i år och nästa år, i synnerhet inom industrin. Den i Sverige väntade investeringsökningen de närmaste åren är dock högre än den som prognostiseras för många andra jämförbara länder (se diagram 60).

Den optimistiska bilden för byggsektorn som prognostiserats sedan mars har nu brutits. Enligt den senaste Konjunkturbarometern uppgav en majoritet av byggföretagen att de förväntar sig en minskad ordergång. Bilden av en avmattning inom byggsektorn stöds också av att närliggande verksamheter, såsom arkitekter och annan konsultverksamhet, uppges att även de ser en avtagande aktivitet.

Tabell 12 Antal påbörjade lägenheter

	2000	2001	2002	2003
Flerbostadshus	8 909	9900	11 000	13 200
Småhus	8 333	9600	10 000	11 000
Summa	17 242	19 500	21 000	24 200

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån

¹¹ Kapitalkvoten definieras som kapitalstocken dividerat med förädlingsvärdet.

Det är alltså inom nybyggnation av bostäder som en fortsatt ökning av investeringarna kan skönjas. Industrin och tjänstebranschernas planer för bygginvesteringar nästa år är däremot återhållsamma.

Den svagare tillväxten i år och nästa år inverkar negativt på bostadsbyggandet, trots förstärkningen av hushållens ekonomi och en mycket låg bostadslåneränta. Bostadsbyggandet går nu in i en lugnare fas i avvaktan på en vändning i konjunkturen.

Negativa tillväxtbidrag från lagerinvesteringarna i år och 2002

I augustiprognosen antogs att företagens lageranpassning i det närmaste skulle vara avslutad vid det kommande årsskiftet. Anpassningen bedöms nu till följd av den djupare och mer långvariga ekonomiska avmattningen bli tidsmässigt något mer utdragen.

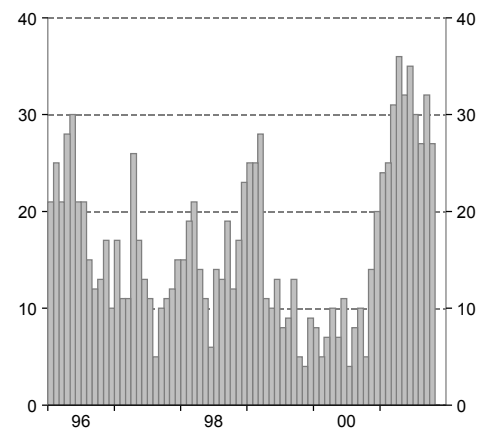
Att döma av svaren i Konjunkturbarometern så har lageranpassningen hittills framför allt skett inom de importintensiva branscherna, exempelvis detaljhandeln med sällanköpsvaror och bilhandeln. Inom industrin upplevs dock lagren alltså som för stora. Detta gäller både insatsvarulagren och färdigvarulagren (se diagram 61 och 62). Det finns mot den bakgrunden goda skäl att räkna med att en relativt betydande anpassning av dessa kommer att ske inom en snar framtid. Den vikande industrikonjunkturen innebär också att ett visst lageranpassningsbehov inom delar av partihandeln föreligger. Dessa lagerminskningar väntas också i större utsträckning än tidigare leda till minskningar av den inhemska produktionen.

Nuvarande prognos utgår från att lageranpassningen i stort sett kommer att vara genomförd någon gång under mitten av nästa år. När efterfrågan i ekonomin sedan ökar är det också rimligt att vänta sig en viss ökning av lagren. Därmed skulle lagerinvesteringarna både i år och 2002 bidra negativt till tillväxten med motsvarande 0,3 procentenheter av BNP. Under 2003 förutses en lagerutveckling som bidrar positivt till tillväxten med motsvarande 0,2 procentenheter av BNP.

Kraftigt fallande import

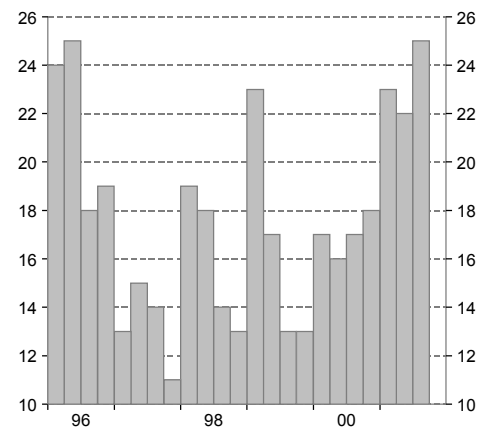
Varuimporten har utvecklats mycket svagt hittills i år (se diagram 63). Faktisk import av bearbetade varor har till och med utvecklats mer negativt än vad beräkningar ger baserade på den svaga efterfrågeutvecklingen (se diagram 64). Detta förklaras bl.a. av att den mest importintensiva industrin har drabbats särskilt hårt av konjunkturedgången. Detta stöds

Diagram 61 Industrins färdigvarulager, nulägesomdöme
Nettotal

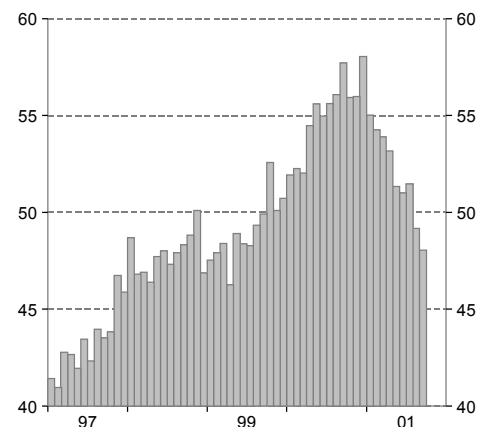
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 62 Industrins insatsvarulager, nulägesomdöme
Nettotal

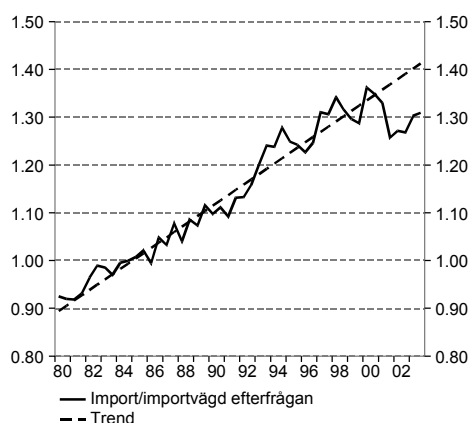
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Import av varor
Miljarder kronor, fasta priser, dagkorrigerad och säsongrensade månadsvärden

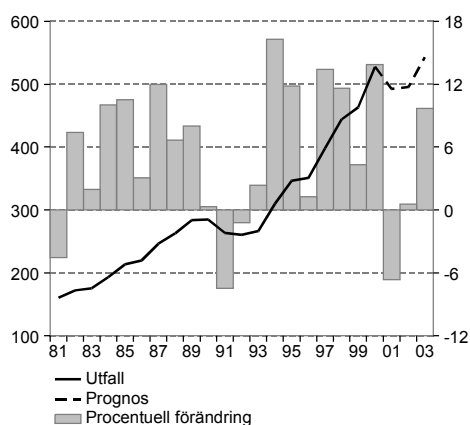
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 64 Import av bearbetade varor i förhållande till efterfrågan
Kvot, halvårsvärden

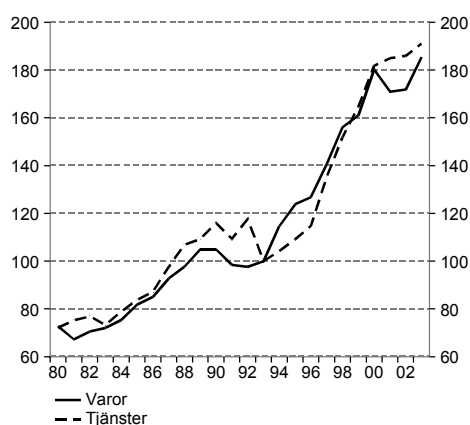
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 65 Import av bearbetade varor
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 66 Import av varor och tjänster
Index 1993=100

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

också av den varufördelade handelsstatistiken som visar att det framför allt är importen av elektronikprodukter och bilar som minskat kraftigt. De lagerlagerjusteringar som hittills i år genomförts torde i stor utsträckning ha verkat återhållande på importutvecklingen. För helåret 2001 beräknas varuimporten minska med drygt 5 procent. För bearbetade varor blir nedgången ännu något större (se diagram 65).

Prognosen för efterfrågeläget gör att det finns skäl att räkna med en fortsatt svag importutveckling även under början av 2002. Konsumtionens ökningstakt tilltar redan från början av året, men först under sommaren av året beräknas export- och investeringsökningar ske i sådan omfattning att importen tar fart mer påtagligt. Då väntas också lagren vara anpassade både i handeln och industrin.

Under 2003 väntas importen av bearbetade varor ta fart rejält. Ökningen är en följd både av en ökad inhemsk användning och en högre efterfrågan från en allt starkare exportindustri. Sammantaget beräknas ökningen av den totala varuimporten uppgå till ca 8 procent. Importökningen för bearbetade varor väntas bli knappt 10 procent.

Tabell 13 Import av varor och tjänster

Procentuell förändring

	Volymutveckling			Prisutveckling		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Varuimport	-5,1	0,5	7,9	3,7	-0,9	-2,0
Bearbetade varor	-6,7	0,6	9,7	4,3	0,6	-2,0
Råvaror	-0,8	0,5	1,8	2,7	-6,4	-2,3
Tjänsteimport	1,7	0,5	2,8	8,9	-1,2	-2,0
Summa import	-3,4	0,5	6,6	5,1	-1,0	-2,0

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Försvagningen av kronan hittills i år medför att importpriserna stiger. Importpriserna på bearbetade varor beräknas stiga med drygt 4 procent under 2001. Den prognostiserade apprecieringen av kronan bidrar dock till att importpriserna börjar sjunka från och med årsskiftet.

Importen av tjänster fortsätter att öka i år trots att den svenska utlandsturismen minskar. För nästa år förutses en lägre import av samtliga större tjänstegrupper. Den allmänna konjunkturförbättringen stimulerar tjänsteimporten 2003 (se diagram 66). Underskottet i bytesbalansens tjänstenetto, som kontinuerligt har ökat sedan 1995, väntas krympa i år. Under 2002 och 2003 förutsätts det emellertid öka igen.

Förbättrad produktivitet och lönsamhet

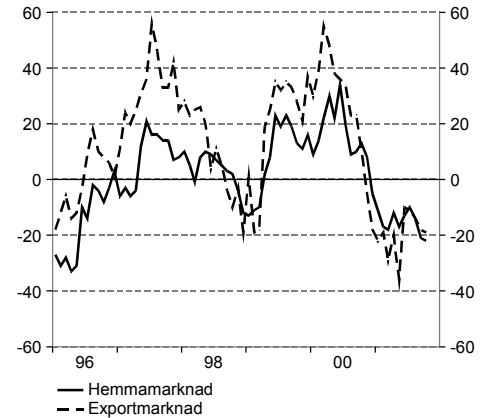
Utfallet för näringslivets produktion första halvåret i år blev något lägre än vad som redovisades i SCB:s preliminära statistik i augusti. Den säsongrensade produktionsvolymen första halvåret beräknas nu ha varit ungefär lika stor som under andra halvåret i fjol. Antalet arbetade timmar ökade samtidigt med drygt en procent, varför produktiviteten i näringslivet minskade. Den väntade återhämtningen i näringslivet bedöms nu, mot bakgrund främst av den försvagade internationella konjunkturbilden, dröja till andra halvåret 2002.

Produktionen minskade i industrin och varuhandeln första halvåret, medan den blev oförändrad i t.ex. transportsektorn. Svagast var utvecklingen för IT-relaterad verksamhet. I byggverksamheten och andra till byggandet relaterade branscher steg produktionen påtagligt. Noteras kan att den snabba ökningen av förädlingsvärdet i energisektorn var ett resultat av att anläggningar med ett högt förädlingsvärde men med en liten förbrukning av insatsprodukter (t.ex. vattenkraft) ökade sin andel av produktionen. Sektorns bruttoproduktion (dvs. leveransvolymerna) ökade därmed i mindre omfattning än förädlingsvärdet.

Enligt Konjunkturbarometern försvagades orderingen till industrin tredje kvartalet, från såväl export- som hemmamarknaden (se diagram 67 och 68). Produktionen drogs därmed ned ytterligare, främst i investeringsvaruindustrin. Varuhandeln utvecklades mer gynnsamt, med undantag för handeln med motorfordon som sjönk för fjärde kvartalet i följd. Åkerierna rapporterade en i stort sett oförändrad aktivitetsnivå. Besvikelsen blev stor för datakonsultverksamheten, som istället för en väntad ökning av omsättningen fick vidkännas en påtaglig minskning (se diagram 69). För uppdragsverksamheten var utvecklingen likartad om än inte lika dramatisk. Bäst utvecklades byggverksamheten. Bostads- och övrigt husbyggande ökade, medan väg- och anläggningsbyggandet minskade något. Byggföretagen förutser emellertid en viss försvagning de närmaste månaderna, främst beroende på en ytterligare minskning av väg- och anläggningsbyggandet (se diagram 70). På ett års sikt väntar sig ca fyrtio procent av branschen att byggaktiviteten ska avta. Detta har också påverkat arkitekter och tekniska konsulter (inklusive byggkonsulter) som rapporterar om minskad omsättning. Industrin planerar för en stabilisering av den genomsnittliga produktionsnivån under fjärde kvartalet, medan de flesta tjänstebranscherna räknar med en viss tillväxt.

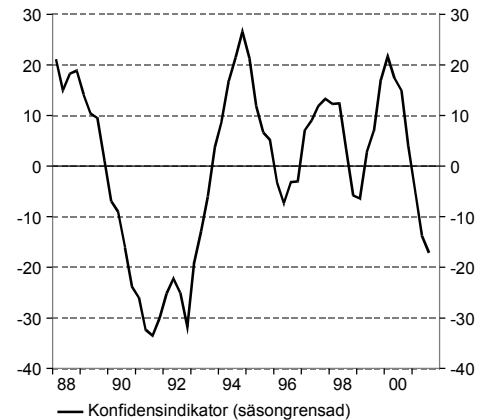
Den privata konsumtionen vänder upp andra halvåret i år, vilket tillsammans med en fortsatt överflyttning av pro-

Diagram 67 Industrins ordergång
Nettotal

Källa: Konjunkturinstitutet.

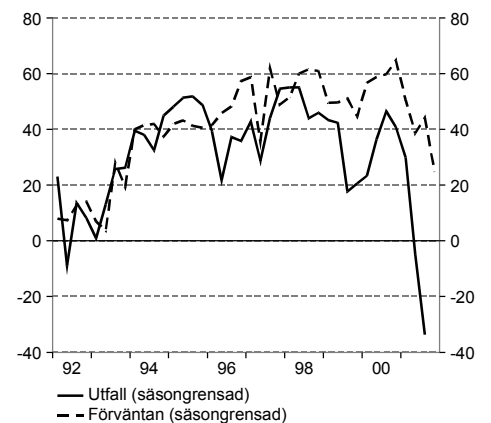
Diagram 68 Konfidensindikator för industrin
Nettotal

Anm. Orderstocksomdöme – omdöme om färdigvarulager + förväntad produktion.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 Fakturering för datakonsulter och dataservice
Nettotal

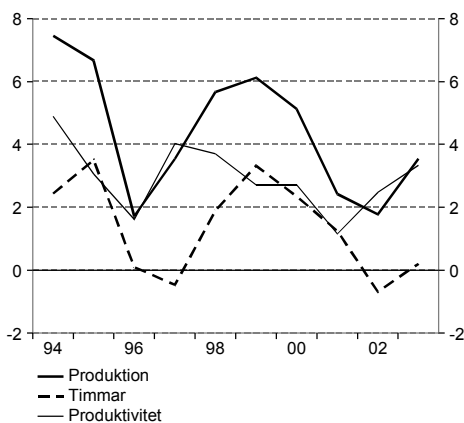
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Konfidensindikator för byggverksamhet
Nettotal

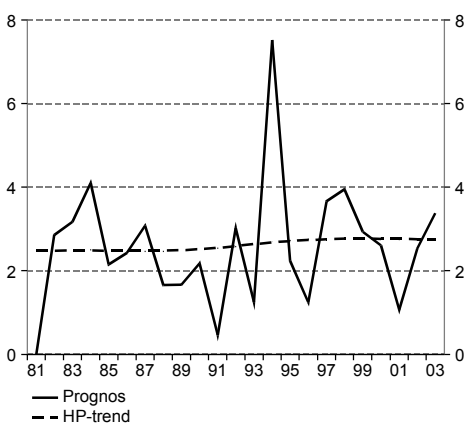
Anm. Orderstocksomdöme + förväntad förändring antal sysselsatta (t.o.m. 1995 antalet arbetare).
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 71 Produktion och arbetade timmar i näringslivet¹
Årlig procentuell förändring

¹ Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 72 Produktivitet i näringslivet¹
Årlig procentuell förändring

¹ Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

duktion från den kommunala sektorn till näringslivet, stimulerar utvecklingen i tjänstesektorn. Produktionen har därmed fortsatt att öka i tjänstebranscherna och byggverksamheten andra halvåret i år. För byggsektorns del har dock tillväxttakten avtagit. Industriproduktionsindex (PVI) indikerar en något bättre utveckling av industriproduktionen andra halvåret än Konjunkturbarometern. Sammantaget bedöms industriproduktionen under andra halvåret ha varit av ungefär samma storlek som första halvåret.

Tabell 14 Produktion och produktivitet i näringslivet

Löpande priser, miljarder kronor respektive procentuell förändring, fasta priser

	2000	2000	2001	2002	2003
Varubranscher	547	5,0	1,6	1,7	3,7
Tjänstebranscher	927	4,6	1,7	1,7	3,1
Summa produktion¹	1 474	4,7	1,6	1,7	3,4
<i>Näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet</i>					
Produktion	1 188	5,0	2,3	1,8	3,7
Arbetade timmar		2,3	1,2	-0,7	0,2
Produktivitet		2,6	1,1	2,6	3,5

¹ Indirekt mätta finansiella tjänster har subtraherats.

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Den internationella efterfrågan väntas ta fart mer rejält först andra halvåret 2002, för att sedan utvecklas tämligen starkt under resten av prognosperioden. Detta innebär att uppgången i industrikonjunkturen dröjer. Både i år och nästa år uppgår produktionstillväxten i näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet till ca 2 procent. Under 2003 beräknas tillväxten i näringslivet uppgå till 3,7 procent (se tabell 14 och diagram 71).

Produktiviteten utvecklas svagt i år till följd av dels en svag produktionstillväxt i främst industrin, dels en i förhållande till produktionsökningen stor ökning av antalet anställda i flera tjänstebranscher. Detta minskar emellertid behovet av nyanställningar nästa år då produktionsökningen också i allmänhet väntas bli tämligen måttlig. Genom att minska antalet anställda väntas företagen ändå höja sin produktivitetsnivå påtagligt 2002. Produktiviteten förutses öka ännu något snabbare 2003 då näringslivet väntas befinna sig i en stark återhämtningsfas (se diagram 72).

Lösamheten i näringslivet har försvagats successivt sedan toppåret 1995. Som vinstandelen mäts beror en stor del av nedgången på en minskning inom bostadsförvaltning till följd av att bostadssubventionerna reducerats kraftigt. Exkluderas finans- och fastighetsverksamhet är vinstandelen nästan i nivå med de starkaste åren på 1980-talet (se diagram 73). När bruttoöverskottet sätts i relation till kapitalstocken (kapitalavkastningen), snarare än förädlingsvärdet, erhålls en

ännu starkare bild. Kapitalavkastningen är i dagsläget klart högre än under 1980-talet. Detta tyder på att det krävs en mindre realkapitalstock för att åstadkomma samma vinster på 1990-talet som på 1980-talet.

Nedgången i näringslivets genomsnittliga vinstandel förklaras främst av att vinstandelarna sjunkit i flertalet varubranscher. För industrins del är detta framförallt en följd av en betydande försvagning i investeringsvaruindustrin (se diagram 74). För tjänstebranscherna exklusive finans- och fastighetsverksamhet har den genomsnittliga vinstandelen förblivit på en hög nivå.

Tabell 15 Vinstmarginal och vinstandel i näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet

Per producerad enhet. Procentuell förändring

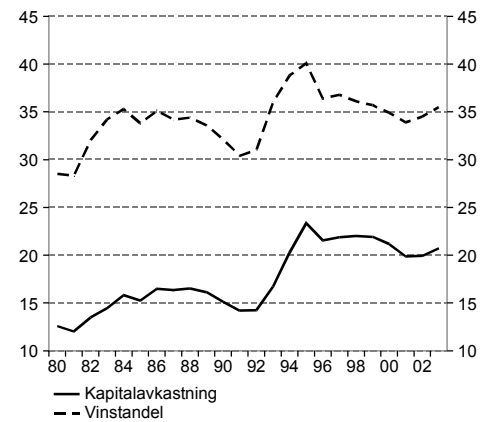
	2000	2001	2002	2003
Förbrukningskostnad	3,8	2,4	0,0	0,2
Arbetskraftskostnad	1,4	3,5	1,7	0,7
Arbetskraftskostnad per timme	4,4	4,2	3,8	3,9
Produktivitet	3,0	0,6	2,2	3,4
<i>Summa rörlig kostnad</i>	<i>3,0</i>	<i>2,8</i>	<i>0,6</i>	<i>0,5</i>
Produktpris	2,2	2,4	1,0	1,2
Vinstmarginal	-0,6	-0,4	0,4	0,6
Vinstandel	-0,8	-0,9	0,5	1,1

Anm. Produktiviteten beräknas här på bruttoproduktionen till skillnad från produktivitetstabellen ovan där den beräknas på förädlingsvärdet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

I år är det framför allt den svaga produktivitetstillväxten och stora prishöjningar på importerade insatsvaror som sänker vinstandelen ytterligare (se Tabell 15, diagram 75 och 76). I industrin fortsätter bilden att präglad av en fallande vinstandel för investeringsvaruindustrin, i synnerhet vad gäller tillverkare av teleprodukter. Nedgången av vinstandelen i den sistnämnda branschen är en följd både av fallande produktivitet och sjunkande priser. För andra delar av industrin, t.ex. basindustrin, är utvecklingen dock mer gynnsam.

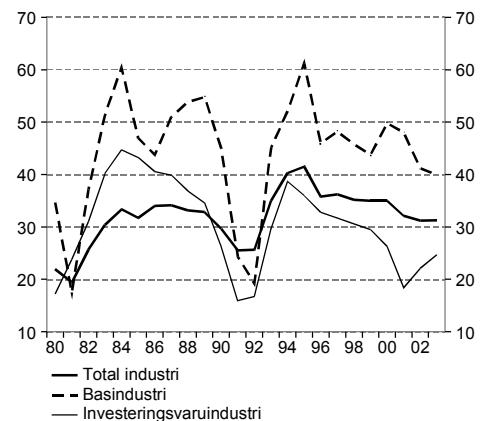
Under prognosperioden väntas en tämligen stark produktivitetstillväxt och en svag prisutveckling för importerade insatsvaror hålla tillbaka kostnadsökningarna för företagen. En appreciering av kronan och en fortsatt hård konkurrenssituation, för främst teleprodukter, väntas också sänka priserna i investeringsvaruindustrin ytterligare. För att förbättra den svaga lönsamheten inom denna delbransch väntas företagen reducera personalstyrkan och fortsätta att minska inköpen av bl.a. konsulttjänster. För basindustrin förutses sjunkande priser på produkterna pressa ned den jämförelsevis höga vinstandelen något nästa år. För industrin i dess helhet innebär detta att den genomsnittliga vinstandelen i slutet av prognosperioden stabiliseras på en tämligen god nivå. För tjänstebranscherna bedöms ett högre resursutnytt-

Diagram 73 Kapitalavkastning och vinstandel i näringslivet¹
Andel i procent

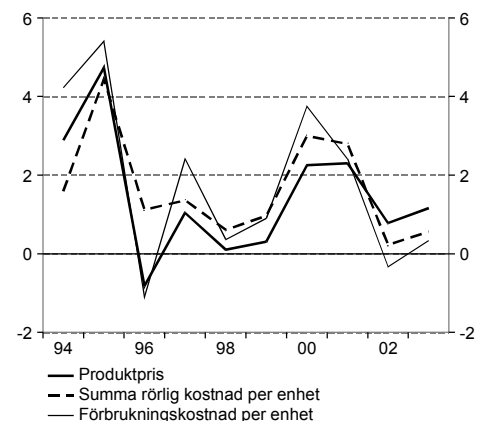
¹ Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 74 Vinstandel i industrin
Andel i procent

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

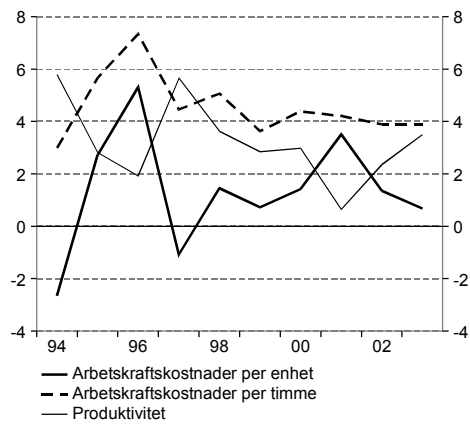
Diagram 75 Produktpris och produktionskostnader i näringslivet¹
Årlig procentuell förändring

¹ Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 76 Arbetskraftskostnader i näringslivet¹

Årlig procentuell förändring

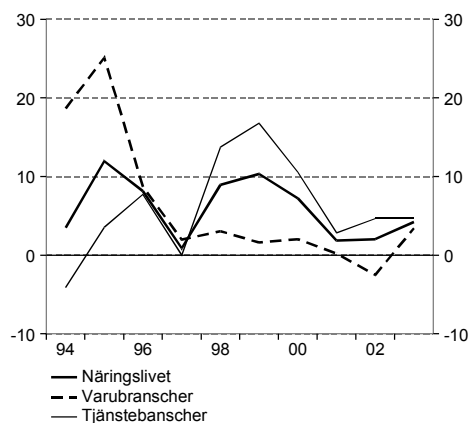
¹ Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

jande och en fortsatt god efterfrågeutveckling skapa utrymme för vissa marginalhöjningar.

Även om lönsamheten i industrin är förhållandevis god, väntas det relativt låga kapacitetsutnyttjandet inverka negativt på kapacitetsutbyggnaden, under större delen av prognosperioden. Enligt investeringsenkäten minskar industrins investeringar både i år och nästa år. År 2003 väntas dock industriinvesteringarna öka igen. En bättre investeringsutveckling väntas inom tjänstebranscherna där utbyggnaden av UMTS-näten för tredje generationens mobiltelefoni stimulerar investeringsaktiviteten (se diagram 77). För näringslivet totalt sett innebär detta att vinstandelen vänder upp under prognosperioden, samtidigt som kapacitetsutnyttjandet sjunker. Det senare beror till stor del på att UMTS-näten under en övergångsperiod väntas få en inte obetydlig överkapacitet innan trafiken kommer igång på allvar (se diagram 78).

Diagram 77 Investeringar i näringslivet¹

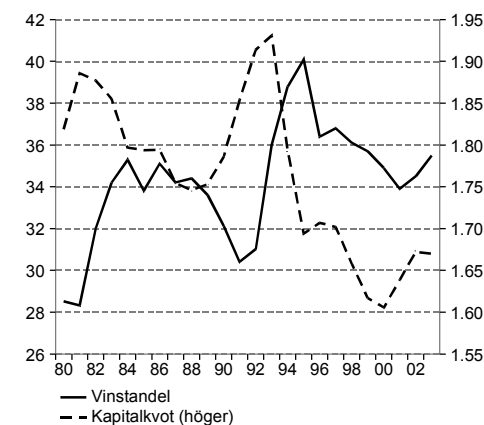
Årlig procentuell förändring

¹ Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 78 Vinstandel och kapitalkvot i näringslivet¹

Andel i procent respektive kvot

¹ Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Arbetsmarknad, löner och priser

Trots vikande efterfrågan har sysselsättningen utvecklats starkt hittills i år och arbetslösheten har minskat. Detta innebär att det finns en överkapacitet inom företagen och en press att reducera personalstyrkan för att förbättra produktiviteten. I kombination med en fortsatt svag konjunktur leder detta till minskande sysselsättning och ökande arbetslöshet fram till slutet av 2002, då utvecklingen vänder.

Resursutnyttjandet minskar successivt i år och blir som lägst nästa år för att därefter öka något. Det s.k. produktionsgapet blir negativt hela perioden 2001–2003, vilket innebär att det kommer att finnas lediga resurser i ekonomin.

Det försämrade arbetsmarknadsläget dämpar löneökningstakten, som bedöms vara i linje med den nivå som anses långsiktigt hållbar. Av bl.a. konjunkturskäl kan det dock vara samhällsekonomiskt önskvärt med en något lägre löneökningstakt.

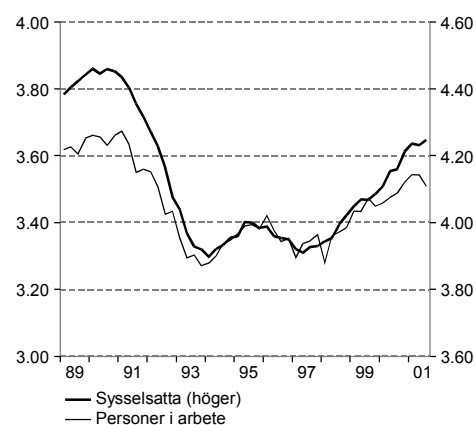
Inflationen steg kraftigt första halvåret i år delvis som en följd av tillfälliga prisstegringar. Nästa år bedöms inflationstakten successivt avta. Inflationen hålls tillbaka av en apprecierande krona och ett svagare inhemskt pristryck till följd av ett lägre resursutnyttjande. I slutet av 2003 är inflationen i stort sett i linje med Riksbankens inflationsmål.

Förväntad sysselsättningsminskning

Sedan slutet av fjolåret har efterfrågeläget i den svenska ekonomin dämpats påtagligt. Inledningsvis var det främst exportindustrin som påverkades av den svagare internationella utvecklingen. Allteftersom har dock även underleverantörer och industrinära tjänstebranscher drabbats. Trots den förhållandevis svaga efterfrågan i ekonomin har sysselsättningen utvecklats starkt hittills i år och arbetslösheten har minskat. Jämfört med motsvarande period i fjol har antal sysselsatta ökat med ca 97 000 personer de tre första kvartalen. Det är främst inom tjänstebranscherna som sysselsättningen har ökat. Inom industrin har antalet sysselsatta istället minskat.

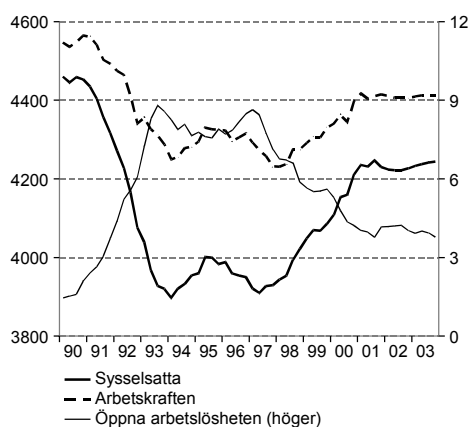
Frånvaron har dock ökat. I gruppen personer i arbete exkluderas alla typer av frånvaro från sysselsättningen, t.ex. på grund av sjukdom eller tjänstledighet. Diagram 79 visar att utvecklingen för personer i arbete, vilket således är de som faktiskt deltar i produktionen, inte varit lika stark som för antalet sysselsatta i år. Jämfört med motsvarande period i fjol har antalet personer i arbete ökat med ca 58 000 personer de tre första kvartalen, dvs. ungefär 60 procent av ökningen i sysselsättningen. Fortfarande utgör sjukfrånvaron en stor andel av den totala frånvaron.

Diagram 79 Personer i arbete, sysselsatta
Miljoner

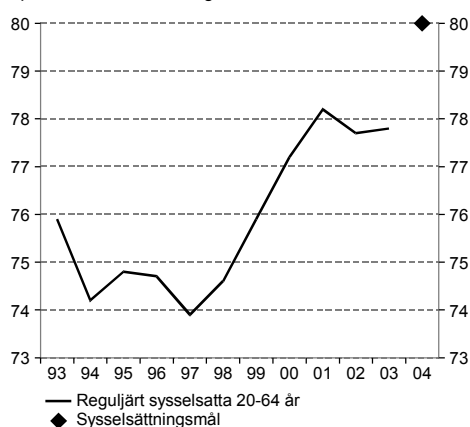
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 80 Sysselsatta, i arbetskraften och arbetslösa
Tusental respektive procent

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 81 Reguljär sysselsättningsgrad
I procent av befolkningen i åldern 20-64 år

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 82 Nyanmälda platser
Tusental, säsongrensade månadsvärden

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Den stigande frånvaron innebär att medelarbetstiden sjunker. I år har dessutom övertid och vanligen arbetad tid¹² minskat, vilket också har bidragit till nedgången i medelarbetstiden. Enligt Arbetskraftsundersökningen (AKU) har medelarbetstiden sammantaget minskat med 1,4 procent hittills i år.

Trots en minskad medelarbetstid har den starka sysselsättningsutvecklingen inneburit en snabb ökning av antalet arbetade timmar i förhållande till produktionsökningen. Produktiviteten har alltså utvecklats svagt. Företagens fortsatta nyanställningar har lett till en överkapacitet och den svagare tillväxten i kombination med den låga produktivitetensökningen innebär en press på företagen att anpassa sin personalstyrka. En dämpad konjunktur sätter även fart på strukturomvandlingar i företagen, vilket avspeglas i det ökande antalet varsel om uppsägning. Arbetsmarknaden väntas därmed under nästa år gå in i en fas av avmatning med minskande sysselsättning och ökande arbetslöshet. I slutet av 2002 bedöms konjunkturen vända, varefter sysselsättningen ökar och arbetslösheten minskar (se tabell 16 och diagram 80). Sammantaget beräknas sysselsättningen öka med ca 75 000 personer mellan 2000 och 2003. Därmed återstår det ytterligare en sysselsättningsökning på ca 123 000 personer 2004 för att regeringen ska nå sitt mål för den reguljära sysselsättningsgraden (se diagram 81).

Tabell 16 Sammanfattning av arbetsmarknadsprognosen
Nivå, 1000-tal respektive årlig förändring alternativt nivå i procent

	2000	2000	2001	2002	2003
Sysselsatta, 16-64 år (enligt AKU)	4 159	2,2	1,9	-0,4	0,3
I arbetskraften	4 362	1,2	1,1	-0,1	0,1
Öppet arbetslösa ¹	203	4,7	4,0	4,3	4,0
I arbetsmarknadspolitiska åtgärder ¹	113	2,6	2,3	2,4	2,3
Arbetade timmar (miljoner, enligt NR)	6 913	1,5	0,8	-0,5	0,2
Reguljärt sysselsatta ² , 20-64 år	4 012	2,1	1,9	-0,4	0,4
Befolkning, 20-64 år	5 199	0,4	0,5	0,4	0,2
Reguljär sysselsättningsgrad ²		77,2	78,2	77,7	77,8

¹ Nivåer i procent av arbetskraften.

² Exklusive sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska program.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Tecken på en försvagad situation på arbetsmarknaden syns bl.a. i statistiken från AMS och i Konjunkturbarometern för tredje kvartalet. Antal nyanmälda lediga platser på landets arbetsförmedlingar har minskat hittills i år. Omkring 30 000 färre platser har anmälts t.o.m. oktober, jämfört med motsvarande period föregående år (se diagram 82). Samtidigt har antalet varsel mer än fördubblats. Under perioden januari

¹² Den överenskomna arbetstiden mellan arbetstagare och arbetsgivare.

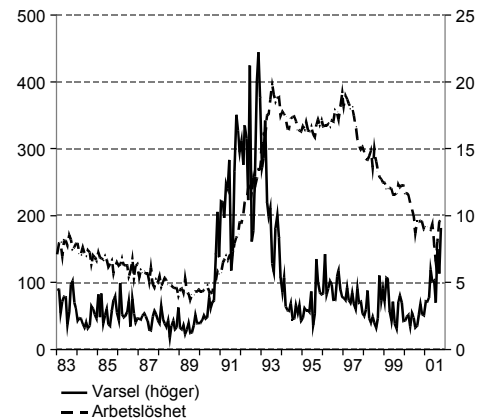
till och med oktober har sammanlagt nästan 53 000 personer varslats om uppsägning. I oktober varslades drygt 9 000 personer, vilket är den högsta månadssiffran sedan slutet av 1993. Trots jämförelsevis höga nivåer på antalet varsel har detta ännu inte lett till att arbetslösheten ökat (se diagram 83). Hittills har en minskande sysselsättning inom industrin motverkats av en sysselsättningsökning inom tjänstebansscherna, vilket inneburit att arbetslösheten fortsatt minska. Nu börjar däremot det ökande antalet varsel kombineras med ytterligare negativa signaler i Konjunkturbarometern. Bristtalen sjunker generellt sett i näringslivet, samtidigt som företagen har alltmer utbredda planer på personalneddragningar. Dessutom förväntas tillväxten bli svag. Sammantaget väntas detta leda till att arbetslösheten ökar den närmaste tiden.

Den procentuella nedgången i antalet nyanmälda platser är störst inom industrin, där också antalet varsel om uppsägning varit stort. Mer än hälften av årets varsel rör industrin, vilket är en högre andel jämfört med fjolåret. Antalet varsel inom industrin är nu högre än antalet nyanmälda lediga platser (se diagram 84). Framför allt är det teleprodukt- och motorfordonsindustrin samt deras underleverantörer som drabbats av konjunkturförsvagningen. Det råder en klar samvariation mellan industriföretagens nulägesomdöme av orderstocken och antalet industrivarsel. Diagram 85 visar att antalet varsel ökar när en allt större andel av företagen bedömer ineliggande orderstock som för liten. Ordergången väntas inte förbättras de närmaste kvartalen, vilket innebär att antalet varsel troligen kommer att vara kvar på en förhållandevis hög nivå och att industrissysselsättningen kommer att fortsätta att minska.

Även de industrinära tjänstebansscherna påverkas nu av konjunkturdämpningen. Antalet nyanmälda lediga platser har minskat och antalet varsel har ökat även i dessa branscher. Främst gäller detta uppdragsverksamheten, där datakonsultföretag men även andra företagstjänster ingår, samt den finansiella tjänsteverksamheten. Även transportbranschen har påverkats starkt av konjunkturedgången.

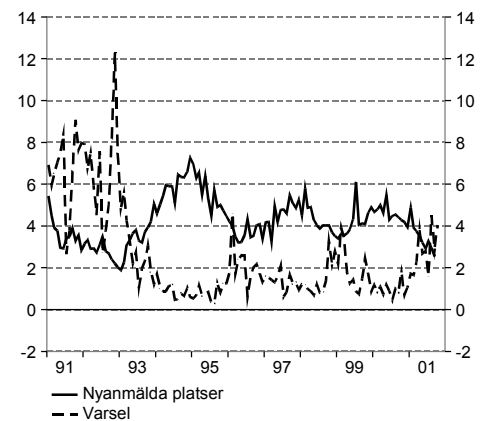
Konjunkturbarometern för tredje kvartalet visar en ytterligare försämrad framtidstro inom företagen med utbrett missnöje över ordergång, försäljningssituation och rådande konjunkturläge. Allt fler företag planerar för personalneddragningar. Inom industrin är enda undantaget den kemiska industrin, vilken domineras av läkemedelsindustrin. Även tjänstebansscherna visar planer på minskad sysselsättning. Den största besvikelsen över utfallet för tredje kvartalet återfinns inom datakonsultbranschen som rapporterat en påtaglig försämring. Även inom uppdragsverksamhet är utvecklingen svag. Som framgår i diagram 86 och 87 är det samtidigt genomgående en lägre andel företag som har brist på arbetskraft. Den största förändringen har skett inom data-

Diagram 83 Öppen arbetslöshet och varsel
Tusental

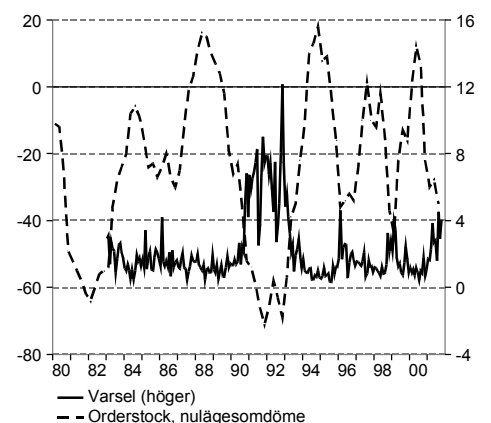
Källor: Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Diagram 84 Lediga platser och varsel, tillverkningsindustrin
Tusental, säsongrensade månadsvärden

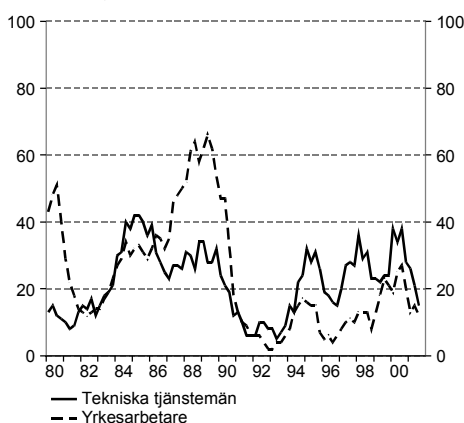
Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Diagram 85 Tillverkningsindustrin
Nettotal respektive tusental

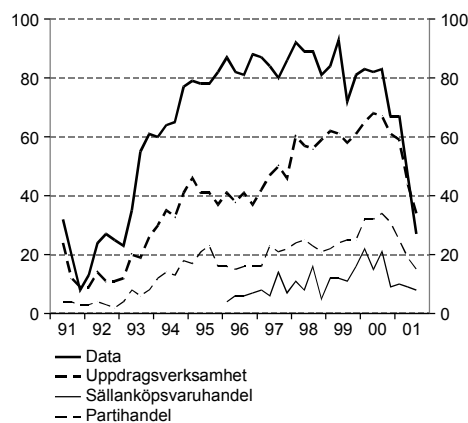
Källor: Konjunkturinstitutet och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Diagram 86 Bristtal i tillverkningsindustrin enligt Konjunkturbarometern
Andel företag

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Bristtal i tjänstenäringarna enligt Konjunkturbarometern
Andel företag

Källa: Konjunkturinstitutet.

och uppdragsverksamhet, där andelen företag som upplever brist på arbetskraft har sjunkit till 1993–1994 års nivåer.

Minskat arbetsutbud i en period av svag tillväxt

Parallellt med sysselsättningen har utbudet av arbetskraft ökat påtagligt i år. Framför allt är det antalet studerande i åldern 20–64 år i grundläggande utbildning, där det s.k. Kunskapslyftet återfinns, som minskat. Därtill har arbetskraftsdeltagandet hos samtliga studerandegrupper ökat och antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder minskat, vilket bidrar till ett ökat utbud.

Tabell 17 Beräknat tillskott till sysselsättningen från olika komponenter

Tusental personer, nivå respektive årligt beräknat tillskott

	2000	2000	2001	2002	2003
Sysselsatta	4 159	91	78	-17	14
<i>Därav nettobidrag från:</i>					
Befolkning, 16–64 år	5 602	21	30	29	25
Arbetslösa	203	38	28	-13	10
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder ¹	48	22	3	-2	1
Grundläggande utbildning ² 16–19 år	224	5	5	-12	-6
Grundläggande utbildning ² 20–64 år	93	7	16	3	9
Högskola, universitet	168	-7	2	-10	-4
Förtidspensionärer, värnpliktiga, hemarbetande m.m.	707	5	-6	-12	-21

¹ Åtgärder utanför arbetskraften enligt AKU.

² Grundskola, gymnasium, Komvux och folkhögskola.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsstyrelsen.

I takt med att sysselsättningen minskar under slutet av 2001 och loppet av 2002 sjunker även utbudet av arbetskraft. Svårigheter att få jobb leder till ett lägre arbetskraftsdeltagande i studerandegrupperna. Även satsningar på ökade arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att möta en högre arbetslöshet begränsar utbudet. Samtidigt väntas antalet förtidspensionärer, långvarigt sjuka och studerande fortsätta att öka under de närmaste åren. Grupper utanför arbetskraften som kan och vill arbeta men inte söker jobb, s.k. latent arbetsökande, bedöms öka i antal när arbetslösheten stiger och konkurrensen om de lediga jobben ökar. Färre personer söker sig ut på arbetsmarknaden i en period av svag konjunkturutveckling.

Till följd av att sysselsättningen minskar mer än arbetskraftsutbudet väntas arbetslösheten öka under slutet av 2001 och under 2002, för att sedan åter minska 2003 i takt med en förbättrad konjunktur (se diagram 80).

Resursutnyttjandet avtar

Den svaga efterfrågeutvecklingen bedöms leda till ett sjunkande resursutnyttjandet framöver. Hittills i år indikerar dock den fortsatt stigande sysselsättningen att de lediga arbetskraftsresurserna i ekonomin successivt har minskat. Denna utveckling kan helt hänföras till tjänstenäringarna, då sysselsättningen inom industrin har minskat. Studeras enbart sysselsättning indikeras därmed ett ökat resursutnyttjande i år. När hänsyn även tas till den låga produktivitetstillväxten blir resursutnyttjandet däremot lägre i år, både jämfört med i fjol och med augustiprognozen. Detta gäller för industrin och troligen också för tjänstenäringarna.

Inledningsvis i år sjönk bristtalen i Konjunkturbarometern något, vilket då tolkades som att företagen började bli nöjda med personalstyrkans storlek. Bristtalen för framförallt data- och uppdragsverksamhet låg dock fortfarande på en hög nivå (se diagram 87). Resursutnyttjandet bedömdes därför vid detta tillfälle vara relativt högt, framförallt inom tjänstenäringarna.

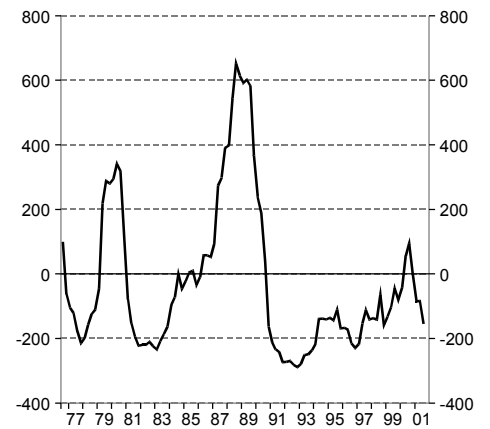
Därefter har bristtalen fortsatt att falla, vilket för industrin har skett samtidigt som sysselsättningen har minskat. För tillverkningsindustrin och byggindustrin har Konjunkturbarometerns frågor om arbetskraftsbrist vägts samman till ett gemensamt index.¹³ Enligt detta index har bristen minskat och är nu mindre än genomsnittligt historiskt (se diagram 88). Sammantaget är bilden att de lediga arbetskraftsresurserna på denna del av arbetsmarknaden nu har ökat.

För tjänstenäringarna har de fortsatt kraftiga fallen i bristtalen däremot skett samtidigt som företagen fortsatt att anställa personal. Bristtalen är nu låga, vilket tyder på att resursutnyttjandet även på denna del av arbetsmarknaden har minskat. Eventuellt skulle en del av sysselsättningsökningen kunna förklaras av en hög frånvaro, vilket lett till sjunkande medelarbetstid i år. Detta kan dock inte vara hela förklaringen då produktiviteten inom vissa delar av tjänstenäringarna till och med har fallit.

Den minskade bristen på arbetskraft förklaras av att efterfrågan på företagens produktion dämpats. Andelen företag som anger efterfrågeläget som trängsta sektion för expansion har fortsatt att öka. Även inom byggindustrin ökar nu denna andel. (se diagram 89, 90 och 91).

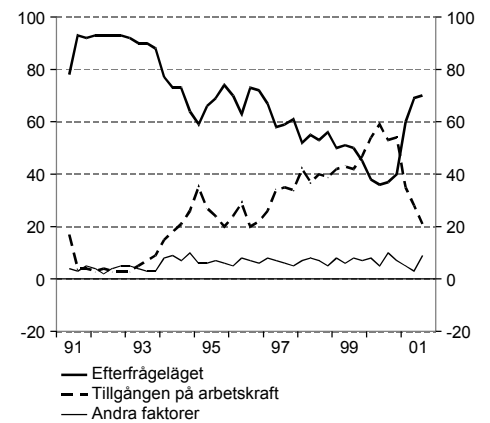
Företagens svårigheter att förutse och därmed anpassa arbetsstyrkan till det rådande efterfrågeläget har inneburit att produktivitetstillväxten kommit att bli mycket låg. Det betyder att resurserna inte utnyttjats fullt ut inom företagen, vilket även bekräftas av det minskande kapacitetsutnytt-

Diagram 88 Sammanvägt bristtal i industrin och byggsektorn
Index 1976 kvartal 3 = 100

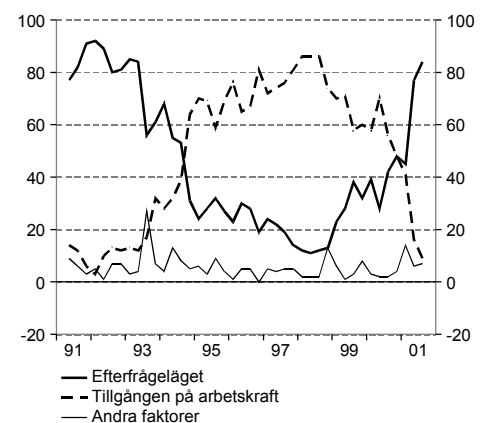
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 89 Trång sektion för företagens produktion: Uppdragsverksamhet
Andel företag

Källa: Konjunkturinstitutet.

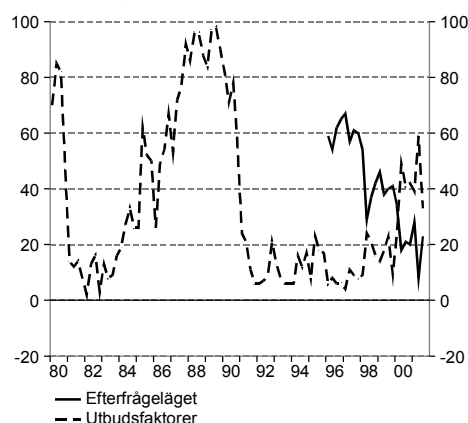
Diagram 90 Trång sektion för företagens produktion: Datakonsulter och dataservice
Andel företag

Källa: Konjunkturinstitutet.

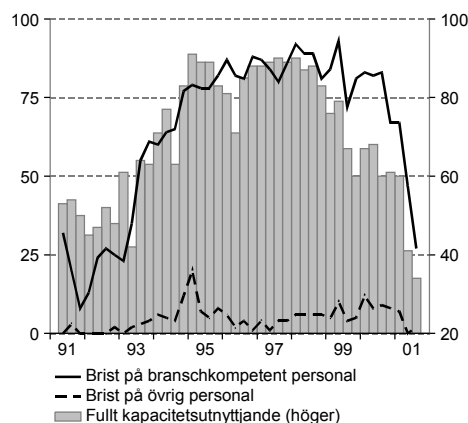
¹³ Metoden går i korthet ut på att rensa de ingående serierna för sådana förändringar som enbart beror på t.ex. isolerade branschvisa anpassningar och inte antas spegla ett allmänt stramare arbetsmarknadsläge.

Diagram 91 Trång sektor för företagens produktion inom byggindustrin
Andel företag

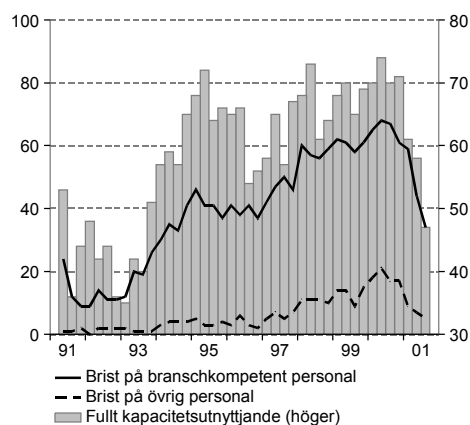
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Kapacitetsutnyttjande och bristtal; datakonsulter och dataservice
Andel ja-svar

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Kapacitetsutnyttjande och bristtal; uppdragsverksamhet
Andel ja-svar

Källa: Konjunkturinstitutet.

jandet enligt Konjunkturbarometern. För tjänstenäringarna, datakonsulter och uppdragsverksamhet, fortsatte andelen företag med fullt kapacitetsutnyttjandet att minska tredje kvartalet till mycket låga noteringar (se diagram 92 och 93). Inom industrin föll kapacitetsutnyttjandet tredje och fjärde kvartalet ifjol men har sedan dess varit oförändrat på 83 procent (se diagram 94).

Ett sätt att sammanfatta det samlade resursutnyttjandet i ekonomin är med det s.k. produktionsgapet. Det visar skillnaden mellan vad som faktiskt produceras och den nivå på produktionen som är förenlig med stabil inflation, dvs. den potentiella produktionen. Produktionsgapets storlek kan inte mätas direkt utan måste uppskattas. Det finns ett antal metoder för detta men osäkerheten är genomgående stor. De metoder som i dagsläget används av Konjunkturinstitutet är varianter av den s.k. produktionsfunktionsansatsen. En går ut på att enbart studera skillnader mellan faktisk och potentiell sysselsättning, vilket speglar resursutnyttjandet på arbetsmarknaden.¹⁴ En annan gör åtskillnad även mellan faktisk och potentiell total faktorproduktivitet, vilket ger ett produktionsgap som också tar hänsyn till att det kan finnas cykliska inslag i produktivitetens utveckling.

Under senare delen av 1990-talet växte efterfrågan snabbare än den potentiella produktionen, varvid den stora mängd lediga resurser som fanns i ekonomin efter krisåren successivt togs i anspråk. Därmed blev produktionsgapet mindre negativt. Enligt den arbetsmarknadsbestämda modellen var produktionsgapet fortfarande negativt i fjol, medan det däremot var svagt positivt då hänsyn också tas till de tillfälliga variationerna i produktiviteten. Bedömningen är därmed att produktionsgapet var nära noll i fjol. Den nuvarande konjunkturavmattningen innebär att BNP istället växer långsammare än potentiell produktion och att produktionsgapet åter blir mer negativt (se diagram 97).

Den potentiella produktionen styrs av tillgången på arbetskraft, arbetsmarknadens funktionssätt, produktiviteten samt kapitalbildningen. Det potentiella arbetskraftsutbudet beräknas av Konjunkturinstitutet genom att i arbetskraften även inkludera latent arbetssökande. Detta utvidgade mått på arbetskraften har i år utvecklats förhållandevis starkt. De senaste månaderna har bl.a. arbetskraftsdeltagandet hos studerande samt antal personer i åtgärder ökat. Det förstnämnda har inneburit ett ökat arbetskraftsutbud medan det sistnämnda till viss del kan förklara ett ökat antal latent arbetssökande. Prognosen 2002 och 2003 innebär mycket små förändringar av det utvidgade arbetskraftsutbudet (se diagram 95). Det försämrade arbetsmarknadsläget bedöms leda till att antalet personer i arbetskraften minskar något nästa

¹⁴ För en beskrivning av denna arbetsmarknadsbestämda modell se Konjunkturläget november 1999.

år samtidigt som de latent arbetsökande bedöms öka något då antalet öppet arbetslösa ökar. Under 2003 är effekten den motsatta då konjunkturen återhämtar sig.

Tabell 18 Potentiell sysselsättning

Nivå, 1000-tal respektive årlig procentuell förändring

	2000	2000	2001	2002	2003
Befolkning, 16–64 år	5 602	0,5	0,5	0,5	0,4
I arbetskraften	4 362	1,2	1,1	-0,1	0,1
Latent arbetsökande	130	-10,6	-5,0	6,3	-5,3
Utvidgad arbetskraft	4 492	0,8	1,0	0,1	-0,1
Potentiell sysselsättning	4 218	0,8	1,0	0,1	-0,1
Medelarbetstid		-0,9	-1,1	-0,1	-0,1
Potentiellt arbetade timmar	7 000	0,0	-0,1	0,0	-0,2

Källa: Konjunkturinstitutet.

Hur stor del av det potentiella arbetskraftsutbudet som långsiktigt kan sysselsättas beror på jämviktsarbetslöshetens nivå. Denna, som i Konjunkturinstitutets bedömning även inkluderar de latent arbetsökande, bedöms vara 6,1 procent.¹⁵

Med nolltillväxt i det utvidgade arbetskraftsutbudet och en negativ utveckling av medelarbetstiden minskar antalet potentiellt arbetade timmar (se tabell 18). Det innebär att bidraget från potentiellt arbetade timmar till den potentiella tillväxten är obefintligt de närmaste åren.

Bidraget till den potentiella tillväxten kommer därmed helt från den potentiella arbetsproduktiviteten, som bedöms öka med ungefär 2,8 procent per år i näringslivet under perioden 2000–2003.¹⁶ Arbetsproduktiviteten kan öka dels på grund av ökad kapitalintensitet¹⁷, dels på grund av ökad total faktorproduktivitet. Ungefär hälften av tillväxten i den potentiella arbetsproduktiviteten under prognosperioden förklaras av ökad potentiell kapitalintensitet. Detta beror på att kapitalstocken växer relativt snabbt, trots en måttlig investeringstillväxt, i förhållande till de potentiellt arbetade timmarna.

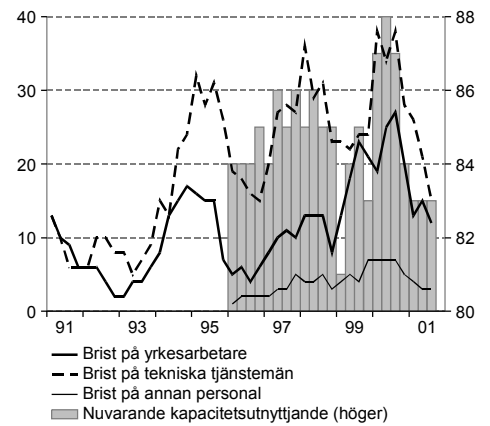
Den utvidgade arbetslösheten, som även inkluderar latent arbetslösa, var i oktober 7,0 procent (säsongrensat) och är för helåret 2001 uppreviderad med 0,2 procentenheter till 6,6 procent. För 2002 och 2003 är prognosen för den utvidgade arbetslösheten 7,1 respektive 6,7 procent, alltså högre

¹⁵ Se "Samhällsekonomiska förutsättningar för lönebildningen", KI dokument nr 9, oktober 2001, för en genomgång av Konjunkturinstitutets och andra bedömares uppfattning om nivån på jämviktsarbetslösheten. Rapporten finns tillgänglig på Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se.

¹⁶ Detta gäller för modellen där åtskillnad görs mellan faktisk och potentiell total faktorproduktivitet.

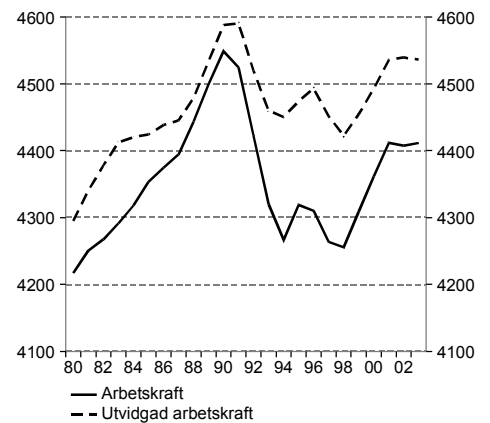
¹⁷ Kapitalintensitet är kapitalstocken i förhållande till antalet arbetade timmar.

Diagram 94 Kapacitetsutnyttjande och bristtal; tillverkningsindustri
Andel ja-svar respektive procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

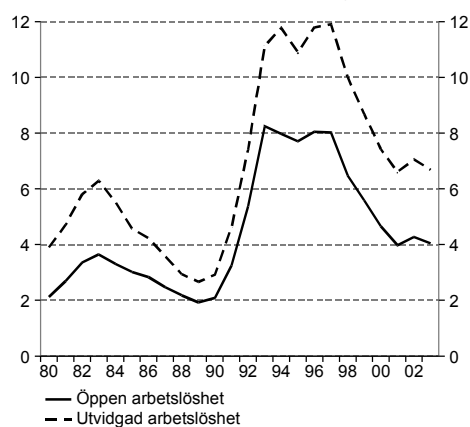
Diagram 95 Arbetskraft och utvidgad arbetskraft
Tusental

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 96 Arbetslöshet och utvidgad arbetslöshet

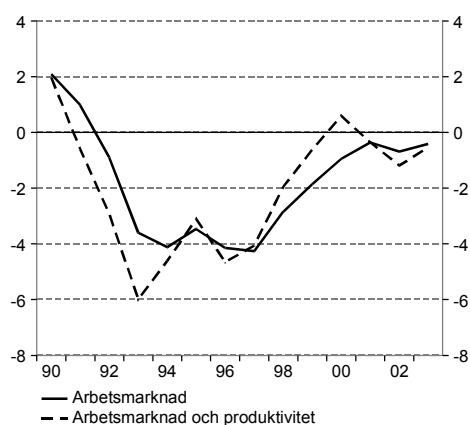
Procent av respektive arbetskraftsbegrepp

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 97 Produktionsgap enligt olika metoder

Procent av faktisk BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

än den utvidgade jämviktsarbetslösheten på 6,1 procent (se diagram 96).

Ovanstående bedömningar ger ett produktionsgap enligt den arbetsmarknadsbestämda modellen på $-0,4$ procent i år. Nästa år vidgas produktionsgapet till $-0,7$ procent då arbetslösheten stiger för att 2003 minska till $-0,4$ procent i takt med att konjunkturen stärks. Då även hänsyn tas till att det finns konjunkturella variationer i produktivitetstillväxten blir produktionsgapet ungefär detsamma i år men mer negativt 2002 och 2003, $-1,2$ respektive $-0,5$ procent (se diagram 97).

Även om dessa båda mått på produktionsgapet inte ger exakt samma resultat är slutsatserna att produktionsgapet nu vidgas och att trycket på löner och priser minskar de närmaste åren.

Lägre löneökningar skulle stimulera sysselsättningen

Förutsättningarna för lönebildningen har under de senaste åren förändrats inte enbart genom det lagfasta prisstabilitetsmålet utan även genom tillkomsten av olika samarbetsavtal som numera berör flertalet avtalsområden. Det råder en samsyn att den konkurrensutsatta sektorn har en löneledande roll, och att löneutvecklingen inom denna sektor ska överensstämma med löneutvecklingen i omvärlden. Enligt Konjunkturinstitutets senaste lönebildningsrapport¹⁸ bedöms den långsiktigt hållbara löneökningstakten ligga någonstans i intervallet 3,6–4,3 procent.

Lönerna i hela ekonomin beräknas i genomsnitt stiga med 3,9 procent 2001, för att därefter öka med 3,8 procent per år 2002 och 2003. Detta innebär att löneökningstakten under prognosperioden är i linje med den som bedöms vara långsiktigt hållbar. Mot bakgrund av bl.a. den svaga konjunkturbilden skulle en löneökningstakt som något underskrider den långsiktiga vara samhällsekonomiskt önskvärd. Detta skulle bl.a. öka Riksbankens utrymme för reporäntesänkningar, och därigenom understödja sysselsättningen. I lönebildningsrapporten bedömdes den önskvärda löneökningstakten för de närmaste åren ligga någonstans i intervallet 3,0–3,5 procent, vilket är i linje med löneutvecklingen inom euroområdet. Om löneglidningen uppgår till drygt 1 procent motsvarar detta avtalsenliga löneökningar på i genomsnitt 2,0–2,5 procent per år.

Konsumentreallönen i hela ekonomin, dvs. nominallönen deflaterad med konsumentprisindex, beräknas stiga med 1,5 procent 2001, 2,2 procent 2002 och 2,0 procent 2003 (se

¹⁸ "Samhällsekonomiska förutsättningar för lönebildningen i Sverige", KI dokument nr 9, oktober 2001.

diagram 98). Reallönetillväxten är därmed fortfarande förhållandevis snabb i ett historiskt perspektiv, trots inflationsuppgången och de relativt måttliga nominella löneökningarna.

Företagets lönebetalningsförmåga är kopplad till prisutvecklingen på den egna produktionen snarare än konsumentprisutvecklingen. Eftersom produktpris ofta skiljer sig från konsumentprisutvecklingen måste hänsyn även tas till produktreallönen när det gäller att utvärdera löneutvecklingen. En hög ökning av produktreallönen hämmar investeringar, produktion och sysselsättningsutveckling.

Produktreallönen i näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet bedöms öka med 2,2 procent 2001, 1,4 procent 2002 och 1,5 procent 2003. Eftersom arbetsproduktivitetsökningen är förhållandevis låg 2001, och först stiger 2002 och 2003, innebär detta att löneandelen ökar 2001 för att därefter minska igen 2002 och 2003. Det finns i nuläget inte några tydliga indikationer på att produktreallönen under prognosperioden markant avviker från en långsiktigt hållbar nivå.

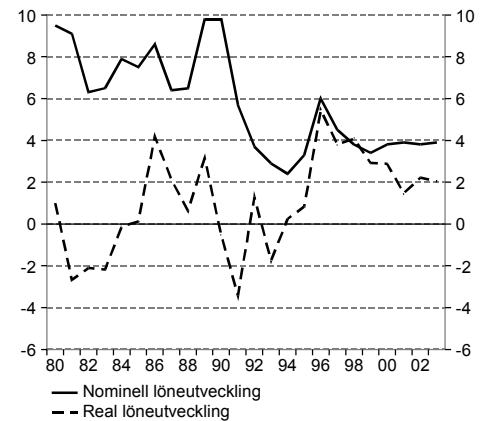
Avtalsrörelsen

Praktiskt taget hela arbetsmarknaden omfattas av de avtal som slutits i år. Flertalet avtal är treåriga, vilket innebär att under 2002 kommer enbart en begränsad andel av arbetsmarknaden att omfattas av nya avtalsförhandlingar på riksnivå. De fleråriga avtal som slutits karakteriseras av att de centralt avtalade löneökningarna är som störst i början av avtalsperioden. För hela ekonomin beräknas de centralt avtalade höjningarna bli 2,9 procent 2001 för att därefter minska till 2,6 procent 2002 och till 2,4 procent 2003.

Det ska dock understrykas att utvecklingen för tjänstemannakollektivet har gått mot allt mer decentraliserade avtal. Detta innebär att en förhållandevis mindre andel av tjänstemannakollektivets löneökning ingår i avtalskomponenten eftersom denna i beräkningarna definieras som de löneökningar som preciseras vid de förbundsvisa uppgörelserna. Denna successiva förskjutning försvårar jämförelser över tiden.

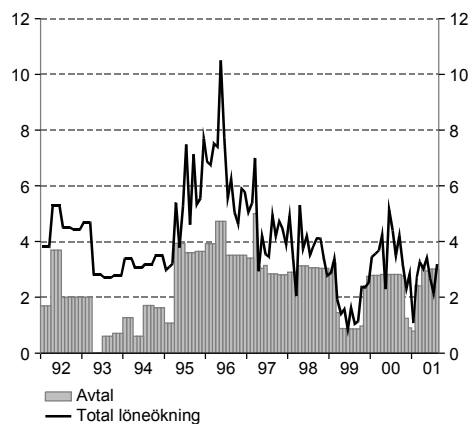
Samtliga avtal inom det statliga området samt en mindre andel av avtalen inom den privata sektorn löper ut 2002. Totalt omfattas omkring en halv miljon anställda av de avtalsområden som ska omförhandlas under 2002. Till de klart största avtalsområdena inom privat sektor hör transport, telekom samt IT-branschen.

Diagram 98 Real och nominell löneutveckling
Årlig procentuell förändring

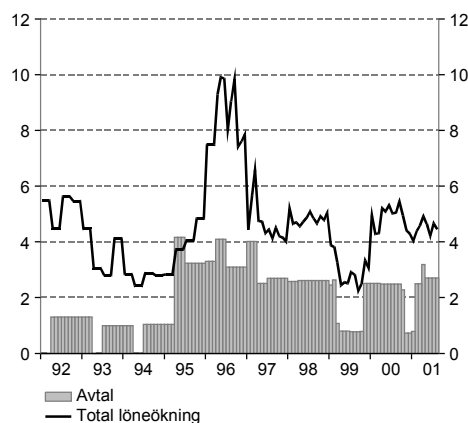
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 99 Timlöneutveckling för industriarbetare
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

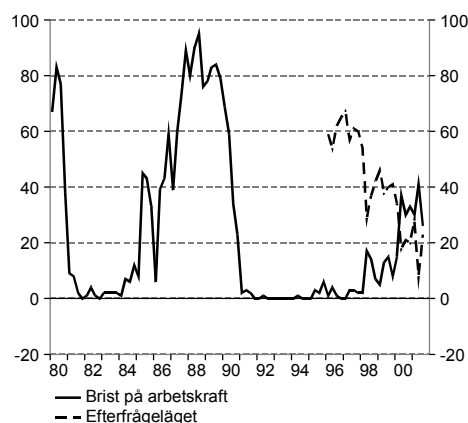
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 100 Timlöneutveckling för industri-tjänstemän
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 101 Trång sektion för företagens produktion inom byggindustrin
Andel företag

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 19 Timlöneutveckling
Procentuell förändring

	2000	2001	2002	2003
Industri	4,1	3,7	3,4	3,3
därav avtal	2,4	2,7	2,6	2,3
Byggnad	4,6	4,7	4,2	4,1
därav avtal	2,6	2,8	2,6	2,3
Övrigt näringsliv	3,6	3,9	3,6	3,8
därav avtal	2,5	2,8	2,7	2,5
Stat	4,1	3,9	4,1	4,1
därav avtal	2,5	2,0	-	-
Kommuner och landsting	3,5	4,2	4,2	3,9
därav avtal	3,3	3,7	2,8	2,4
Hela ekonomin	3,8	3,9	3,8	3,8
därav avtal	2,7	2,9	2,6	2,4

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Löneutvecklingen inom näringslivet 2001–2003

Avtalade löneökningar tillsammans med nu bedömd löneglidning resulterar i timlöneökningar inom industrin på 3,7 procent 2001. I denna bedömning innefattas även en arbetstidsförkortning som värderats till drygt 0,1 procentenheter. Enligt de utfall som finns att tillgå för innevarande år är löneökningstakten betydligt högre för industri-tjänstemän än för industriarbetare (se diagram 99 och 100).¹⁹ Till följd av den försämrade konjunkturen avtar löneglidningen nästa år för att sedan öka 2003. Detta tillsammans med den framtunga profilen hos de centralt avtalade löneökningarna innebär att löneökningstakten inom industrin avtar under prognosperioden.

Även aktiviteten inom byggverksamheten har stagnerat enligt Konjunkturbarometern för tredje kvartalet. Det minskade behovet av ytterligare arbetskraft har inneburit att den tidigare besvärande bristsituationen har mildrats betydligt (se diagram 101). Det ansträngda arbetsmarknadsläget som ändå den senaste tiden belastat byggsektorn har resulterat i höga löneökningar, speciellt för byggnadsarbetare (se diagram 102). Löneökningstakten bedöms därför bli hög 2001. Företagens bedömning av den framtida byggkonjunkturen pekar mot en tydlig dämpning. Den mindre ansträngda arbetsmarknaden 2002 medverkar därmed till att löneglidningen inom sektorn blir lägre för att därefter på nytt tillta något 2003.

Inom tjänstesektorerna räknar flertalet företag med en minskad sysselsättning. Inom transportsektorn råder det för närvarande stor men avtagande brist på chaufförer, då denna

¹⁹ Detta är preliminära löneutfall som kommer att revideras till följd av retroaktiva löneutbetalningar.

bransch är starkt beroende av utvecklingen inom industrin och handeln. Företagen upplever nu efterfrågeläget som mer bekymmersamt än tillgången på arbetskraft. Den svagare efterfrågan förutsätts dämpa löneökningarna i de förhandlingar som inleds vid årskiftet. Detsamma gäller inom telekom och IT, där antalet anställda fortsätter att minska snabbt. Inom denna sektor har lönerna drivits upp kraftigt de senaste åren, men där har nu produktionstillväxten dramatiskt avstannat. Allt fler företag inom denna kunskapsintensiva sektor försöker därför minska sina arbetskraftskostnader genom sänkta löner. Åtgärden har presenterats som temporär och som ett alternativ till att minska antalet anställda.

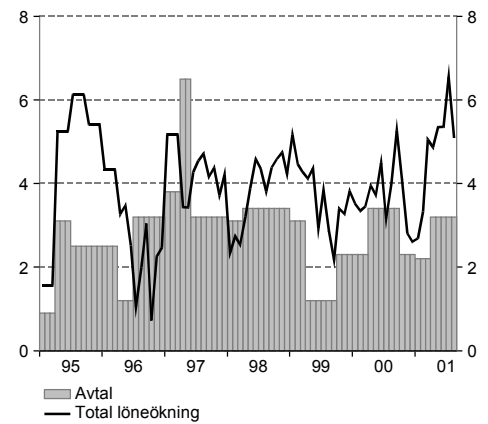
Löneutvecklingen inom offentlig sektor 2001–2003

Samarbetsavtalen inom den offentliga sektorn innebär att parterna tagit ett gemensamt ansvar för lönebildningen. Ambitionen är att utfallet av löneförhandlingarna ska bidra till samhällsekonomisk balans som inte stör det konkurrensutsatta näringslivets strävanden mot en kostnadsutveckling i nivå med omvärldens. Detta innebär dock inte nödvändigtvis att löneökningstakten inom den offentliga sektorn alltid ska vara lika hög eller lägre än den i näringslivet, utan hänsyn måste även tas till behovet av strukturomvandlingar. Som exempel kan nämnas att allt högre krav ställs på kvaliteten inom vård och utbildning, vilket får till följd att behovet av utbildad personal ökar.

Kommunernas behov av att i stor utsträckning rekrytera personal beror även på den åldrande personalstrukturen. För närvarande är var femte kommunanställd 55 år eller äldre och 2010 beräknas var fjärde anställd vara över 55 år. Stora pensionsavgångar de närmaste åren samtidigt som rekryteringsproblemen redan i dag är stora till följd av ett lågt löneläge bidrar till att trycket på lönerna kommer att vara stort framöver.

Strukturomvandlingen kan följaktligen både ske i form av att utbildningsnivån hos de anställda förändras men också av att ålderssammansättningen förskjuts. Effekterna på lönerna kan emellertid skilja sig åt. Om den genomsnittliga utbildningsnivån ökar tenderar detta att öka löneökningstakten. Om däremot ersättningsrekryteringar till följd av pensionsavgångar innebär att äldre mer erfaren personal ersätts med yngre mindre erfaren personal tenderar detta att dämpa löneökningstakten. Den senare effekten får nog betraktas som relativt begränsad inom kommuner och landsting, eftersom många inom de aktuella yrkesgrupperna har en relativt flack livslöneprofil. Vidare har de senaste årens brist på personal inom exempelvis skolan inneburit att nyutexaminerade lärare har erhållit ingångslöner på nivåer som

Diagram 102 Timlöneutveckling för byggnadsarbetare
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

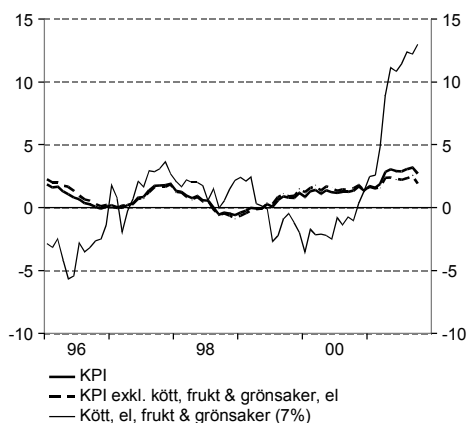
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

varit i paritet med de lönenivåer som betydligt mer erfarna lärare har.

En faktor som förmodligen i högre grad verkar återhållande på lönerna är kommunernas finanser. Kommunernas ekonomi är ansträngd och den avmattning som sker i svensk ekonomi innebär vikande skatteinkomster. Regeringen har aviserat lättnader i form av lägre sociala avgifter för kommunalt anställda under 2002, motsvarande ca 2,8 miljarder kronor. Konjunkturinstitutet bedömer att de temporärt lägre sociala avgifterna leder till något högre sysselsättning, något högre löner, samt något starkare kommunala finanser 2002. Till följd av att åtgärden är temporär bedöms sysselsättningen och löneutvecklingen i motsvarande grad bromsas 2003.

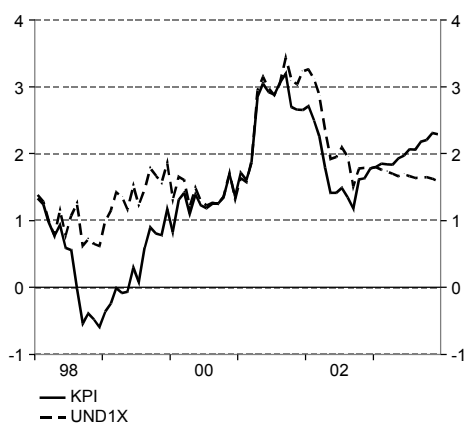
Sammantaget bedöms lönerna i den offentliga sektorn öka något snabbare än lönerna i näringslivet under prognosperioden. Löneökningstakten inom den statliga sektorn bedöms bli 3,9 procent 2001 och 4,1 procent per år för 2002 och 2003. Motsvarande löneökningstakter för kommuner och landsting bedöms bli 4,2 procent per år 2001 och 2002, för att därefter avta till 3,9 procent 2003.

Diagram 103 KPI exklusive vissa varor
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 104 KPI och UND1X
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Inflationstakten dämpas

Riksbankens mål är att begränsa den årliga ökningstakten för konsumentpriserna till 2 procent, med en tolerans för avvikelser på 1 procentenhet. Penningpolitiken inriktas vanligtvis så att inflationsmålet ska uppnås på ett till två års sikt. I oktober var KPI-inflationen 2,7 procent, beräknad som förändring under de senaste 12 månaderna. Motsvarande siffra för ett år sedan var 1,4 procent. Prisökningarna för ett antal varugrupper bedöms vara tillfälligt höga i år, såsom prisökningarna på el och vissa livsmedel (se diagram 103).

Den underliggande inflationen, enligt UND1X, uppgick till 3,1 procent i oktober. Motsvarande siffra för ett år sedan var 1,4 procent (se diagram 104). De komponenter som inte ingår i det underliggande inflationsmålet är räntekostnader samt direkta effekter av ändrade indirekta skatter och subventioner.

Även bortsett från varugrupper med tillfälligt höga prisökningar ökade den inhemskt genererade inflationen, UNDINH-inflationen, mer än väntat i våras. En förklaring kan vara behov att återställa tidigare nedpressade marginaler. Ett successivt uppbyggt pristryck under åren med hög tillväxt, indirekta effekter av en svag krona samt höga oljepriser har resulterat i en högre inflation under 2001.

Tabell 20 Konsumentpriser

Procentuell förändring

	2000	2001	2002	2003
KPI, dec-dec	1,4	2,7	1,8	2,3
UND1X, dec-dec	1,3	3,2	1,8	1,6
UNDINHX, dec-dec	1,6	4,5	2,7	2,6
HIKP, dec-dec	1,3	3,0	1,4	1,6
KPI, årsgenomsnitt	1,3	2,6	1,8	2,0
UND1X, årsgenomsnitt	1,4	2,7	2,2	1,7
UNDINHX, årsgenomsnitt	1,0	3,8	3,1	2,6
HIKP, årsgenomsnitt	1,3	2,8	1,6	1,7

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

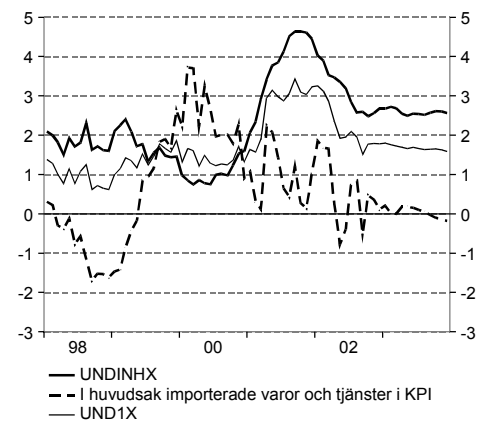
Vissa skatteförändringar kommer att påverka priserna direkt i konsumentledet under prognosperioden. Vinskatten sänks fr.o.m. december i år, vilket beräknas påverka KPI-inflationen med $-0,1$ procentenheter. Höjd energiskatt på el samt höjd koldioxidskatt fr.o.m. januari 2002 väntas sammantaget bidra med $0,2$ procentenheter. Sänkt bokmoms samma månad ger en motverkande effekt på $-0,1$ procentenheter. Dessa skatteförändringar påverkar dock inte UND1X-inflationen.

KPI-inflationen bedöms uppgå till $2,7$ procent i december 2001. Denna faller sedan tillbaka och uppgår till $1,8$ procent 2002 för att sedan öka igen under 2003. UND1X-inflationen bedöms uppgå till $3,2$ procent i december 2001. Motsvarande siffror för 2002 och 2003 är $1,8$ procent respektive $1,6$ procent. Den prognostiserade utvecklingen av UND1X-inflationen liknar den som presenterades i augustiprognosen. Bakom detta ligger emellertid en nedrevidering av den inhemska genererade inflationen och en upprevidering av prisökningstakten för de i huvudsak importerade varorna och tjänsterna (se diagram 105).

Den försämrade konjunkturen och ett minskat kostnadstryck dämpar inflationen, vilket ger utrymme för reporäntesänkningar redan nu under vintern. Tillväxten tar dock fart mot slutet av 2002 och inflationstrycket stiger på sikt. Reporäntan höjs därför under 2003. De höjda räntekostnaderna kommer att påverka KPI-inflationen, men inte den underliggande inflationen, under loppet av 2003.

Lägre inhemskt inflationstryck

UND1X-inflationen exklusive i huvudsak importerade varor och tjänster ger ett mått på den underliggande inhemska inflationen, UNDINHX-inflationen. I oktober förra året var UNDINHX-inflationen $1,2$ procent, beräknad som förändring under de senaste 12 månaderna, medan motsvarande siffra för oktober 2001 var $4,6$ procent. Vissa prisökningar har bedömts vara tillfälligt höga, exempelvis elprisökningar-

Diagram 105 Underliggande inflation
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

na. Under september månad i år föll priset på el tillbaka något, vilket var första gången sedan ingången av 2001, mätt som procentuell förändring jämfört med föregående månad. Bedömningen är att elpriserna ökar något under de resterande månaderna i år och att prisökningstakten på el under 2002 och 2003 blir mer dämpad.

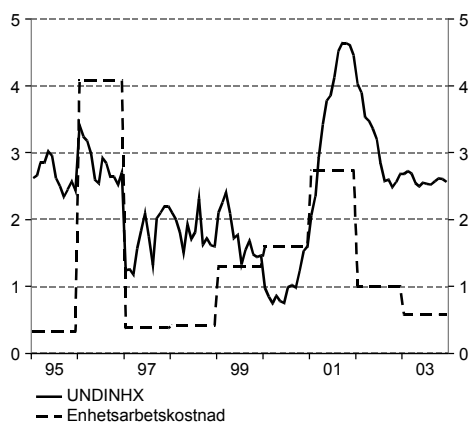
Även bortsett från livsmedel- och elpriser har ökningen i UNDINHIX-inflationen varit betydande. En förklaring till detta kan vara att det faktiska aggregerade resursutnyttjandet varit högre än det uppskattade under 2000 och 2001. Därtill kommer att konjunktorens genomslag på inflationen är svår att uppskatta. Höga energi- och importpriser kan också ha påverkat kostnadstrycket och indirekt bidragit till UNDINHIX-inflationen. Likaså borde den successivt högre ökningen av enhetsarbetskostnaderna under perioden 1999 till 2001 ha medverkat till utvecklingen (se diagram 106).

Hyrorna, som väger ca 25 procent i UNDINHIX, beräknas stiga med 1,6 procent under loppet av både 2001 och 2002. Under 2003 bedöms hyrorna stiga med 2,0 procent, där ökade räntekostnader är en bidragande orsak. Tjänstepriserna, vilka antas följa utvecklingen av enhetsarbetskostnaderna, utgör också en stor del i UNDINHIX. Den procentuella förändringen av enhetsarbetskostnaderna bedöms bli lägre under 2002 och 2003 jämfört med i år, vilket dämpar inflationen (se diagram 106).

Sammantaget förväntas den inhemska inflationen bli 4,5 procent i december 2001 för att sedan falla tillbaka. Dels försvinner effekten av de tillfälligt höga prisökningarna ur 12-månaderstalen, dels förmodas en svagare konjunkturutvecklingen med ett lägre resursutnyttjande som följd dämpa UNDINHIX-inflationen. De kraftiga prisökningarna innevarande år kan också ha inneburit att en del av de tidigare nedpressade vinstmarginalerna nu återhämtats. Att den inhemska inflationen inte blir ännu lägre 2002–2003 beror bl.a. på den stimulans som kommer av de i prognosen inlagda reporäntesänkningarna.

Diagram 106 Inhemska inflation och kostnadstryck

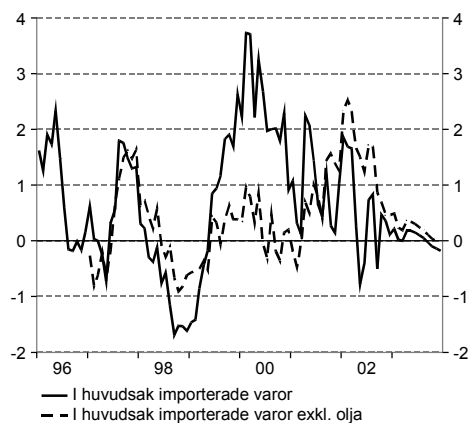
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 107 I huvudsak importerade varor exkl. drivmedel och eldningsolja

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

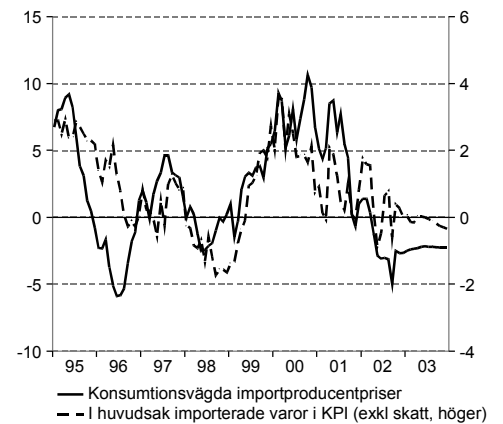
Temporärt högre importerad inflation

Importpriserna på bearbetade varor och vissa livsmedel har stigit markant under 2001 främst som en följd av den svaga kronkursen. För köttprodukter har även mul- och klövsjukan samt galna kosjukan varit viktiga för prisutvecklingen. Kronkursen bedöms stärkas under prognosperioden, vilket ger upphov till fallande importpriser i producentledet.

Prisökningstakten för de i huvudsak importerade varorna i KPI har varit dämpad, trots växelkursutvecklingen, även om priserna exklusive drivmedel och eldningsolja ökat mer under 2001 än under 2000 (se diagram 107).

Bedömningen är att de höga importpriserna har pressat marginalerna för svenska importberoende företag under en längre period. Marginalerna tas nu igen under slutet av 2001 och ingången av 2002, vilket leder till temporärt högre prisökningar i konsumentledet. De fallande importpriserna i producentledet bedöms dock leda till fallande priser även i konsumentledet, men först under slutet av 2002 och 2003 (se diagram 108). Inflationen beräknad som prisförändringen under de senaste 12 månaderna, för de i huvudsak importerade varorna, bedöms bli 1,0 procent i december i år för att sedan dämpas under 2002 och falla under 2003.

Diagram 108 Importpriser i producent- och konsumentled
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Offentliga finanser

Stabila finanser trots svagare konjunkturutveckling

Trots att tillväxten nu förväntas bli väsentligt svagare än i Konjunkturinstitutets augustiprognos ligger den offentliga sektorns finansiella sparande i linje med regeringens mål om ett överskott om två procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Skatteinbetalningarna har fortsatt att utvecklas väl under året, vilket lett till att prognosen för inkomsterna i år har reviderats upp. Samtidigt bedöms framför allt de offentliga konsumtionsutgifterna öka i långsammare takt än enligt tidigare prognoser. Detta gör att 2001 nu ser ut att bli det år då de offentliga finanserna är som starkast. Under 2002 och 2003 leder fortsatta skattesänkningar och konjunkturavmattningen till att överskotten blir mindre, se diagram 109. I höstens budgetproposition målsattes sparandet preliminärt till 2 procent av BNP för åren 2002 och 2003. Tillväxtutsikterna har nu försämrats och överskotten kommer sannolikt att bli mindre. Sparandet är trots det positivt, och om hänsyn tas till att faktisk produktion är lägre än potentiell produktion är sparandet även dessa år i linje med regeringens mål om ett överskott om två procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel.

Tabell 21 Den offentliga sektorns finanser

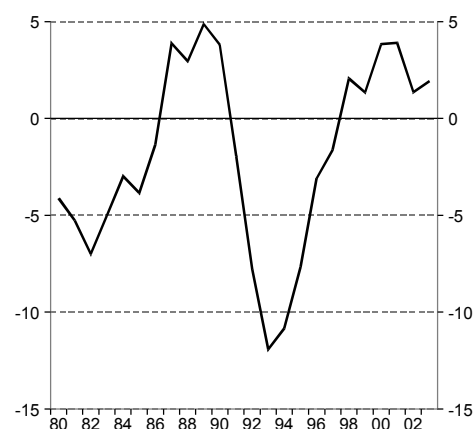
Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	1 179	1 225	1 260	1 256	1 324
<i>Procent av BNP</i>	58,8	58,4	58,3	56,4	57,0
därav skatter	1 040	1 089	1 136	1 127	1 183
<i>procent av BNP</i>	51,9	51,9	52,6	50,6	50,9
Utgifter	1 152	1 145	1 175	1 226	1 279
<i>Procent av BNP</i>	57,5	54,6	54,4	55,1	55,1
Finansiellt sparande	27	80	84	30	45
<i>Procent av BNP</i>	1,3	3,8	3,9	1,4	1,9
<i>Miljarder kronor över målet</i>	17	38	30	-14	-2

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

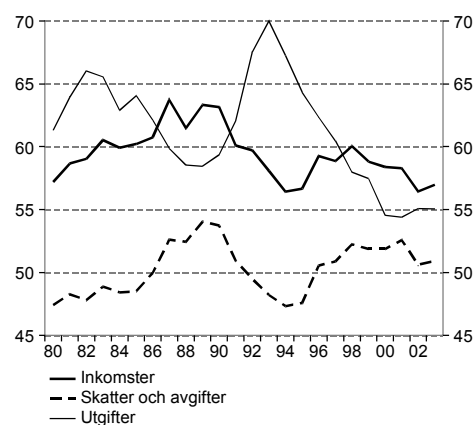
De svenska offentliga finanserna framstår som starka även i ett internationellt perspektiv, se tabell 21. Många av de större EU-länderna, Tyskland, Frankrike, Italien, uppvisade underskott i det finansiella sparandet redan under 2000. Dessa riskerar nu underskott som kan komma i konflikt med tillväxt och stabilitetspaktens regel om att underskott inte får överstiga tre procent av BNP. Möjligheterna för dessa länder att bedriva en aktiv finanspolitik är därmed begränsade. Även de amerikanska och japanska offentliga finanserna framstår som svaga vid en jämförelse med de svenska.

Diagram 109 Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 110 Inkomster och utgifter i offentlig sektor
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Tabell 22 Finansiellt sparande i offentlig sektor i ett urval länder

Procent av BNP, löpande priser

	2000	2001	2002	2003
Tyskland	-1,3	-2,5	-2,7	-2,2
Frankrike	-1,4	-1,6	-2,0	-1,6
Italien	-1,5	-1,2	-1,2	-0,9
EU-15	-0,1	-0,5	-0,9	-0,6
USA	1,7	-0,3	-3,6	-3,4
Japan	-7,6	-6,5	-5,9	-5,6

Anm. Sparandet i EU-länderna är justerat för engångsinkomster från försäljning av mobiltelefonlicenser.

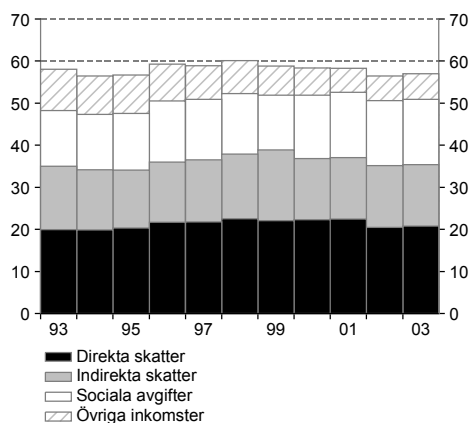
Källor: Konjunkturinstitutet och EU-kommisionen.

De revideringar av nationalräkenskaperna för 1999 och 2000 som publicerades under hösten ger en delvis ny bild av tillväxten och de offentliga finanserna. Tillväxten reviderades upp till 4,5 procent 1999 och till 3,6 procent 2000, se tabell 22. Samtidigt innebär revideringarna att de offentliga finanserna utvecklades svagare än tidigare redovisats. Sparandet är 7 respektive 4 miljarder kronor lägre, motsvarande 0,3 respektive 0,2 procentenheter av BNP. Inkomsterna från skatter och avgifter har reviderats ned med ca 12 miljarder kronor 2000. Att sparandet inte reviderats ned lika mycket beror bland annat på att kommunsektorns försäljningsnetto av mark och fastigheter reviderats upp med 8 miljarder kronor. Om denna temporära inkomstförstärkning exkluderas sjunker sparandet 2000 med ytterligare 0,3-0,4 procentenheter av BNP. Även efter revideringarna, och justerat för de temporära försäljningsinkomsterna, överstiger sparandet regeringens mål om 0,5 respektive 2 procent av BNP 1999 och 2000.

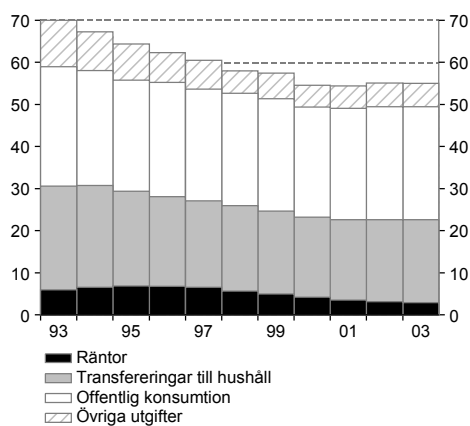
Det starka finansiella sparandet i kommunsektorn väntas kvarstå även i år och nästa år trots att inkomsterna från försäljning av mark och fastigheter bedöms minska. På sikt är dock läget mer problematiskt. En svagare konjunkturutveckling gör att kommunernas inkomstutveckling försvagas, medan efterfrågan på kommunalt finansierade tjänster kvarstår. Prognosen förutser en kärvare utveckling för kommunsektorn under 2003 då finanserna försvagas trots antaganden om höjda kommunalskattesatser och en mer återhållen konsumtionsutveckling.

Utgiftsbegränsningar behövs för att klara utgiftstaken

Trots att konjunkturbilden blivit mer ogynnsam sedan föregående prognos och arbetslösheten nu förväntas öka, så har prognosen för de takbegränsade utgifterna inte försämrats i motsvarande grad. Detta beror delvis på att åtgärder vidtagits av mer bokföringsmässig natur. Den 21 november beslöt

Diagram 111 Den offentliga sektorns inkomster
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 112 Den offentliga sektorns utgifter
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

riksdagen att tidigarelägga utbetalningar av EU-stöd till jordbruket motsvarande 3,5 miljarder kronor från 2002 till 2001. Detta innebär att budgeteringsmarginalen blir motsvarande större nästa år, och minskar i år då utrymmet under utgiftstaket är större. Även om uppgången i arbetslösheten leder till högre transfereringsutgifter har andra utgiftsprognoser reviderats ned. Detta gäller för den statliga konsumtionen, som förväntas sjunka volymmässigt i år och sedan vara relativt oförändrad. Även prognoserna för statens transfereringar till utlandet, EU-avgiften och biståndet, har reviderats ned. Sammantaget bedöms nu utgiftstaken klaras med ca 4 miljarder kronors marginal i år, medan det krävs ytterligare besparingar om ca 7 respektive 6 miljarder kronor 2002 och 2003 för att klara taken.

Skulle dessa besparingar genomföras fullt ut stärks det offentliga sparandet så att överskottet 2003 överstiger 2 procent av BNP trots att produktionsgapet är negativt, se tabell 23. Detta indikerar att det finns ett utrymme för fortsatta skattesänkningar även 2003. Utrymmet bedöms dock inte vara tillräckligt stort för att det fjärde och sista steget i kompensationen av egenavgiften till pensionssystemet ska kunna genomföras utan tillkommande finansiering.

Tabell 23 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2001	2002	2003
Summa takbegränsade utgifter	787	816	850
Utgiftstak för staten	791	809	844
Budgeteringsmarginal	4	-7	-6
Offentligt finansiellt sparande efter besparingar	84	37	51
Procent av BNP	3,9	1,7	2,2

Källa: Konjunkturinstitutet.

Då budgeteringsmarginalen tagits i anspråk för tidigare utgiftshöjningar har den kvarvarande marginalen blivit alltför liten. Detta kan ha bidragit till att ett antal kostnader på senare tid tagits på budgetens inkomstsida. Ett exempel är rederistödet som i vårpropositionen ändrades från att vara en anslagsutgift till ett skatteavdrag. Ett annat exempel är det nyligen aviserade stödet till kommunsektorn i form av en temporär nedsättning av socialavgifterna. Om utgiftstaken skall fungera som avsett bör denna typ av åtgärder föranleda motsvarande tekniska nedjusteringar av utgiftstaken. Om så inte sker kan en ansträngd budgeteringsmarginal alltid räddas genom att t.ex. statsbidragen till kommunerna minskas och kommunerna kompenseras genom lämpliga skatteändringar.

Expansiv finanspolitik i konjunkturavmattningen

Konjunkturinstitutets indikator för finanspolitikens inriktning visar att konjunkturutvecklingen kommer att bidra till att försvaga den offentliga sektorns finanser 2002. Inte sedan 1996 har detta varit fallet. Av den totala minskningen i finansiellt sparande med 2,5 procentenheter nästa år förklaras 0,3 procentenheter av ekonomins försvagning (se tabell 24). Under 2003 förväntas tillväxten åter öka och bidra till att förstärka de offentliga finanserna.

Merparten av förändringen 2002 i sparandet förklaras av den starkt expansiva finanspolitiken. I regeringens budgetproposition föreslogs skattesänkningar nästa år på drygt 20 miljarder kronor, eller ca 1 procent av BNP. Skatterna har då sänkts tre år i rad, vilket syns som politikberoende förändringar av inkomsterna i tabell 4. Ett antal kommuner förväntas också sänka skatterna nästa år. I prognosen antas att den genomsnittliga kommunalskatten sänks med 6 öre nästa år, i linje med Kommunförbundets bedömning. Dessutom antas att det aviserade förslaget om nedsättning av kommunernas socialavgifter 2002 genomförs, vilket beräknas minska statens inkomster med 2,8 miljarder kronor. Enligt nuvarande prognos finns det inget utrymme för fortsatta ofinansierade skattesänkningar när regeringen satt sparmålet till 2 procent av BNP för 2003.

Tabell 24 Finanspolitikens inriktning
Procent av BNP, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Finansiellt sparande, nivå	1,3	3,8	3,9	1,4	1,9
Förändring, procentenheter	-0,7	2,5	0,1	-2,5	0,6
Justerad förändring	0,3	2,7	-0,3	-2,1	0,6
Därav					
Ekonomiberoende	1,7	3,0	1,1	-0,3	0,6
Politikberoende	-1,4	-0,3	-1,4	-1,8	0,0
Inkomster	0,5	-0,8	-0,9	-1,0	0,1
Utgifter ¹	-1,9	0,5	-0,5	-0,8	-0,1
BNP-tillväxt	4,5	3,6	1,2	1,5	2,6

¹ Mäter effekten på saldot. Ett negativt tal innebär ökade utgifter vilket har en expansiv effekt.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Kommunernas utgifter för konsumtion ökar snabbare än BNP såväl i år som nästa år, vilket bidrar till den expansiva finanspolitiken. Den försvagade konjunkturen innebär att kommunerna får svårare att uppfylla sitt lagfästa balanskrav. Kommunerna antas sträva efter att uppfylla balanskravet, genom såväl en mindre expansiv konsumtion som höjd kommunalskatt. I prognosen bedöms därför att den genomsnittliga kommunalskatten höjs med 10 öre 2003 (se avsnittet om kommunernas finanser nedan).

Svagare skatteinkomster nästa år

Skattekvoten, dvs. totala skatter och avgifter som andel av BNP, har reviderats ner i nationalräkenskaperna med 0,4 procentenheter 1999 och med 0,9 procentenheter 2000. Av detta beror 0,3 respektive 0,4 procentenheter på upp-reviderade BNP-nivåer. Därtill har SCB från och med 1999 exkluderat uppbördsförluster från skatteinkomsterna, vilket sänker skattekvoten ytterligare med drygt 0,1 procentenheter vardera åren. De totala skatteinkomsterna 2000 är i det senaste utfallet ca 12 miljarder kronor lägre än i tidigare utfall, vilket motsvarar 0,6 procent av BNP. Större delen av denna revidering var förväntad och har beaktats även i tidigare prognoser.

Jämfört med föregående prognos väntas skatteinkomsterna bli högre i år. Inbetalningarna av skatt hittills i år har inte visat på någon försvagning av skattebaserna. För kommande år revideras prognosen ner på grund av en mer dämpad utveckling av lönesumman, vilket ger lägre inkomster från direkta skatter och sociala avgifter. Det motverkas något av att skattepliktiga arbetsmarknadsersättningar revideras upp.

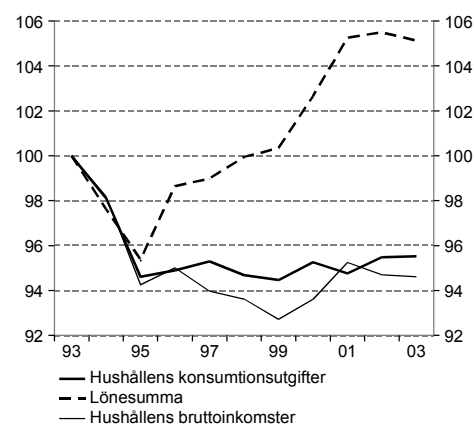
Regeringens budgetproposition innehöll ett antal förslag på skattesänkningar under 2002. I likhet med de antaganden som gjordes i Konjunkturinstitutets augustiprognos uppgår dessa till drygt 20 miljarder kronor. Inkomstskatterna sänks genom att hushållen kompenseras för tre fjärdedelar av egenavgifterna till pensionssystemet från och med nästa år. För att minska andelen personer som betalar statlig inkomstskatt höjs också den nedre skiktgränsen. Skattereduktionen för fackföreningsavgifter höjs. Det allmänna grundavdraget höjs som en del av en grön skatteväxling, samtidigt som koldioxidskatten, energiskatten på el och avfallsskatten förändras. Fastighetsskatten sänks och fribeloppen för förmögenhetsskatt höjs.

Sammantaget innebär det att direkta skatter, som andel av BNP, minskar under prognosperioden till en nivå jämförbar med den i början på 1990-talet (se diagram 111). 2003 ökar denna kvot då pensionerna blir beskattningsbara i högre grad. Den antagna höjningen av kommunalskatten 2003 ökar de direkta skatterna med ca 1,3 miljarder kronor.

Den aviserade nedsättningen av kommunernas socialavgifter beräknas minska statens inkomster från sociala avgifter med 2,8 miljarder kronor, motsvarande drygt 0,1 procent av BNP 2002.

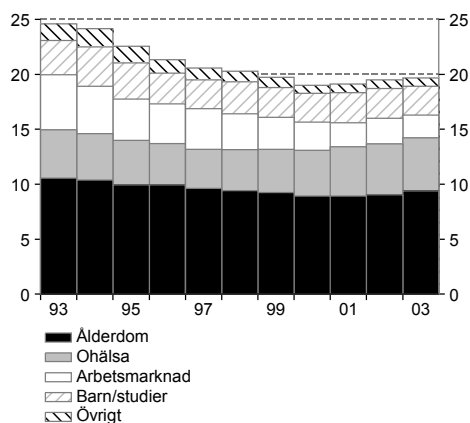
Svagare utveckling av privat konsumtion ger lägre inkomster från bland annat moms (indirekta skatter). I nationalräkenskaperna redovisas moms med avdrag för den momsbaseade delen av EU-avgiften. Denna bedöms minska under perioden, vilket är en orsak till att momsens ökar som andel av BNP under prognosperioden.

Diagram 113 Utveckling av viktiga skattebasers andelar av BNP
Index 1993 = 100

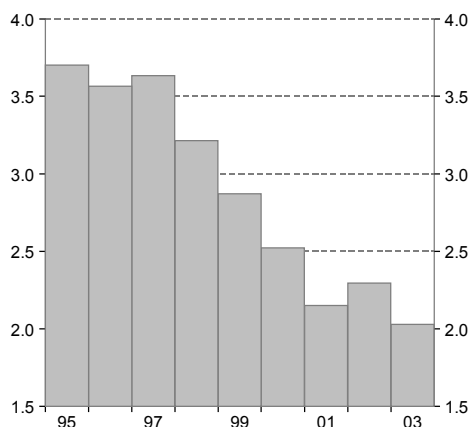
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 114 Transfereringar till hushållen
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Arbetsmarknadsrelaterade transfereringar
Procent av BNP

Anm. Arbetslöshetsersättning, AMU-bidrag och socialbidrag.

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Ökande transfereringar till hushållen

Offentliga sektorns transfereringar till hushåll har minskat som andel av BNP alltsedan lågkonjunkturen 1993, men ökar återigen under prognosperioden. Det är framförallt utgifter för sjukförsäkring och förtidspensioner som ökar snabbt.

Den, jämfört med augustiprognosen, djupare och mer utdragna konjunkturedgången påverkar nu också arbetslösheten med större kraft. Kostnaderna för arbetslöshetsförsäringen kommer därför att öka nästa år, se diagram 115.

Uppgången är dock temporär och utgifterna sjunker igen 2003 när antalet arbetslösa minskar. Även kostnaderna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder är uppreviderade, vilket i huvudsak förklaras av ett nytt aktivitetsstöd inom vägledning och platsförmedling som medför fler personer i åtgärder. Detta stöd infördes redan i augusti 2000 men större delen av kostnaderna faller ut först 2001.

Tabell 25 Offentliga transfereringar till hushållen

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Transfereringar till hushållen	395	398	413	433	457
<i>Andel av BNP</i>	<i>19,8</i>	<i>19,1</i>	<i>19,1</i>	<i>19,5</i>	<i>19,7</i>
Alderdom	185	187	192	201	218
Arbetsmarknad	58	54	47	52	48
Ohälsa	79	88	97	103	113
Barn/studier	55	55	59	60	61
Övrigt	18	15	17	17	17

Anm. Ålderdom = ålderspensioner, avtalade pensioner samt bostadsstöd till pensionärer. Arbetsmarknad = ersättning för arbetslöshet och arbetsmarknadsutbildning samt lönegaranti. Ohälsa = sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna, förtidspension och assistansersättning. Barn/studier = barnbidrag, föräldraförsäkring, underhållsstöd samt studiebidrag.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Effekterna på de offentliga finanserna av en högre arbetslöshet

Den samhällsekonomiska kostnaden när en individ blir arbetslös motsvaras av det produktionsbortfall som blir följden, det vill säga värdet av det arbete som individen skulle ha utfört om han eller hon inte varit arbetslös. Genom skatte- och transfereringssystemen bär inte individen själv den fulla kostnaden av detta produktionsbortfall, utan en stor del drabbar den offentliga sektorn i form av lägre inkomster och högre utgifter. Detta gör

att de offentliga finanserna är känsliga för förändringar av arbetslöshetens storlek, medan hushållens inkomster och konsumtionsutgifter stabiliseras. Nedan följer en kort genomgång av hur olika offentliga inkomster och utgifter påverkas av en procentenhets högre arbetslöshet.

En procentenhets arbetslöshet motsvarar ca 44 000 fler arbetslösa. Den genomsnittliga arbetslöshetsersättningen brutto per person är ca 130 000 kronor per år. Utgifterna ökar då med ca 5,7 miljarder kronor. Hänsyn har då tagits till att vissa arbetslösa är oförsäkrade och endast ersätts med ett grundbelopp som för närvarande uppgår till 270 kronor om dagen. Staten betalar även pensionsavgifter till ålderspensionssystemet för de arbetslösa motsvarande 10,21 procent av underlaget, i detta fall ca 580 miljoner kronor. Ökningen av pensionsavgifterna vid en oväntad uppgång i arbetslösheten belastar dock budgeten först efter två år då den preliminärt beräknade kostnaden regleras. Sammanlagt ökar statens utgifter på sikt med ca 6,3 miljarder kronor. Detta minskar utrymmet under utgiftstaket med samma belopp.

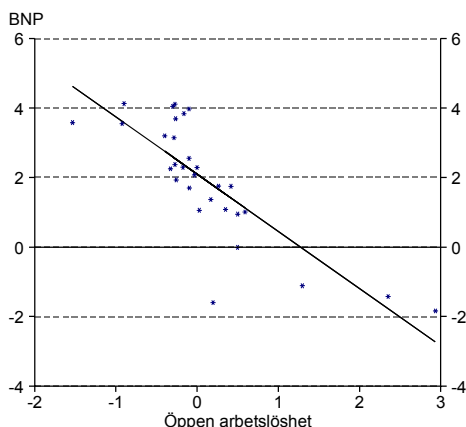
Arbetslöshetsersättningen är dock skattepliktig. I allmänhet beskattas inkomster från arbetslöshetsersättning endast med kommunal skatt, ca 31,5 procent, och egenavgifter till pensionssystemet. Cirka 2 miljarder kronor av utgiftsökningen stannar därmed kvar i den offentliga sektorn, men omfördelas från staten till kommunerna respektive ålderspensionssystemet. Kommunerna drabbas av ökade utgifter i form av högre socialbidrag när arbetslösheten stiger. Pensionssystemets utgifter blir lägre när den genomsnittliga inkomstutvecklingen som styr pensionsuppräknningen påverkas negativt. Nettoökningen av de offentliga utgifterna uppgår därmed till knappt 4 miljarder kronor.

En högre arbetslöshet påverkar även de offentliga inkomsterna negativt. När löneutbetalningarna minskar sjunker inkomsterna från arbetsgivaravgifter. Om en genomsnittlig inkomst antas vara 200 000 kronor om året brutto och arbetsgivaravgifterna utgör ett påslag om ca 33 procent, motsvarar detta ett inkomstbortfall om ca 2,9 miljarder kronor ($200\ 000 * 44\ 000 * 0,33$).

Arbetslöshet medför också ett inkomstbortfall för individen. Ersättningsnivån är 80 procent av tidigare inkomst och det finns ett tak motsvarande 680 kronor för de första 100 dagarna och 580 kronor för tiden därefter. Därtill omfattas inte alla arbetslösa av den inkomstrelaterade arbetslöshetsförsäkringen, utan ersätts

Diagram 116 Sambandet mellan arbetslöshet och BNP-tillväxt

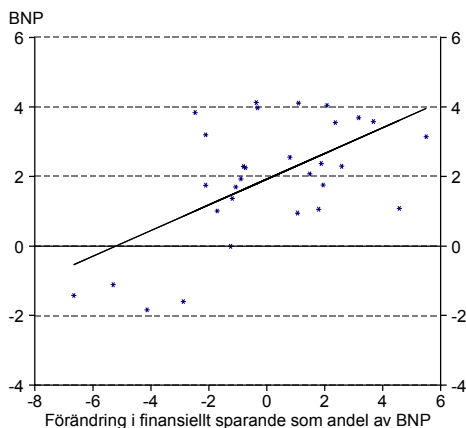
Förändring procentenheter respektive procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Finansiellt sparande i offentlig sektor och BNP-tillväxt

Förändring procentenheter respektive procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

endast med försäkringens grundbelopp. En genomsnittlig ersättningsnivå ligger därför en bit under 80 procent av tidigare inkomst, i exemplet 65 procent. Det betyder att inkomsterna från inkomstskatten minskar. Detta drabbar i första hand kommunsektorn, men även inkomsterna från statlig inkomstskatt minskar om individen tidigare betalat sådan skatt. Även ålderspensionssystemets inkomster minskar till följd av detta. För kommunerna kan inkomsterna även minska till följd av att inkomstrelaterade avgifter för barnomsorg etc. blir lägre. I den utsträckning som den arbetslöse skulle ha varit anställd i offentlig sektor eller på annat sätt avlönad med skattemedel så motsvaras inkomstbortfallet av minskade utgifter.

Sammantaget beräknas de offentliga inkomsterna minska med ca 3,5 miljarder kronor. Det betyder att det offentliga finansiella sparandet kan förväntas försämrans med ca 7,5 miljarder kronor om arbetslösheten ökar med en procentenhet. Huvuddelen av detta drabbar statens finanser på kort sikt, medan pensionssystemet och även kommunsektorn är bättre skyddade.

Effekter på de offentliga finanserna av en procentenhets högre arbetslöshet

Miljarder kronor

Direkta effekter

Högre utgifter 4

Lägre inkomster 3,5

Totala direkta effekter 7,5

Indirekta effekter 17,5 – 22,5**Totaleffekt** 25 – 30

Detta är dock effekter av en partiell analys där ingenting annat än arbetslöshetens nivå förändrats. Vanligen är en uppgång i arbetslösheten en del av en utveckling där även hushållens konsumtionsutgifter, arbetskraftsutbud, produktion m.m. påverkas. Ett försämrat offentligt sparande leder på sikt även till en högre offentlig skuld och därmed högre räntebetalningar. Genomslaget av en sådan utveckling på de offentliga finanserna blir då betydligt större. Enligt det så kallade Okunsambandet är en procentenhets högre arbetslöshet förknippad med en 1,5–2 procentenhet lägre tillväxt, se diagram 22. En vanlig tumregler säger vidare att en procentenhets lägre tillväxt försämrar det offentliga sparandet med ca 0,75 procent av BNP på två års sikt, se diagram 23. Sett på detta sätt innebär en uppgång i arbetslöshetsnivån med en procentenhet att de offentli

ga finanserna försämras med ca 25–30 miljarder kronor. Vid en sådan kalkyl tas implicit även hänsyn till att skatteinkomsterna minskar och utgifterna ökar av ett antal andra skäl än som en direkt följd av högre arbetslöshet.

Kostnaderna för sjukförsäkringen har ökat mycket starkt alltsedan 1998 och fortsätter att öka under prognosperioden. Avmattningen i sysselsättningstillväxten bedöms dock dämpa kostnadsökningen. Den korta sjukfrånvaron ökar inte längre lika snabbt som tidigare år medan sjukfall som varar minst ett år ökar starkt.

Antalet förtidspensionärer fortsätter att öka under prognosperioden. Det beror på att de långa sjukskrivningarna har ökat under en längre period varvid många antas övergå till förtidspension/sjukbidrag. Vidare har SCB i sin senaste befolkningsprognos bedömt att antalet personer i åldern 60–64 år kommer att öka mer än tidigare förväntat, vilket ökar antalet förtidspensionärer. 2003 sker omfattande förändringar av bestämmelserna kring förtidspensioneringen. Begreppet förtidspension utmönstras och de försäkrade får istället aktivitet ersättning eller sjukersättning. Samtidigt tas det särskilda grundavdraget för pensionärer bort och istället erhålls en kompensation genom höjd sjukersättning /aktivitetsersättning. Den sistnämnda regeländringen medför att utbetalningarna för förtidspensioner ökar med 3 miljarder kronor 2003, samtidigt som de offentliga skatteinkomsterna ökar i motsvarande grad.

En stor del av transfereringsutgifterna räknas upp med den allmänna prisutvecklingen. Då priserna stigit mer än tidigare beräknat bidrar detta till högre transfereringar både för 2002 och 2003.

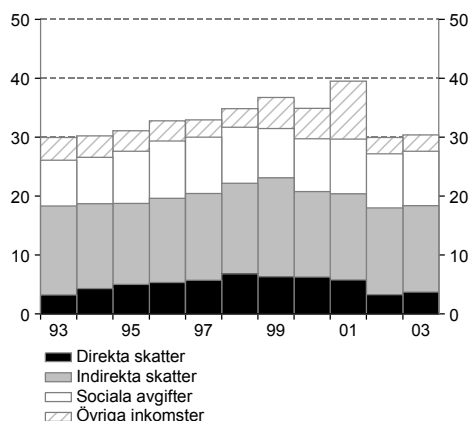
Tabell 26 Inkomstindex

Procentuell förändring respektive indexantal

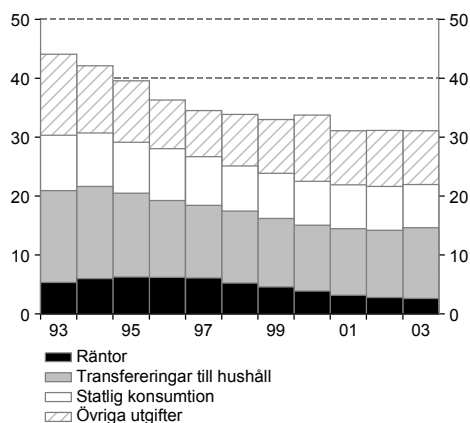
	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomstutveckling	-2,6	4,3	2,9	3,6	3,7
KPI juni	0,4	1,0	2,7	1,2	1,8
Prisbasbelopp	36 400	36 600	36 900	37 900	38 400
Inkomstindex	100,00	101,73	103,20	106,16	109,51
Följsamhetsindex				3,3	1,6

Källa: Konjunkturinstitutet.

Från och med nästa år räknas ATP-delen av ålderspensionerna upp med inkomstindex, i stället för som tidigare med basbeloppet, genom så kallad följsamhetsindexering. Det innebär att ålderspensionerna inte bara beror på prisutvecklingen utan även på hur inkomsterna för yrkesverksamma utvecklas (översta raden i tabell 26). Inkomstindex

Diagram 118 Statens inkomster
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 119 Statens utgifter
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 120 Statens ränteutgifter
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

för 2002 har fastställts under hösten. ATP-pensionerna räknas som en följd av detta upp med 3,3 procent nästa år. Det kan jämföras med det tidigare systemet där pensionerna hade räknats upp med 2,7 procent. Pensionärerna får med andra ord en extra pensionsökning om 0,6 procent. 2003 bedöms pensionerna räknas upp med 1,6 procent, jämfört med 1,2 procent i det tidigare systemet. Vid en årlig ATP-pension på 100 000 kronor 2001 ger det nya pensionssystemet ca 1 000 kronor högre pension 2003 än vad som varit fallet med tidigare regler.

Negativt sparande i staten framöver

Statens finansiella sparande nedreviderades med 3 miljarder kronor förra året enligt det senaste utfallet av nationalräkenskaper. Inkomsterna, främst i form av skatter, reviderades ner med 6 miljarder kronor, samtidigt som de sammanlagda utgifterna blev 3 miljarder kronor lägre. Både den statliga konsumtionen och transfereringar till företagen reviderades ner. I år bedöms sparandet bli mycket högt på grund av överföringen från AP-fonden. Sparandet i år upprevideras jämfört med föregående prognos eftersom tillväxten i skatteintäkterna uppjusteras samtidigt som utgifterna nedjusteras.

Tabell 27 Statens finansiella sparande

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	736	732	854	666	706
Skatter och avgifter	631	623	641	606	642
Övrigt	105	109	213	60	64
Utgifter	661	708	672	693	723
Transfereringar till hushåll	233	235	245	255	280
Konsumtionsutgifter	154	156	160	165	170
Ränteutgifter	92	81	68	62	60
Övrigt	182	239	199	211	213
Finansiellt sparande	75	24	182	-27	-17
<i>Procent av BNP</i>	<i>3,7</i>	<i>1,1</i>	<i>8,4</i>	<i>-1,2</i>	<i>-0,7</i>

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

År 2002 kommer statens skatteinkomster att bli lägre än i år på grund av ändrade skatteregler. Utgifternas andel av BNP faller med över 2 procent i år och ligger kvar på samma nivå under hela prognosperioden. Det är främst transfereringar till företagen och utlandet samt ränteutgifterna som dämpar de statliga utgifterna. Statens ränteutgifter fortsätter att sjunka, se diagram 120. Det beror både på en minskad stats-skuld och lägre marknadsräntor. Den svaga kronan ökar dock ränteutgifterna i år jämfört med tidigare prognos.

Transfereringsutgifterna till hushållen däremot ökar starkt under perioden.

Trots lägre statliga utgifter än i augustiprognosen bedöms de takbegränsade utgifterna bli 7 respektive 6 miljarder kronor högre än de fastlagda utgiftstaken för 2002 och 2003. Regeringen har i budgetpropositionen förklarat att man tänker se till att utgiftstaken klaras, vilket kan komma att föranleda olika typer av utgiftsbegränsade åtgärder.

Positivt sparande i ålderspensionssystemet

År 2000 uppgick det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet, dvs. AP-fonderna och premiepensionssystemet (PPM), till 48 miljarder kronor eller 2,3 procent av BNP. Vid årsskiftet genomfördes en överföring på 155 miljarder kronor från ålderspensionssystemet till staten. Nästa år beräknas sparandet i ålderspensionssystemet till 48 miljarder kronor eller 2,2 procent av BNP. År 2003 stiger sparandet till 2,7 procent av BNP på grund av att staten övertar pensionsutgifter på 7,5 miljarder kronor. Det innebär att mer än hela överskottsmålet för de offentliga finanserna ligger i pensionssystemet.

Tabell 28 Ålderspensionssystemets finansiella sparande
Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	144	236	196	203	216
Skatter och avgifter	109	147	156	160	166
Kapitalavkastning	36	32	21	24	30
Premiepensionsmedel	0	56	19	20	20
Utgifter	185	188	302	155	155
Pensioner	135	139	144	152	152
Övrigt	50	49	158	3	3
Finansiellt sparande	-41	48	-106	48	62
<i>Procent av BNP</i>	<i>-2,0</i>	<i>2,3</i>	<i>-4,9</i>	<i>2,2</i>	<i>2,7</i>
Därav AP-fonderna	-41	-8	-125	27	39
PPM		56	19	21	23

Källa: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Engångseffekter påverkar budgetsaldot

Konjunkturinstitutets prognos över statens budgetsaldo och därmed lånebehovet bygger på att det finansiella sparandet i staten justeras med ett antal poster. I år blir statens budgetsaldo betydligt lägre än det finansiella sparandet eftersom endast 46 av de 155 miljarder kronor som överförs från AP-fonden redovisas som en inkomst i budgeten. Vidare kommer Riksgäldskontoret att låna ut ca 10 miljarder kronor till

AB Sveaskog för köp av Assi Domän, vilket också försämrar budgetsaldot.

Nästa år blir budgetsaldot däremot betydligt bättre än det finansiella sparandet. Detta beror på att Riksbanken antas leverera in 20 miljarder kronor extra till statskassan, att det antas ske statliga utförsäljningar motsvarande 15 miljarder kronor samt att lånet för köp av Assi Domän återbetalas.

För 2003 blir budgetsaldot noll genom positiva justeringsposter som förfall av bostadsobligationer från AP-fonden och statliga utförsäljningar. Exklusive dessa poster uppgår budgetsaldot till minus 32 miljarder kronor.

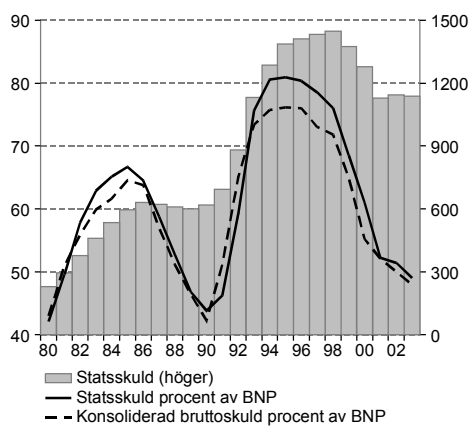
Tabell 29 Sparande och budgetsaldo i staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Finansiellt sparande	75	24	182	-27	-17
<i>Procent av BNP</i>	3,7	1,1	8,4	-1,2	-0,7
Justeringsposter					
Inleverans från Riksbanken				20	
Försäljning av aktiebolag	1	75	2	15	15
Överföring från AP-fonden			-109	9	14
Utlåning, återbetalning, netto	-15	-16	-20	1	-8
Kurs- och valutaförluster	-4	-9	-11	-11	-7
Periodiseringar, övrigt	9	22	5	14	3
Budgetsaldo	82	102	49	21	0
Inleverans från Riksbanken			20		
Överföring från AP-fonden			69		
Övrig värdeförändring		-7	9	-33	6
Statsskuld	1 374	1 279	1 132	1 145	1 139
<i>Procent av BNP</i>	68,5	61,0	52,4	51,4	49,0
Konsoliderad bruttoskuld	1 301	1 159	1 129	1 112	1 115
<i>Procent av BNP</i>	64,9	55,2	52,2	50,0	48,0

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Riksgäldskontoret.

Diagram 121 Offentlig skuldsättning
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Statsskulden sjunker som andel av BNP

Statsskulden minskar betydligt i år, dels som en följd av ett positivt budgetsaldo och dels på grund av överföringen av statsobligationer från AP-fonden tillsammans med en extra inleverans från Riksbanken på närmare 20 miljarder kronor.

Enligt Riksgäldskontoret sker nästa år en omvandling av vissa myndigheters kontofordringar till vanliga statsobligationer i syfte att effektivisera tillgångsförvaltningen i staten. Detta bidrar till att öka statsskulden 2002. Det påverkar dock inte budgetsaldot och inte heller den konsoliderade statsskulden där hänsyn tas till statliga myndigheters innehav av statspapper. Sammantaget blir det en viss ökning av statsskulden nästa år och en svag nedgång följande år på grund av bedömningen att kronan apprecieras. Som andel av

BNP minskar statsskulden under hela prognosperioden och är ca 49 procent av BNP 2003.

Kommunernas finanser försämras

De reviderade nationalräkenskaperna innebär en upprevidering av kommunernas finansiella sparande 2000, bland annat som en följd av uppreviderade inkomster från försäljning av mark och fastigheter.

I år ökar utgifterna i takt med inkomsterna varvid det finansiella sparandet förblir positivt. Överskotten återfinns i primärkommunerna, även om stora skillnader råder enskilda kommuner emellan. Många mindre kommuner bedöms få svårt att klara det lagstadgade balanskravet i år.

Tabell 30 De kommunala finanserna

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	449	466	491	518	529
Utgifter	456	457	482	508	529
Finansiellt sparande	-7	8	10	10	0
därav i primärkommunerna	0	8	10	8	0
i landstingskommunerna	-6	-1	0	2	0

Anm. Både inkomster och utgifter minskade med ca 10 miljarder kronor 2000 till följd av att Svenska kyrkan detta år flyttas från kommunsektorn till hushållssektorn.

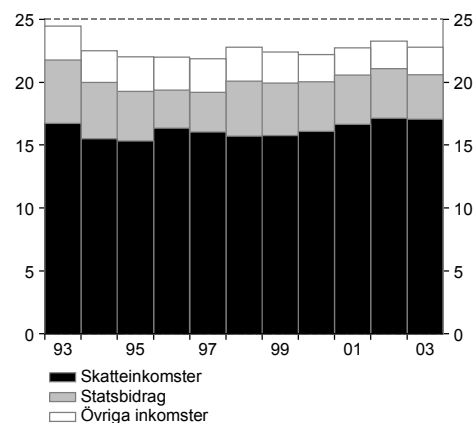
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Under hösten har Konjunkturinstitutet för första gången genomfört en barometerundersökning för kommunsektorn. Kommunbarometern liknar den som görs för industrin och tjänstenäringarna, och går ut till samtliga primärkommuner och landsting. Enligt kommunbarometern har primärkommunerna inga planer på att höja de kommunala skattesatserna. Medelskattesatsen väntas istället sjunka nästa år, eftersom Stockholm och Göteborg planerar att sänka utdebiteringen.

Trots att konjunkturen har varit stark de senaste åren har landstingskommunerna i många fall inte lyckats uppfylla balanskravet, vilket bedöms bli ännu svårare med ett sämre konjunkturläge. Till skillnad från primärkommunerna är det främst de stora landstingskommunerna som bedöms ha svårt att klara balanskravet.

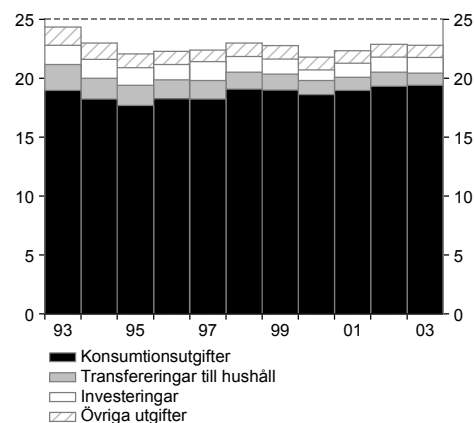
Under nästa år väntas kommunernas inkomster (se diagram 122) fortsätta att öka i ungefär samma takt som utgifterna, beroende på höga slutavräkningar för 2001. Den avi-

Diagram 122 Kommunsektorns inkomster
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

Diagram 123 Kommunsektorns utgifter
Procent av BNP

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

serade sänkningen av socialavgifterna för kommunerna nästa år innebär att utgifterna samtidigt hålls tillbaka²⁰.

Den aviserade tillfälliga sänkningen av socialavgifterna väntas påverka utgifternas sammansättning. Sänkningen torde inte komma att omfatta kommunala bolag eller kommunernas inköp från t.ex. privata skolor och daghem, vilket gynnar produktion i kommunal regi. Maxtaxa i barn- och äldreomsorgen begränsar kommunernas möjligheter att förbättra finanserna genom att höja avgifterna.

Ett sämre konjunkturläge nästa år får till följd att skatteintäkterna ökar långsamt, vilket försämrar kommunernas finanser. Under 2003 väntas den svaga konjunkturen under 2002 få fullt genomslag på kommunernas finanser samtidigt som utgifterna (se diagram 123) ökar bland annat genom att den tillfälliga nedsättningen av socialavgifterna upphör. De sämre finanserna bedöms leda till att den genomsnittliga utdebiteringen i kommunerna höjs med 10 öre 2003.

---

²⁰ Se stycket om offentlig konsumtion under avsnittet, "Efterfrågan och produktion i svensk ekonomi".

Två scenarier av den ekonomiska utvecklingen fram till 2008

Risken för en svagare konjunktur i omvärlden

I kortsiktsprognosen redovisas Konjunkturinstitutets bedömning av den mest sannolika ekonomiska utvecklingen i Sverige och i omvärlden fram till och med 2003. Det finns alltid osäkerhetsfaktorer och risker i ekonomiska prognoser. I nuläget är dock konjunkturbilden ovanligt svårbedömd. Speciellt gäller detta den fortsatta internationella utvecklingen. I kortsiktsprognosen bedöms att den internationella konjunkturen vänder uppåt redan under sommaren 2002 och att den svenska tillväxten därefter tar fart. Risken finns att återhämtningen i omvärlden fördröjs och att osäkra framtidsutsikter för hushåll och företag fortsätter att hålla tillbaka konsumtion och investeringar i Sverige.

I detta avsnitt tecknas en fortsättning fram till 2008 på kortsiktsprognosens förhållandevis gynnsamma huvudscenario för perioden 2001–2003 (som redovisas i föregående avsnitt). Detta huvudscenario ställs mot ett mer pessimistiskt scenario med en vändning i den internationella konjunkturen först under 2003.

Internationell utveckling i huvudscenariot

I huvudscenariot antas att den ekonomiska återhämtning i USA och euroområdet fortsätter under 2004 och de efterföljande åren (se tabell 31).

Tabell 31 Internationell utveckling i huvudscenariot

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2001	2002	2003	2004	2005– 2008
USA					
BNP	1,1	0,9	3,4	3,8	3,2
KPI	3,0	1,8	2,2	2,6	2,6
Styrränta ¹	1,75	2,25	4,00	4,75	5,50
EMU					
BNP	1,6	1,5	2,8	3,0	2,8
KPI	2,7	1,8	1,8	1,9	1,7
Styrränta ¹	3,25	3,00	4,00	4,75	4,75
OECD 19					
BNP	1,1	1,0	2,8	3,0	2,7
KPI	2,3	1,4	1,7	2,1	2,1
Marknadstillväxt ²	0,0	1,5	6,7	8,1	7,2

¹ I slutet av respektive år.

² Avser OECD 14.

Källa: Konjunkturinstitutet

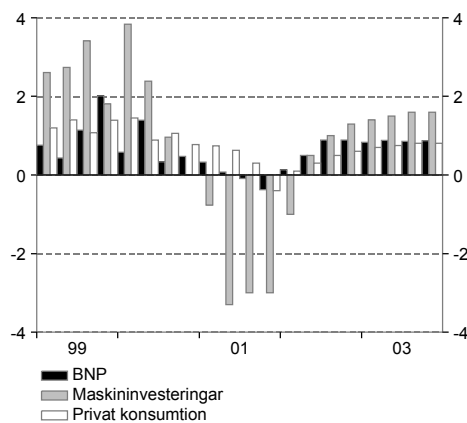
Det negativa produktionsgapet i USA sluts under 2005 och gapet i euroområdet strax därefter. Efterfrågan i OECD-området ökar sedan i takt med den potentiella tillväxten, som i USA antas uppgå till drygt 3 procent och i euroområdet till ca 2,5 procent. Skillnaden i potentiell tillväxt mellan

USA och euroområdet beror till stor del på en snabbare ökning av arbetskraftsutbudet i USA.

Risker och osäkerhet i den internationella bedömningen

Det är inte givet att konjunkturen i omvärlden vänder uppåt redan nästa år. I huvudscenariot antas att effekterna av den oro som händelserna i september skapat klingar av i början på nästa år. Farhågor för ytterligare terroråd kan dock komma att innebära en kvardröjande osäkerhet som kan hålla tillbaka handel, investeringar och hushållens konsumtion i främst USA. Det finns även andra riskfaktorer i bedömningen. Ett exempel är den senaste tidens kraftiga tillbakagång inom framför allt den amerikanska informations- och kommunikationsteknologiska sektorn (den s.k. IKT-sektorn). Tidigare överinvesteringar har medfört att investeringarna i IKT-utrustning fallit kraftigt i år. I huvudscenariot förutsätts att minskningen i maskininvesteringarna planar ut och att dessa investeringar börjar öka igen under andra kvartalet 2002. Risken finns dock att det dröjer innan de amerikanska maskininvesteringarna vänder uppåt igen. Dessutom är det osäkert i vilken utsträckning den privata konsumtionen i USA kommer att bidra till återhämtningen. I huvudscenariot förutsätts att de amerikanska hushållens konsumtion börjar ta fart under andra kvartalet 2002 (se diagram 124). Den senaste tidens snabbt ökande arbetslöshet och svaga börsutveckling samt den osäkerhet som följer i spåren av terrorattackerna kan dock innebära att hushållen väljer att öka sitt sparande mer än i huvudscenariot. Detta medför en svagare utveckling av den privata konsumtionen än i huvudscenariot.

Diagram 124 USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Konjunkturinstitutet och Bureau of Economic Analysis.

Ett riskscenario med svagare internationell konjunktur

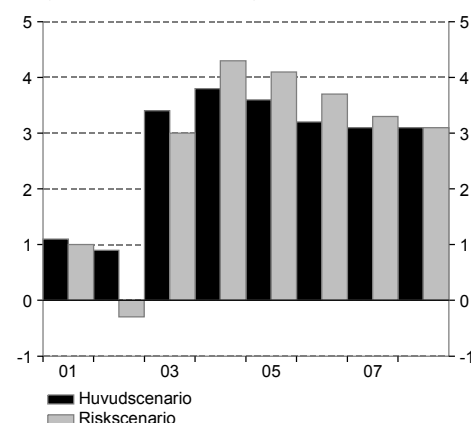
I det internationella riskscenariot, som presenteras i sammandrag i tabell 32²¹, blir konjunkturedgången i omvärlden djupare och mer utdragen än i huvudscenariot, framför allt till följd av en sämre utveckling i den amerikanska ekonomin. En sådan utveckling inbegriper negativa effekter på exempelvis börsen, konsument- och företagsförtroendet, hushållens konsumtion och företagens investeringar.

I USA minskar konsumtionsbenägenhet till följd av en större osäkerhet, en svagare börsutveckling och en högre

²¹ Riskscenariot baseras på en simulering med NiGEM (National Institute Global Economic Model) som är en allmän jämviktsmodell för den globala ekonomin. NiGEM utvecklas av National Institute of Economic and Social Research (NIESR) i London.

arbetslöshet. Detta medför att de amerikanska hushållens konsumtion utvecklas betydligt svagare än i huvudscenariot under de närmaste åren. Fortsatt fallande företagsvinster, ett försämrat företagsförtroende och ett allt lägre resursutnyttjande bidrar dessutom till att investeringarna faller än mer markant. En svagare utveckling av den totala efterfrågan och en snabbare försvagning av dollarn bidrar till att även importtillväxten blir lägre under de närmaste åren. Den svagare efterfrågeutvecklingen leder också till att inflationstrycket blir lägre. Penningpolitiken ges därför en mer expansiv inriktning jämfört med i huvudscenariot, något som motverkar konjunkturedgången främst i ett lite längre perspektiv. BNP-tillväxten i USA uppgår i riskscenariot till -0,3 procent 2002, dvs. betydligt lägre än i huvudscenariot, och till 3,0 procent under 2003 (se diagram 125).

Diagram 125 BNP i USA
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 32 Internationell utveckling i riskscenariot

Årlig procentuell förändring respektive procent

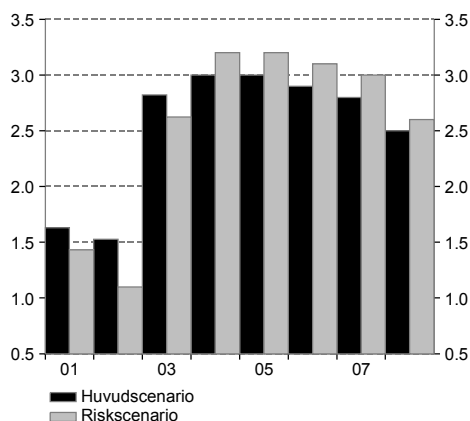
	2001	2002	2003	2004	2005– 2008
USA					
BNP	1,0	-0,3	3,0	4,3	3,5
KPI	2,9	1,4	1,4	2,2	2,4
Styrränta ¹	1,0	1,75	2,75	4,50	5,50
EMU					
BNP	1,4	1,1	2,6	3,2	3,0
KPI	2,7	1,6	1,5	1,6	1,6
Styrränta ¹	2,5	2,0	2,75	3,75	4,75
OECD 19					
BNP	0,9	0,1	2,5	3,3	3,0
KPI	2,2	1,1	1,2	1,8	2,0
Marknadstillväxt ²	-0,1	-0,2	6,3	9,0	8,0

¹ I slutet av respektive år.

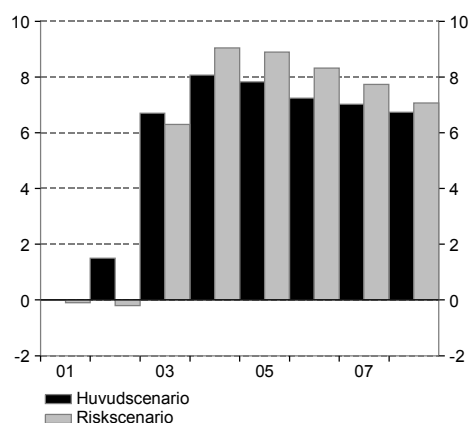
² Avser OECD 14.

Källa: Konjunkturinstitutet

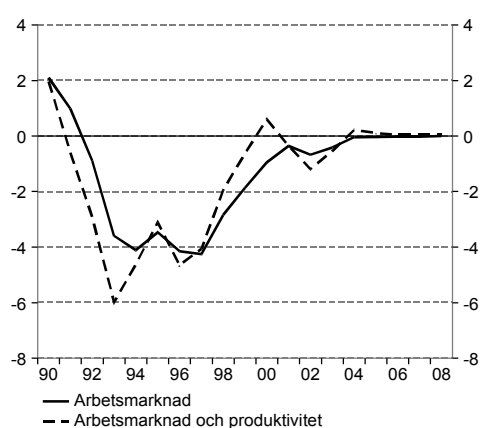
Den svagare utvecklingen i riskscenariot drabbar den amerikanska ekonomin hårdast, även om t.ex. överinvesteringarna i IKT-utrustning förefaller vara påtagliga också i andra länder. Den globala ekonomin påverkas dock av den svagare ekonomiska utvecklingen i USA. Den i riskscenariot svagare amerikanska importtillväxten hämmar omvärldens export. Fallande företags- och konsumentförtroende tenderar att smitta av sig till andra länder, vilket hämmar den globala efterfrågeutvecklingen. En allt viktigare länk finns också via de finansiella marknaderna. Fallande börskurser i USA tenderar att påverka börserna i omvärlden negativt och försämrar dessutom omvärldens avkastning på portföljinvesteringar i USA. Sammantaget håller detta tillbaka tillväxten också i euroområdet (se diagram 126) och övriga världen. Trots att den svagare världskonjunkturen i riskscenariot överlag möts av kraftigare penningpolitiska lättnader och en mer expansiv

Diagram 126 BNP i Euroområdet
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 127 Marknadstillväxt
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 128 Produktionsgap i huvudscenariot enligt olika metoder
Procent av faktisk BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

finanspolitik, faller BNP-tillväxten inom OECD till nära noll under 2002 (se tabell 32) med resultatet att den svenska exportmarknaden krymper (se tabell 32 och diagram 127). Även under 2003 är BNP-tillväxten något lägre än i huvudscenariot. Under de efterföljande åren får den expansiva ekonomiska politiken en allt större effekt och BNP växer då något snabbare i riskscenariot än i huvudscenariot.

Potentiell tillväxt och arbetsutbud i Sverige

En djupare och mer utdragen internationell konjunkturedgång skulle få en starkt dämpande effekt via efterfrågan på den svenska BNP-tillväxten och sysselsättningen under nästa år. Med ett tidsperspektiv fram till 2008 blir dock ekonomins utbudssida successivt alltmer styrande för bedömningarna av tillväxten och sysselsättningen.

I huvudscenariot är utgångspunkten att penningpolitiken utformas så att det negativa produktionsgap som finns i nuläget sluts 2004 och förblir slutet 2005–2008 (se diagram 128). I riskscenariot medför det svagare konjunkturläget att gapet sluts först under 2005.

När produktionsgapet är slutet blir bedömningen av arbetsutbudet och produktiviteten avgörande för de fortsatta tillväxtutsikterna. Under 2005 bedöms befolkningen i åldersgruppen 16–64 år öka med 0,3 procent. Åren därefter ger de demografiska effekterna ett svagare bidrag till arbetsutbudet. Dessutom minskar medelarbetstiden trendmässigt under hela perioden 2002–2008 till följd av avtalsmässiga arbetstidsförkortningar.

Tabell 33 Arbetskraftsutbud 2001–2008 i huvudscenariot
Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006–2008
Befolkning 20–64 år	0,5	0,4	0,2	0,2	0,3	0,2
Arbetskraftsutbud	1,1	-0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Utvidgat arbetskraftsutbud ¹	1,0	0,1	-0,1	-0,2	0,2	0,1
Medelarbetstid	-1,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Utvidgat arbetskraftsutbud ¹ , timmar	-0,1	0,0	-0,2	-0,3	0,1	0,0

¹ Det utvidgade arbetskraftsutbudet inkluderar även latent arbetssökande.
Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

I Konjunkturläget mars 2001 gjordes en analys av den potentiella arbetsproduktiviteten samt den bakomliggande totala faktorproduktiviteten och kapitalintensiteten. Arbetsproduktiviteten bedöms långsiktigt öka med 1,8 procent per år.

Med utgångspunkt i bedömningarna av arbetskraftsutbudet och produktivitet fås en bild av den potentiella produktionens utveckling. Den potentiella BNP-tillväxten bedöms i

genomsnitt vara 2,1 procent per år under perioden 2001-2004 och 1,9 procent per år 2005-2008. Den lägre potentiella tillväxten 2005-2008 beror främst på att kapitalstocken då bedöms öka långsammare.

Skatterna kan sänkas även om lågkonjunkturen blir mer långvarig

Konjunkturinstitutets kortsiktsprognos för 2001-2003 utgår från beslutade regler för skatte- och transfereringssystemen samt från förändringar av dessa som regeringen föreslagit i proposition. Både huvudscenariot och riskscenariot fram till 2008, tar istället sin utgångspunkt i regeringens och riksdagens mål om ett offentligt finansiellt sparande på 2 procent i genomsnitt över en konjunkturcykel.

För kommunsektorn bedöms det lagstadgade balanskravet bli styrande för sparandeutvecklingen. I beräkningarna har antagits ett finansiellt sparande i kommunsektorn om 0,4 procent av BNP då ett sådant sparande bedöms nödvändigt för att balanskravet ska vara uppfyllt.

Tabell 34 Den offentliga sektorns finanser i huvudscenariot

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Inkomster	1260	1256	1324	1368	1418	1470	1526	1585
<i>Procent av BNP</i>	58,3	56,4	57,0	56,5	56,4	56,2	56,3	56,3
därav skatter	1136	1127	1183	1226	1266	1309	1354	1404
<i>procent av BNP</i>	52,6	50,6	50,9	50,6	50,3	50,0	50,0	49,9
Utgifter	1175	1226	1279	1320	1368	1418	1471	1529
<i>Procent av BNP</i>	54,4	55,1	55,1	54,5	54,4	54,2	54,3	54,3
Finansiellt sparande	84	30	45	48	50	52	54	56
<i>Procent av BNP</i>	3,9	1,4	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Skattesänkning	13	23	0	4	14	25	33	39

Källor: Konjunkturinstitutet.

Finanspolitiken för perioden efter 2003 utformas så att skattesatserna sänks om sparandet vid oförändrade skattesatser hamnar över två procent av BNP. Sparandeöverskotten ger upphov till en gradvis växande nettoförmögenhet i den offentliga sektorn, vilket i sin tur innebär att kapitalavkastningsnettot förbättras. I kombination med en gradvis sjunkande arbetslöshet innebär det att ett skattesänkingsutrymme uppkommer om sammanlagt 39 miljarder kronor fram till och med 2008 i huvudscenariot (se tabell 34) och 36 miljarder i riskscenariot (se tabell 35). Eftersom potentiell BNP inte skiljer sig mellan scenarierna och produktionsgapet bedöms vara slutet 2008 i båda fallen, blir skattesänkingsutrymmet på sikt ungefär detsamma. I stället för skattesänkningar kan överskotten helt eller delvis användas för

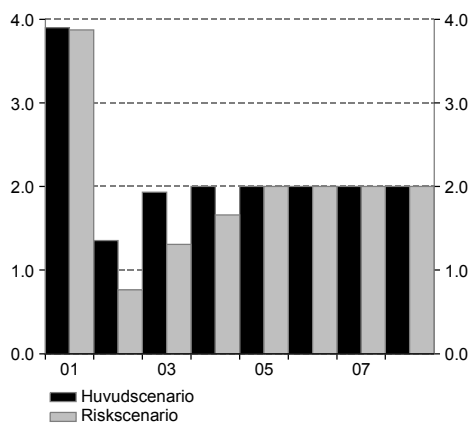
nya åtaganden på utgiftssidan eller för att amortera på statskulden.

Tabell 35 Den offentliga sektorns finanser i riskscenariot
Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Inkomster	1259	1242	1306	1350	1407	1459	1515	1575
<i>Procent av BNP</i>	58,3	56,3	56,4	56,4	56,6	56,5	56,5	56,5
Därav skatter	1135	1116	1169	1213	1262	1303	1350	1400
<i>Procent av BNP</i>	52,6	50,6	50,4	50,7	50,7	50,4	50,3	50,2
Utgifter	1175	1225	1276	1310	1358	1407	1462	1519
<i>Procent av BNP</i>	54,4	55,6	55,6	54,7	54,6	54,5	54,5	54,5
Finansiellt sparande	84	17	30	40	50	52	54	56
<i>Procent av BNP</i>	3,9	0,8	1,3	1,6	2,0	2,0	2,0	2,0
Skattesänkning	13	23	0	0	5	19	28	36

Källor: Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Offentligt finansiellt sparande
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

I huvudscenariot kan skatterna börja sänkas redan 2004. En djupare och mer utdragen lågkonjunktur än i huvudscenariot försvagar de offentliga finanserna ytterligare. I riskscenariot finns det ett skattesänkingsutrymme först under 2005. Viktiga skattebaser som hushållens konsumtionsutgifter och lönesumman utvecklas mer ogynnsamt, vilket sänker de offentliga inkomsterna. Utgifterna ökar när arbetslösheten stiger. Samtidigt hålls konsumtionsutgifterna i främst kommunerna tillbaka och lägre marknadsräntor sänker ränteutgifterna. Sammantaget försvagas det finansiella sparandet med ca 13 respektive 15 miljarder kronor 2002 och 2003, motsvarande 0,6 procentenheter av BNP (se diagram 129). Sparandet förblir trots det positivt och det strukturella sparandet, justerat för produktionsgapets storlek, försämras inte jämfört med huvudscenariot.

I huvudscenariot blir den svenska BNP-tillväxten 2,6 procent 2004

I huvudscenariot tar tillväxten i den svenska ekonomin fart mot slutet av nästa år. Återhämtningen sker mot bakgrund av den förbättrade konjunkturen i omvärlden och en expansiv ekonomisk politik som inbegriper en sänkning av reporäntan redan nu under vintern till 3,25 procent (se tabell 36). Under 2003–2004 fortsätter konjunkturen att förbättras och tillväxten bedöms då uppgå till 2,6 procent per år (se diagram 130).

Tabell 36 Priser, räntor och växelkurs i huvudscenariot

Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006–2008
Real disponibel inkomst	3,2	4,5	2,0	2,1	2,5	2,4
KPI	2,6	1,8	2,0	2,0	2,0	2,0
Reporänta ^{1,2}	3,5	3,25	4,25	5,0	5,0	5,0
TCW-index ³	136,3	136,3	130,4	126,0	124,0	121,1

¹ I slutet av respektive år.² Slutnivå 2008.³ Genomsnitt respektive år samt 2008.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Den snabba tillväxten 2003–2004 innebär att produktionsgapet successivt sluts samtidigt som inflationstrycket ökar. Penningpolitiken förs därför i mindre expansiv riktning efterhand och reporäntan höjs på sikt till 5 procent. Överskott i bytesbalansen, starka offentliga finanser och en god tillväxt läger grunden för en mer gynnsam utveckling av kronkursen som i termer av TCW-index på sikt förstärks till drygt 121 (se tabell 36). Till följd av kronapprecieringen faller nettoexporten som andel av BNP. Samtidigt ökar investeringar och hushållens konsumtion som andel av BNP (se tabell 37).

Tabell 37 Försörjningsbalans i huvudscenariot

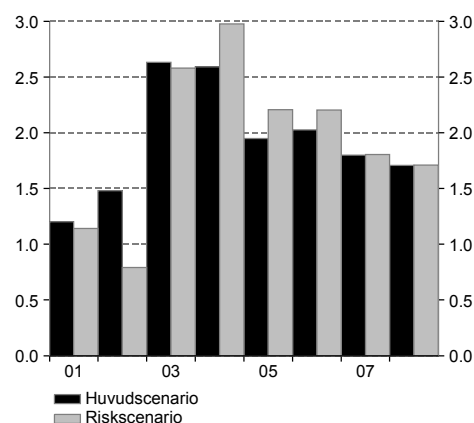
Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006–2008
Hushållens konsumtion	0,4	2,3	2,8	2,4	2,3	2,2
Offentlig konsumtion	0,7	0,6	0,5	0,6	0,4	0,5
Bruttoinvesteringar	1,6	2,1	4,2	4,2	3,0	3,0
Lagerförändring ¹	-0,3	-0,3	0,2	0,0	0,0	0,0
Export	-1,2	0,7	5,9	5,1	4,6	5,6
Import	-3,4	0,5	6,6	4,7	5,0	6,3
BNP	1,2	1,5	2,6	2,6	1,9	1,8

¹ Bidrag till BNP-tillväxten

Källa: Konjunkturinstitutet.

Den stigande efterfrågan i ekonomin leder också till att sysselsättningen börjar öka under 2003–2004. Arbetslösheten sjunker tillbaka. Samtidigt tilltar löneökningstakten något och uppgår på sikt till ca 4 procent per år, vilket innebär att vinstandelarna i näringslivet är förhållandevis stabila. Sammantaget är dock inte det förbättrade arbetsmarknadsläget 2003–2004 tillräckligt för att nå regeringens mål att 80 procent av befolkningen mellan 20–64 år ska vara reguljärt sysselsatta 2004 (se tabell 38). Om sysselsättningsmålet ska nås måste löneökningstakten i ekonomin dämpas så att arbetslösheten sjunker mer påtagligt. Utsikterna att nå målet skulle också förbättras om åtgärder vidtas som håller tillbaka

Diagram 130 BNP
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

förtidspensioneringarna eller förkortar sjukskrivningsperioderna.

Tabell 38 Arbetsmarknaden i huvudscenariot

Årlig procentuell förändring

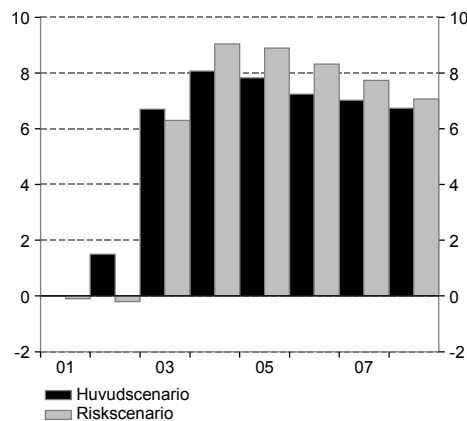
	2001	2002	2003	2004	2005	2006–2008
Nominell timlön	4,0	3,7	3,8	4,0	4,0	4,0
Real timlön	1,5	2,1	1,9	2,0	2,0	2,0
Sysselsatta	1,9	-0,4	0,3	0,4	0,2	0,1
Arbetade timmar	0,8	-0,5	0,2	0,3	0,1	0,0
Arbetslöshet ¹	4,0	4,3	4,0	3,8	3,8	3,8
Reguljär sysselsättningsgrad ²	78,2	77,7	77,8	78,0	78,2	78,2
Arbetsproduktiviteten i näringslivet	0,5	2,3	3,0	3,0	2,3	2,3

¹ I procent av arbetskraften.

² I procent av befolkningen i 20–64 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Marknadstillväxt
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Svagare tillväxt 2002 i riskscenariot

En djupare och mer utdragen lågkonjunktur i omvärlden skulle bl.a. påverka svensk ekonomi via handel, de finansiella marknaderna samt hushållens och företagens förväntningar. I riskscenariot faller marknadstillväxten för svensk export ytterligare under 2001–2002 (se diagram 131). Åren därefter tar marknadstillväxten fart till följd av återhämtningen i den internationella konjunkturen.

Tabell 39 Priser, räntor och växelkurs i riskscenariot

Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006–2008
Real disponibel inkomst	2,7	4,7	1,5	2,9	2,1	2,4
KPI	2,4	1,0	1,5	1,7	2,0	2,0
Reporänta ^{1,2}	3,0	2,0	2,75	4,0	4,75	5,0
TCW-index ³	136,3	135,3	128,9	124,5	123,0	121,1

¹ I slutet av respektive år.

² Slutnivå 2008.

³ Genomsnitt respektive år samt 2008.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Den svaga marknadstillväxten innebär att exporten faller även under 2002 (se tabell 40). En ytterligare effekt av den svaga internationella konjunkturen är lägre avkastning på svenskägda tillgångar i utlandet. Därutöver påverkas stockholmsbörsen negativt. Hushållen anpassar konsumtionen till lägre tillgångsvärden och högre arbetslöshet och 2002 blir konsumtionstillväxten 0,5 procentenheter lägre än i huvudscenariot. Den lägre efterfrågan på svensk export och in-

hemsk produktion minskar kapacitetsutnyttjandet. Investeringsstakten faller därför markant 2002. Sammantaget dämpas BNP-tillväxten till 0,8 procent 2002.

Den lägre efterfrågan minskar pristrycket i ekonomin och Riksbanken sänker därför reporäntan ytterligare till 2,00 procent under 2002 (se diagram 132). När efterfrågan åter tar fart 2003 finns gott om lediga resurser. BNP kan därför växa snabbare än vad som är långsiktigt hållbart fram till 2005 utan att inflationen överskrider Riksbankens inflationsmål. Tillväxten 2004 blir därför något högre än i huvudscenariot. I takt med att resursutnyttjandet blir mer ansträngt läggs dock, precis som i huvudscenariot, penningpolitiken om i en mindre expansiv riktning.

Tabell 40 Försörjningsbalans i riskscenariot

Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006–2008
Hushållens konsumtion	0,3	1,7	2,9	2,6	2,5	2,3
Offentlig konsumtion	0,7	0,5	0,4	0,6	0,4	0,5
Bruttoinvesteringar	1,5	0,4	2,9	5,7	4,6	3,0
Lagerförändring ¹	-0,3	-0,3	0,2	0,0	0,0	0,0
Export	-1,3	-0,5	5,6	6,3	5,2	5,6
Import	-3,5	-0,7	5,8	6,0	6,0	6,2
BNP	1,1	0,8	2,6	3,0	2,2	1,9

¹ Bidrag till BNP-tillväxten.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Den djupare och mer långvariga konjunkturedgången i omvärlden påverkar även arbetsmarknaden. Sysselsättningen faller tillbaka kraftigt 2002 samtidigt som arbetslösheten ökar. Det försämrade arbetsmarknadsläget håller tillbaka löneökningarna något 2002–2004. På sikt när väl konjunkturen återhämtar sig blir utvecklingen snarlik den i huvudscenariot (se tabell 41).

Tabell 41 Arbetsmarknad i riskscenariot

Årlig procentuell förändring

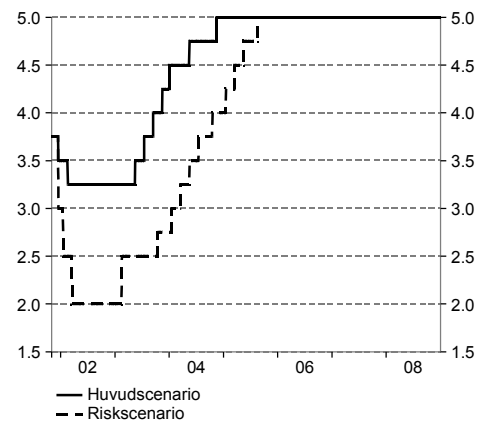
	2001	2002	2003	2004	2005	2006–2008
Nominell timlön	4,0	3,6	3,6	3,8	4,0	4,0
Real timlön	1,6	2,6	2,0	2,1	2,0	2,0
Sysselsatta	1,9	-1,0	0,2	0,6	0,5	0,2
Arbetade timmar	0,8	-1,1	0,1	0,5	0,4	0,1
Arbetslöshet ¹	4,0	4,7	4,5	4,2	4,0	3,8
Reguljär sysselsättningsgrad ²	78,2	77,2	77,3	77,6	77,8	78,0
Arbetsproduktivet i näringslivet	0,4	2,3	3,1	3,1	2,2	2,2

¹ I procent av arbetskraften.

² I procent av befolkningen i åldern 20–64 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 132 Reporänta
Procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Prognosjämförelse

I detta avsnitt jämförs den nuvarande prognosen med den som publicerades i Konjunkturläget i augusti 2001. Denna typ av jämförelse är sedan mars 1997 ett permanent inslag i konjunkturläget. Konjunkturinstitutets praxis är att utgå från beslutade skatte- och transfereringsregler. Ändringar av dessa utgör därför en förklaring till att avvikelser kan uppstå. Således är skillnader mellan olika prognoser inte bara en följd av ändrade bedömningar av den ekonomiska utvecklingen, utan även en konsekvens av förändringar av förutsättningar som skett mellan prognostillfällena.

Tabell 1 Internationell prognos jämfört med augustiprognosen

Procentuell förändring när annat inte anges

	2001		2002		2003	
	Nov.-01	Diff.	Nov.-01	Diff.	Nov.-01	Diff.
USA	1,1	-0,5	0,9	-1,6	3,4	0,3
Japan	-0,8	-0,6	-0,9	-1,2	1,0	-0,5
Euroområdet	1,6	-0,3	1,5	-0,9	2,8	0,1
Tyskland	0,8	-0,4	1,2	-0,8	2,8	0,3
Frankrike	1,9	-0,2	1,6	-0,7	2,8	0,3
Storbritannien	2,4	0,3	2,0	-0,3	2,7	-0,1
OECD	1,1	-0,4	1,2	-0,2	3,0	0,1

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i augusti 2001. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Sedan augustiprognosen har händelserna i USA och den efterföljande utvecklingen förstärkt den internationella konjunkturedgången. BNP-tillväxten är därför nedreviderad för de flesta OECD-länder både i år och under 2002. De största nedrevideringarna görs för USA och Japan (se tabell 1).

Även BNP-tillväxten i Sverige har skrivits ned för innevarande år och nästa år sedan föregående prognos. Det är främst konsumtionen och de fasta bruttoinvesteringarna som bedöms komma att utvecklas svagare än tidigare väntat. Bedömningen av hushållens konsumtion i år påverkas starkt av den ändrade bilden av utvecklingen under första halvåret som nationalräkenskaperna ger. Nedrevideringen 2002 stöds bl.a. av att hushållens förtroendeindikator (CCI) har fortsatt att sjunka under hösten.

Tabell 2 Prognosjämförelse med augusti: Svensk ekonomi
Procentuell förändring när annat inte anges

	2001		2002		2003	
	Nov.-01	Diff.	Nov.-01	Diff.	Nov.-01	Diff.
TCW-index ¹	139,5	5,4	133,6	5,0	127,8	4,6
Reporänta ¹ , procent	3,50	-0,25	3,25	-0,50	4,25	-0,25
Statsobligationer, 10 år ¹	5,1	0,1	5,3	0,2	5,5	0,0
BNP	1,2	-0,4	1,5	-1,2	2,6	-0,1
Hushållens konsumtion	0,4	-1,2	2,3	-0,9	2,8	0,3
Offentlig konsumtion	0,7	-0,5	0,6	-0,4	0,5	-0,2
Fasta bruttoinvesteringar	1,5	-3,3	2,1	-3,1	4,2	0,9
Lagerinvesteringar	-0,3	0,0	-0,3	-0,2	0,2	0,2
Export	-1,2	-0,5	0,7	-4,2	5,9	-0,7
Import	-3,4	-2,9	0,5	-5,0	6,6	0,7
Sysselsättning, antal	1,9	0,2	-0,4	-0,9	0,3	-0,4
Öppen arbetslöshet ²	4,0	0,0	4,3	0,4	4,0	0,5
Kontantlön per timme	3,9	-0,1	3,8	-0,2	3,8	-0,4
KPI, årsgenomsnitt	2,6	0,0	1,8	0,0	2,0	-0,1
UND1X, årsgenomsnitt	2,7	0,1	2,2	0,2	1,7	-0,1
Real disponibel inkomst	3,2	-0,3	4,5	0,0	2,0	-0,8
Industriproduktion	0,0	-1,0	1,2	-2,3	4,0	0,0
Bytesbalans ³	2,3	0,5	2,3	0,1	2,2	0,4
Statens budgetsaldo ⁴	49	-8	21	26	0	-7
Offentligt finansiellt sparande ³	3,9	0,3	1,4	-0,3	1,9	-0,5

¹ December respektive år.

² I procent av arbetskraften.

³ I procent av BNP.

⁴ Miljarder kronor.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i augusti 2001. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Investeringsrevideringen för innevarande år och 2002 är en följd av den vikande efterfrågan i ekonomin och av att företagen har dragit ned på sina investeringsplaner. Investeringarna bedöms dock öka snabbare under 2003 på grund av ett stigande resursutnyttjande och ett lågt realränteläge.

De försämrade utsikterna för efterfrågeläget påverkar också prognosen för exporten och importen. Dessa har reviderats ned förhållandevis påtagligt under prognosperioden. En faktor som i viss mån bidrar till att hålla uppe prognosen för exporten är dock bedömningen av kronans utveckling. Utgångspunkten är en bedömning av kronkursen (TCW-vägd) som är ca 3 procent svagare 2003 än i augustiprognosen.

Prognosen för de långa räntorna i USA och euroområdet är nedreviderade sedan augustiprognosen beroende på sämre konjunkturutveckling och lägre styrräntor. Det bedöms också som troligt att den amerikanska centralbanken sänker styrräntan ytterligare till följd av det svaga konjunkturläget.

I euroområdet förutses styrräntan revideras ned av samma anledning. Även reporäntan och de långa räntorna i Sverige är något nedjusterade mot bakgrund av de försämrade konjunkturutsikterna och ett svagare pristryck.

Prognoserna för KPI- och UND1X-inflationen är i stort sett oförändrade sedan föregående prognos. Den svagare kronan bedöms driva upp priserna men effekten motverkas av ett lägre resursutnyttjande, vilket föranleder en nedrevidering av den inhemska inflationen (UNDINHX).

Sysselsättningen har reviderats upp för innevarande år i förhållande till augustiprognosen på grund av att den forsatt stiga under det tredje kvartalet i år samtidigt som arbetslösheten sjönk. De försämrade konjunkturutsikterna 2002 och 2003 har dock lett till att prognosen för sysselsättningsutvecklingen under kommande år har skrivits ned. Detta påverkar också arbetslösheten, som bedöms bli högre jämfört med föregående prognos både 2002 och 2003. Den minskade efterfrågan på arbetskraft har också föranlett en nedrevidering av löneutvecklingen.

Det finansiella sparandet i offentlig sektor har reviderats upp i år på grund av att skatteintäkterna har varit fortsatt höga trots vikande konjunktur. För 2002–2003 revideras det finansiella sparandet ned, eftersom skatteinkomsterna bedöms minska när konjunkturen försvagas. Högre utgifter för arbetslöshetsrelaterade transfereringar kompenseras av lägre utgifter för offentlig konsumtion och transfereringar till företag och utlandet.